

รายงานการวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต
และ ทัศนคติที่เหมาะสมของคนพิการ กรณีคนพิการ
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริชาติ สุวรรณบุบผา

นางสาว จตุพร ไชยทองศรี

นางสาวตรีนุช พลาญกูร

ได้รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

และศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ

กรกฎาคม 2549

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายๆ ท่าน คณะวิจัยขอขอบคุณ คุณเจนจิรา เทศทิม จากวิทยาลัยราชสุดาที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยากรที่นำไปสู่การศึกษาภาคสนาม กราบบนมัศการขอบคุณเจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม เจ้าอาวาสวัดบางระโห่งพระครูกิตติสิทธิพิพัฒน์ ขอขอบคุณคุณสมปอง เกิดแสง นายกสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย ขอขอบคุณอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพมหานคร ตลอดจนคุณพิทยา ศรีโกตะเพ็ชร จากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยที่มีส่วนช่วยในการแนะนำ นัดหมาย วิทยากรผู้เป็นผู้พิการทางสายตา ขอขอบคุณอาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ นายกสมาคมเพื่อบุคคลออติสซึมแห่งประเทศไทย และภรรยา ขอขอบคุณคุณภรณ์ ลุยโน ที่ให้ข้อมูลผู้พิการทางสติปัญญาดาวนซ์ซินโครม ขอขอบคุณนายกสมาคมกีฬาคนพิการแห่งประเทศไทย ตลอดจนคุณวิทยา พิมพ์มี นักกีฬาลอนเทนนิสเหรียญทองเฟสปีกเกมส์ ที่สละเวลาซ้อมมาให้ข้อมูลกับผู้วิจัยอย่างเป็นทางการขอขอบคุณนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย กราบขอบพระคุณอาจารย์กำพล บุญทองนุ่ม อาจารย์ปรีชา ทองก้อน อาจารย์จารุพรรณ กุลดิลก และสุดท้าย คณะวิจัยขอขอบคุณผู้พิการผู้อารีทุกท่าน ผู้เป็นที่มาของความรู้ เป็นที่มาของงานวิจัยนี้ จนสามารถสำเร็จลงได้ สุดท้ายคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ ตลอดจนวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ซึ่งมีวิสัยทัศน์ สนับสนุนชุดโครงการวิจัยสาสนากับคนพิการในประเทศไทย

หากมีประโยชน์อันใดเกิดขึ้นจากงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้พิการทุกท่าน ให้ได้มีโอกาสใช้แนวทางของศาสนา เพื่อเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต ให้มีความสุขยิ่งขึ้นไป

ผศ.ดร. ปารีชาด สุวรรณบุบผา
หัวหน้าคณะวิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำสอน วิธีคิด และท่าทีแบบพุทธที่สนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนาตนเองของคนพิการ เพื่อใช้พลังทางศาสนาในการเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อตนเอง รวมทั้งศึกษาทัศนคติและความต้องการของคนพิการที่ประสงค์ให้ชุมชนศาสนาตอบสนองชุมชนของตน

วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้พิการ และผู้เกี่ยวข้องจำนวน ๒๐ คน ได้ข้อสรุปดังนี้คือ คำสอนในพระพุทธศาสนาในระดับกฎเกณฑ์สูงสุด (Eternal Principle) มิได้มีข้อระบุว่า ความพิการเป็นข้อจำกัด มิให้คนพิการสามารถพัฒนาทางจิตภาวนา เพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุด คือนิพพานได้ ส่วนคำสอน และพระวินัยบางประการที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม การมีพื้นที่ และการมีสิทธิในมิติทางศาสนา เช่นการบวชนั้น เป็นคำสอนที่อาจเกี่ยวเนื่องกับบริบททางด้านสังคม และวัฒนธรรม เป็นคำสอนในระดับ Cultural Expression ผู้พิการและสังคมควรรู้เท่าทันคำสอนทั้งสองระดับนี้ นอกจากนั้น ถ้าผู้พิการและสังคมเข้าใจคำสอนเรื่องกรรม และปฏิบัติสมุปบาทอย่างบูรณาการแล้ว ก็จะเป็นเครื่องสนับสนุน ศักดิ์ศรี ความมั่นคงแห่งการเป็นมนุษย์ของคนพิการ และเอื้อต่อการพัฒนาตนในระดับสูงยิ่งขึ้นได้

ผลจากการสัมภาษณ์ ผู้พิการส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง และสังคมยังมีท่าทีไม่เหมาะสมในการให้โอกาสต่อคนพิการ ชุมชนสงฆ์ยังไม่สามารถตอบสนองให้คนพิการได้เพียงพอในฐานะที่เป็นบ่อเกิดของธรรมบ่าบัด ธรรมชาติบ่าบัด และชุมชนบ่าบัดได้เท่าที่ควรจะเป็น

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ได้แก่ บุคลากร และทรัพยากรของชุมชนศาสนาที่มีอยู่ควร “ทำความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลง” ในการร่วมสร้างทัศนคติในทางบวก แนวคิด และความสามารถที่เหมาะสม ให้ผู้พิการและสังคม ได้มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อกัน นอกจากนั้น อาจสมควรมีการพิจารณาประเด็นการบวชร่วมกันเพื่อหาทางออก โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ข้อเสนออื่น เช่น การจัดเวที “สานเสวนา” ระหว่างผู้พิการ และสังคมเครือข่าย โดยมีชุมชนศาสนาเป็นผู้ร่วม ตลอดจนการผลิตเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเข้าถึงธรรมะของผู้พิการ เพื่อให้ผู้พิการได้ใช้มิติทางศาสนาในการสร้างพลังให้เป็นคนที่สมบูรณ์ และมีการดำรงชีวิตที่มีความสุข และเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

Abstract

The study aims at analyzing Buddhist teachings, way of thinking and attitudes to supporting human dignity and self development in the disabled. The research also focuses on the disabled's attitudes and expectations towards religious communities.

The study methodology included documentary research and field work by participating, non- participating observations and in depth interviews of 20 disabled persons and others living in Bangkok and suburbs. The results of this study are as follows: The "Eternal Principle" of Buddhist teaching never considers disability as a limitation for spiritual development in order to attain the highest goal, nirvana. However, some teaching and some monastic rules exclude religious participation, space and rights to the disabled, e.g. ordination may be related to social and culture context. These problematic contexts may be the teachings in the level of 'cultural expression'. The disabled and society should be aware of these two levels of teachings. The disabled and society should also understand Buddhist teachings, such as the law of Kamma and Paticcisamuppade, holistically in order that they may empower human dignity and security of the disable and may support the both disable and society. It may also be good to reconsider the issue of ordination in order to find a solution without offending the monastic rules. Furthermore, dialogue between the disabled society and networks should be held with the cooperation of the religious community. New technology for learning Buddhist teachings should also be produced in order to empower the disabled to lead a perfect, happy and fruitful life. These factors may lead to the higher level of self development.

The result of the in-depth interviews indicated that the disabled have negative perspectives towards themselves. Society does not offer good opportunity for them. The religious community (Sangha) is not yet able to respond to the disabled as the source of Dhamma therapy, natural therapy and community therapy.

The suggestions are: religious personnel and human resources in the religious community should change and develop positive attitudes, ways of thinking and the proper ability to empower.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ข)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
สารบัญ.....	(จ)
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
ความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์.....	๓
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๓
ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๔
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๑. แนวคิดเกี่ยวกับคนพิการ.....	๖
๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความพิการ.....	๖
๑.๒ ผลกระทบของความพิการ.....	๘
๑.๓ สุขภาพจิตคนพิการ.....	๙
๑.๔ การฟื้นฟู และพัฒนาสมรรถภาพคนพิการ.....	๑๒
๑.๔.๑ ประเภทของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ.....	๑๓
๑.๔.๒ สิทธิของคนพิการ และแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพคนพิการ.....	๑๕
คำประกาศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ.....	๑๖
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ.....	๑๘
๒. แนวคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.....	๒๓
๒.๑ การปลูกฝังทัศนคติเชิงบวก.....	๒๓

๒.๑.๑ การตระหนักในคุณค่าของตนเอง.....	๒๓
๒.๑.๒ การพึ่งตนเอง.....	๒๔
๓. หลักคำสอน วิธีคิด และท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้อง	
กับคนพิการ.....	๒๖
๓.๑ ปฏิจจสมุปบาทโดยทั่วไป.....	๒๖
๓.๒ กฎแห่งกรรม และสังสารวัฏ.....	๒๗
๓.๓ อริยสัจ ๔ และมรรคมีองค์ ๘.....	๓๐
๓.๔ วิธีคิดในแนวพระพุทธศาสนา.....	๓๑
๓.๕ ท่าทีแบบพระพุทธศาสนา.....	๓๒
๔. ทฤษฎีคำสอนเรื่องการพัฒนาตนตามแนวพุทธ.....	๓๓
๔.๑ การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๓๓
๔.๒ คำสอนที่สนับสนุนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ.....	๓๕
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๐
๑. กลุ่มตัวอย่าง.....	๔๐
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๐
๓. การรวบรวมข้อมูล.....	๔๑
๔. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๔
บทที่ ๔ พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคนพิการ.....	๔๕
บทที่ ๕ ทักษะคติของคนพิการต่อพระพุทธศาสนา.....	๔๖
๑. ทักษะคติของคนพิการที่มีต่อตนเอง.....	๔๖
๑.๑ ในด้านคุณค่าความเป็นมนุษย์.....	๔๖
๑.๒ แนวคิดเรื่อง “ภาระ”.....	๔๘
๑.๓ ในด้านการทำประโยชน์ให้กับสังคม.....	๕๑
๑.๔ ในด้านความเป็นอยู่ของคนพิการกับผลกระทบต่อสังคม.....	๕๓
๑.๕ สังคมกับคนพิการ.....	๕๔

	หน้า
๑.๖ สังคมกับการช่วยเหลือคนพิการ.....	๕๕
๒. ความต้องการให้ชุมชนศาสนาเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต.....	๕๗
๒.๑ ศาสนสถานกับคนพิการ.....	๕๗
๒.๒ พระสงฆ์กับการช่วยเหลือคนพิการ.....	๖๓
๒.๓ ความเชื่อเรื่องกรรม.....	๖๔
๒.๔ ธรรมะกับการเปลี่ยนแปลงชีวิต.....	๖๖
๒.๕ บุญกับคนพิการ.....	๖๗
๒.๖ นิพพานกับคนพิการ.....	๖๘
๒.๗ คนพิการกับการบวช.....	๖๙
๒.๘ คำสอนของพระพุทธศาสนากับแนวทางในการดำรงชีวิต.....	๗๑
บทที่ ๖ สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๗๖
คำสอนระดับ Eternal Principle กับคนพิการ.....	๗๖
ความเข้าใจเรื่องกรรม.....	๗๗
หลักปฏิบัติสมุปบาท และความหลากหลายกับคนพิการ.....	๗๘
การพัฒนาตนแนวพระพุทธศาสนา.....	๗๙
Cultural Expression กับคนพิการ.....	๗๙
ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์.....	๘๐
การเสริมพลังคนพิการจากมุมมองของพระพุทธศาสนา.....	๘๑
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	๘๒
บรรณานุกรม.....	๘๖
ภาคผนวก ก แบบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์.....	๙๑
ภาคผนวก ข กรณีศึกษา.....	๙๔
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	๑๐๑
ภาคผนวก ง รูปภาพ.....	๑๐๔
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๑๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

คนพิการได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมไทย ถึงแม้ว่าจำนวนของคนพิการจะมีเปอร์เซ็นต์ไม่มากนัก ถ้าเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศไทย* แต่คนพิการก็เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมไทย ที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคนปกติ หรือสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ส่วนอื่นๆ ในสภาพบริบทปัจจุบัน สังคมได้รับอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ และความทันสมัย สมาชิกในสังคมมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญต่อวัตถุอำนาจ มากกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คนพิการบางกลุ่มในสังคมไทยจึงได้รับผลกระทบดังกล่าวนี้โดยตรง ด้วยความพิการ และการไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้เท่าเทียมกับบุคคลคนปกติ ทำให้ผู้พิการหลายกลุ่มได้รับความทุกข์ มีคุณภาพชีวิตที่ยากจน ไม่ได้ได้รับการดูแลสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น

ทัศนคติของผู้พิการเอง และทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้พิการก็เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชีวิตของผู้พิการประสบความยากลำบากมากขึ้น กล่าวคือ ทั้งผู้พิการและบุคคลในสังคมบางกลุ่มมองว่า ความผิดปกติ ความพิการเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำความผิด เป็นกรรมเก่าที่ผู้พิการเหล่านั้นได้กระทำความผิดในอดีต ปัจจุบันผลกระทบนั้นกำลังให้ผล และส่งผลให้ชีวิตในปัจจุบันของผู้พิการไม่สมบูรณ์เฉกเช่นบุคคลปกติโดยทั่วไป ดังนั้น ผู้พิการจึงควรกำหนดรับกรรม และเผชิญกับสภาพชีวิตที่บกพร่องเช่นนั้น จนกว่ากรรมเก่าจะได้รับการชดใช้ไปหมดสิ้น อย่างไรก็ดี บุคคลในสังคมบางกลุ่มอาจให้ความ

* ในพ.ศ. ๒๕๔๕ ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น ๖๓,๓๐๓,๐๐๐ คน ในจำนวนประชากรดังกล่าวมีผู้พิการ ๑,๐๕๘,๐๐๐ คน โดยคิดเป็นร้อยละ ๑.๗ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ๒๕๔๖, ๒๓)

สงสาร ความเห็นใจแก่ผู้พิการ แต่การช่วยเหลือกลับมุ่งประเด็นไปที่การสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือทางวัตถุ ผู้พิการไม่ได้รับการมองอย่าง “บุคคล” ที่มีคุณค่า สามารถพัฒนา และช่วยเหลือตัวเองได้ กล่าวโดยสรุปคือ ผู้พิการส่วนใหญ่อยู่ในสภาพของบุคคลผู้ถูกทอดทิ้ง ให้เผชิญชะตากรรมของตน และไม่ได้รับการยอมรับในฐานะบุคคลๆ หนึ่ง ที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถรับการพัฒนา เปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้ดีขึ้นเช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไป

พระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาที่เน้นความสำคัญของ “การพัฒนาตน” ของมนุษย์ เนื่องจากพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมนุษย์ ว่ามนุษย์สามารถเป็นผู้พัฒนาระดับความดีงามทางศีลธรรม จนกระทั่งถึงระดับการเข้าสู่จุดหมายสูงสุด มนุษย์เป็นนายของชีวิตตนเอง ไม่มีสิ่งหรืออำนาจภายนอกมากำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ได้ ความเชื่อว่ามนุษย์สามารถฝึกได้ และพัฒนาได้ด้วยตนเองนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีของการพัฒนาในปัจจุบัน ที่มุ่งพัฒนาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (People Centered Development) นำปัญหาและความต้องการของมนุษย์เป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านต่างๆ นอกจากนั้น ศาสนาพุทธยังมีคำสอน มีวิธีคิด และมีท่าทีต่างๆ ในการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มนุษย์แต่ละคนเห็นว่าคุณค่าชีวิตของผู้อื่นมีความสำคัญเท่ากับคุณค่า และศักดิ์ศรีชีวิตของตนเอง แต่เนื่องจากความเข้าใจผิดในคำสอนบางประการ เช่น คำสอนเรื่องกรรม ซึ่งถูกตีความเฉพาะกรรมในอดีต โดยไม่พุดถึงกรรมในปัจจุบันและอนาคต ทำให้บุคคลบางกลุ่มใช้คำสอนทางศาสนาเพื่อปกครอง และเอาเปรียบผู้อื่น ดังนั้น การศึกษาคำสอน วิธีคิด และท่าทีแบบพระพุทธศาสนาในการมองตนเอง และเข้าใจผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้มีการวิเคราะห์ และอธิบายเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ และความมั่นคงแห่งชีวิตของคนพิการให้มากขึ้น ตลอดจนสังคมจะได้มีท่าทีที่ถูกต้องในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนให้คนพิการได้รับการพัฒนา ได้รับโอกาสในการทำงาน และมีพื้นที่ มีสิทธิ มีเสียง ในการสื่อสารความต้องการ และขอความสนับสนุนจากสังคมได้มากขึ้น เหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คำสอน วิธีคิด และท่าทีแบบพุทธที่สนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนาตนของคนพิการ ที่เป็นพลังทางศาสนาที่เสริมสร้างความเข้าใจถูกต้องต่อตนเองของคนพิการ
๒. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนพิการที่มีต่อตนเอง และความต้องการที่ประสงค์ให้ชุมชนศาสนาตอบสนองเพื่อเสริมสร้างพลัง ในการดำรงชีวิตของคนพิการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ทฤษฎีคำสอนเรื่องการพัฒนาตนในแนวพุทธเทียบเคียงกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในเรื่องคนพิการกับศาสนาในประเทศไทยโดยตรง ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ยังไม่ค้นพบว่าได้มีการทำการวิจัย

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้ มีขอบเขตที่จะทำการศึกษาหลักคำสอน วิธีคิด และท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่มีต่อคนพิการ และศึกษาทัศนคติของคนพิการในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (จังหวัดนนทบุรี และ จังหวัดนครปฐม) ที่มีต่อตนเอง และชุมชนพุทธศาสนา โดยคนพิการหรือผู้พิการที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ จะรวมคนพิการทั้ง ๕ ประเภท ได้แก่ คนพิการทางการมองเห็น คนพิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมาย คนพิการทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว คนพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม และคนพิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบคำสอน วิธีคิด และทำที่แบบพุทธที่พึงประสงค์ ที่จะสนับสนุนความเข้าใจ เรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนาตนของคนพิการ เพื่อเสริมสร้างทัศนคติ วิธีคิด และการปฏิบัติต่อชีวิตของตนเองจากมิติทางศาสนา และได้ประชาสัมพันธ์ให้สังคมตระหนักถึงทำที่ และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อคนพิการ

๒. ได้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและการปฏิบัติให้แก่วัด หน่วยงานราชการ และหน่วยงานอื่นๆของสังคม ที่ต้องการจะใช้มิติทางศาสนาในการพัฒนาคุณภาพของชีวิต และเติมพลังของคนพิการ

๓. ได้เอกสารเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวข้างต้น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างพลัง (Empowerment) หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องที่ทำให้คนพิการมีประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์ มีพลังในการปลดปล่อยความทุกข์ มีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเติบโต มีทัศนคติที่ถูกต้องซึ่งกันและกัน ของทั้งคนพิการ และสังคม และพร้อมที่จะสนับสนุน เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

คนพิการ ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติ หรือบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจ ๕ ประเภท ได้แก่ คนพิการทางการมองเห็น คนพิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมาย คนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และคนพิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้

หลักคำสอน หมายถึง หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ทั้งที่เป็นอุปสรรค และสนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนามนุษย์

วิธีคิด หมายถึง แนวความคิด ลักษณะการคิดที่สอดคล้องกับคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนามนุษย์

ท่าทีแบบพุทธ ได้แก่ การคิด การพูด และการกระทำที่สอดคล้องกับคำสอน และการปฏิบัติในแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนามนุษย์ในงานวิจัยนี้ ท่าทีแบบพุทธ ทั้งการคิด การพูด และการกระทำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างพลังของผู้พิการ

Eternal Principle หมายถึง คำสอนในระดับกฎเกณฑ์สูงสุด ที่เป็นจริง ไม่แปรเปลี่ยนตามกาลเวลา สถานที่ และบริบท

Cultural Expression หมายถึง คำอธิบายและปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม และวัฒนธรรม อาจเปลี่ยนแปลงตามเวลา บุคคล และสถานที่

ชุมชนสาธิต หมายถึง คนพิการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการที่อาศัย หรือทำงานอยู่ในตำบลสาธิต อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และบริเวณใกล้เคียง

บทที่ ๔

พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคนพิการ

จากการทบทวนวรรณกรรม และการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับหลักคำสอนเบื้องต้น รวมทั้งวิถีคิด และท่าทีแบบพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อคนพิการ จะพบว่าพระพุทธศาสนาก็เฉกเช่นกับศาสนาทั้งหลาย ที่เสนอคำสอน และวิธีปฏิบัติที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงปัญหาของมนุษย์ และนำเสนอหนทางออกของปัญหา เพื่อนำพาศาสนิกของตนให้พ้นจากปัญหา และพบความสุข ทั้งในปัจจุบัน และในกาลเบื้องหน้า (Transformation of human existence from self- contentness to reality- contentness) (Hick 1986, 153) ปัญหาของมนุษย์ทั้งหลายมักเกี่ยวข้องกับการมีอัตตา ตัวตนของตนเองเป็นศูนย์กลาง ในการประยุกต์ความเข้าใจนี้กับคนพิการก็พบว่า คนพิการก็เช่นเดียวกับบุคคลผู้ไม่พิการ ที่มีความทุกข์ในเบื้องต้น มีความไม่รู้ (อวิชชา) เช่นเดียวกับผู้ไม่พิการ ความทุกข์ของผู้พิการอาจมีมาก หรือ มีน้อยกว่าผู้ไม่พิการ ขึ้นอยู่กับ “ความตระหนักรู้” เท่าทันสภาวะความเป็นจริงของชีวิตเพียงใด พระพุทธศาสนาเถรวาทได้นำเสนอคำสอน และวิธีปฏิบัติ ที่จะบรรเทาความทุกข์ของมวลมนุษย์ ด้วยการนำเสนอการเข้าใจ อริยสัจ ๔ คือ เข้าใจปัญหา เหตุของปัญหา มีความหวัง และมั่นใจว่าปัญหามีหนทางแก้ไข และมีทางออกของปัญหา ด้วยวิธีปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ เป็นต้น ดังนั้น คำสอน วิธีปฏิบัติ วิถีคิด และท่าที ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ก็จะเอื้อ และสอดคล้องที่จะให้คนพิการ มีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก ในทางสร้างสรรค์ ที่จะเสริมสร้างพลัง ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างการตระหนักรู้ เพื่อมุ่งสู่การบรรเทาความทุกข์ นั่นคือ คำสอนในระดับ Eternal principle เป็นคำสอนที่ก้าวเหนือกาลเวลา และสถานที่ เป็นความจริงที่ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริม สนับสนุนให้มนุษย์มี “วิชชา” ที่จะรู้เท่าทันทุกสิ่งทุกอย่าง สอดคล้องกับหลักคำสอน เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องกรรม สมบัติ และวิบัติ ตลอดจนนำเสนอวิถีคิด และท่าทีที่เหมาะสมต่อคนพิการนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ปราภูกำสอน และพระวินัยที่ไม่เอื้อต่อชีวิตทางศาสนา และการมีส่วนร่วมของคนพิการ ที่ห้ามมิให้ผู้พิการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ และอุปัชฌาย์รูปใด

อุปสมบทให้ผู้พิการ ก็จะเป็นผู้มีความผิดทางพระวินัย เช่นกัน คำสอน และพระวินัยเช่นนี้มีอยู่จริง ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะการประจวบกันของเหตุและปัจจัย การที่จะมีคำสอน พระวินัยเช่นนี้ อาจมีเหตุปัจจัย และเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขของสถานที่ และกาลเวลา เช่น การตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาในช่วงแรก อาจต้องเรียกร้องศรัทธา ความสง่างามในหมู่นักบวช และสังฆะ การอนุญาตให้มีการบวชของผู้พิการ อาจไม่จูงใจ และเอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนา จึงได้มีพระวินัยเช่นนั้น จึงพิจารณาว่า พระวินัยเช่นนี้ เป็น Cultural expression ที่เกิดขึ้นตามเหตุ ปัจจัย และกาลเวลา เมื่อมีความเหมาะสม และเงื่อนไขปัจจัยอันใหม่ อาจมีการพิจารณา หรือตีความความเข้าใจ ให้เหมาะสมได้โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัยต่อไป

สรุป ผลของการศึกษาคำสอน วิธีคิด และท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อคนพิการ มั่นใจได้ว่า คำสอนในระดับการนำเสนอความสุขสู่จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา หรือ คำสอนในระดับกฎเกณฑ์สูงสุดนั้น (Eternal principle) คนพิการ และทุกคนอยู่ได้เงื่อนไขที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงความทุกข์ มีวิธีคิด และท่าที ตลอดจน การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุสัจธรรมสูงสุดได้ จะจำกัดเฉพาะ พระวินัยที่เกี่ยวข้องกับสภาวะเงื่อนไขทางสังคม และวัฒนธรรม หรือคำอธิบายและปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม และวัฒนธรรม (Cultural Expression) ที่อาจไม่เอื้อต่อชีวิต และพื้นที่ การมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แบบ อันได้แก่การอุปสมบทของคนพิการ แต่มนุษย์ในพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลง มนุษย์เป็นผู้หาเหตุออกจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง เพราะฉะนั้น การตีความความเข้าใจ ก็น่าที่จะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ที่จะเปลี่ยนแปลงได้ トラบเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย นั่นเอง

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบในการศึกษาทั้งจากภาคทฤษฎี และการสัมภาษณ์ ในงานวิจัยครั้งนี้ได้ ระบุถึงคำสอนและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่มีส่วนทั้งในการสนับสนุน และเป็น อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในทางศาสนาของคนพิการ แต่อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณา คำสอนในระดับที่เป็น Eternal Principle แล้ว จะพบว่าพระพุทธศาสนาโดยเนื้อแท้มีได้ จำกัดการมีส่วนร่วม และสิทธิของคนพิการแต่อย่างใด แต่อุปสรรคและข้อขัดข้องที่สืบ เนื่องมาจากศาสนา อันมีผลต่อการมีส่วนร่วม และสิทธิของคนพิการนั้น อาจเกี่ยวข้อง อกับคำสอนระดับ Cultural Expression เป็นวิกฤตที่เสนอโอกาสให้ได้ระดม ความคิด ความเข้าใจ รวมทั้งการตีความที่เป็นไปได้ในโอกาสต่อไป

คำสอนระดับ Eternal Principle กับคนพิการ

จากการศึกษา ได้ข้อค้นพบว่า คำสอนในระดับกฎเกณฑ์สูงสุด (Eternal Principle) คือการบรรลุนิพพานนั้น ความพิการมิได้เป็นข้อจำกัด ให้ไม่สามารถพัฒนาจิตภาวนา เพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดนั้นได้ เพราะการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิต ในทาง พระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธี ที่ผู้พิการสามารถเลือกบำเพ็ญภาวนาได้ โดยเฉพาะคน พิการทางการมองเห็น (ตาบอด) และคนพิการทางกาย อาจเลือกใช้การภาวนาที่เป็นการ กำหนดลมหายใจเข้าออก เพื่อระลึกถึงปัจจุบันขณะโดยการนั่งสมาธิ เนื่องจากไม่สามารถ กำหนดปัจจุบันขณะโดยการเดินจงกรมได้ คนพิการทางการได้ยิน อาจใช้การภาวนา ฝึกจิตด้วยภาวนาแบบเคลื่อนไหวมือ (Dynamic Meditation) เป็นต้น สำหรับผู้พิการ ทางด้านจิตใจ และการรับรู้ ก็อาจภาวนาได้บางช่วง บางขณะ บางระดับ ที่ทำให้เกิด สมาธิเบื้องต้น ดังนั้นในด้านคำสอน ไม่ปรากฏคำสอนใดที่จำกัดคนพิการมิให้ภาวนา และพัฒนาจิต เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด ข้อจำกัดของการบรรลุจุดหมายสูงสุดขึ้นอยู่กับ ฉันทะ ความเพียร และเจตนาจะฝึกฝนจิตมากน้อยเพียงใด

นอกจากนั้น มีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก หลายตอนที่พระพุทธเจ้าบำเพ็ญ บารมี โดยอาศัย “ความพิการ” เป็นเงื่อนไขปัจจัย ในการสะสมความดีและบารมี เช่น

ขาดเรื่องพระเตมีย์ใบ้ ที่ใช้โอกาสของความพิการ ในการหลีกเลี่ยงอกุศลกรรม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มีอคติ และปฏิบัติต่อคนพิการอย่างผู้ด้อยโอกาส หรือชนชายขอบในสังคม สักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนพิการยังมีอยู่เต็มเปี่ยม เมื่อพิจารณาถึงเกณฑ์ในการตัดสิน คนดี คนชั่วในพระพุทธศาสนา ที่กำหนดให้พิจารณา “วิชาและจรณะ” ความรู้ความประพฤติกของผู้นั้น เป็นเครื่องชี้บอก ความเหมือน (likeness) และความแตกต่าง (differences) ของมนุษย์ จรรยาที่เป็นความประพฤตินั้น รวมความหมายของการเข้าใจคำสอน เรื่อง “กรรม” ในพระพุทธศาสนา ไว้ด้วย

ความเข้าใจเรื่องกรรม

ปัญหา คือ ทำอย่างไร จะทำให้ทั้งผู้พิการ และสังคมไทย เข้าใจคำสอนเรื่องกรรม ให้ตลอดสาย เพื่อจะไม่ทำให้ คนพิการท้อแท้ สิ้นหวัง และหมดกำลังใจ ต่อโชคชะตาที่เกิดขึ้นเป็นผู้พิการ เพราะคนส่วนใหญ่เข้าใจ “กรรม” ในลักษณะที่เป็น “ลัทธิกรรมเก่า” เท่านั้น กล่าวคือ ความเข้าใจกรรมที่พึงปรารถนา *ควรครอบคลุมทั้งกรรมเก่า กรรมปัจจุบัน และกรรมในอนาคต* เมื่อชีวิตมีความทุกข์ ความพร่อง ความไม่สมบูรณ์ อาจปรากฏให้เห็นในความพิการ แต่พระพุทธศาสนาสอนว่า ในทุกขณะจิตนี้ ทุกคนกำลังสร้างกรรมใหม่ ที่เป็น *กรรมปัจจุบัน* กรรมปัจจุบันจะมีผลต่อวันเวลา พรุ่งนี้ เดือนหน้า ปีหน้า ซาติน้ำ ได้เช่นกัน ดังนั้น ถ้าชาวพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทย เข้าใจคำสอนเรื่องกรรมอย่างถูกต้องแล้ว ทุกคนจะมีความหวัง เพราะทุกคนเป็น “นาย” ที่สามารถกำหนด โชคชะตาของตนเองได้ ด้วย “กรรมปัจจุบัน” ประเด็นสำคัญคือ สังคมจะต้องช่วยคนพิการ ให้ได้มี “โอกาส” สร้างกรรมใหม่ ที่เหมาะสม นั่นคือ ชุมชนทั่วไป และชุมชนศาสนา ควรมีบทบาท เสริมสร้างพลัง ที่เป็นกรรมปัจจุบัน ให้แก่คนพิการ

การเข้าใจคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมที่ถูกต้อง เป็นคำสอนที่สำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจเรื่อง สักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ดังได้กล่าวเบื้องต้น บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาย เป็นหญิง เป็นผู้พิการหรือไม่พิการ จะมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน เพราะพุทธศาสนาให้คุณค่าบุคคลว่าเป็นคนดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับวิชา และจรณะ ความรู้และความประพฤติก ดังนั้น ทุกคนมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีของความเป็นคนเท่าเทียมกัน (Equal Value) จะแตกต่างกันด้วยความรู้และความประพฤติก ที่เป็นสัมมาทิฐิ หรือ มิจฉาทิฐิ และความประพฤติกที่อยู่บนพื้นฐานของกุศลมูล หรืออกุศลมูล เท่านั้น ความ

เข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ตามมุมมองของพระพุทธศาสนา จะนำไปสู่ความมั่นใจว่า ทุกคนสามารถจะมี “ความมั่นคง” ในการเป็นมนุษย์ได้ กล่าวคือ ความมั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์ หมายถึง “ความจำเป็นซึ่งประชาชนควรจะสามารถนำพาชีวิตของตนได้ โดยปราศจากการถูกคุกคาม หรือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนถูกทำให้พร่องลง” (โอภาตะ ๒๐๐๒, ๑๐) ดังนั้น จึงเป็นที่มั่นใจได้ว่า คนพิการในสายตาของพระพุทธศาสนาเป็นผู้มี “ศักดิ์ศรี” และ “ความมั่นคง” ของความเป็นมนุษย์เสมอเหมือนผู้ไม่พิการ และบุคคลทั่วไปอื่น ๆ นั้นเอง

หลักปฏิจสมุปบาท และความหลากหลายกับคนพิการ

เป็นคำสอนที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ ความเป็นเงื่อนไขปัจจุบัน และความเกี่ยวพันพึ่งพาอาศัย ของกันและกัน (Interdependence หรือ Interconnectedness) การเข้าใจปฏิจสมุปบาทที่ถูกต้อง จะสามารถแก้อคติ ความเข้าใจผิดของบุคคลในสังคมว่า ชีวิตของคนพิการเป็น “ภาวะ” เป็นสิ่งที่น่าอายสำหรับคนในครอบครัว และสังคม ในทางตรงกันข้าม ความเชื่อมั่นในเรื่องคำสอนปฏิจสมุปบาท ได้เสนอความคิดว่า *ไม่มีใครที่สามารถมีชีวิตได้อย่าง “โดดเดี่ยว” โดยไม่เคยพึ่งพา หรือเกี่ยวข้องกับผู้อื่นผู้ใด ทุกคนอาจเคยเกิด และเคยพบเจอกันมาแล้วทั้งสิ้น* ดังนั้น การมีความคิดว่าคนพิการเป็น “ภาวะ” เป็นการคิดที่ไม่สอดคล้อง กับหลักปฏิจสมุปบาท ซึ่งเป็นหลักคำสอน ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้น หลักปฏิจสมุปบาทยังชี้ไปถึงการยอมรับคนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เท่ากับเป็นการยอมรับ **วัฒนธรรมของความหลากหลาย (Culture of Diversity) ในสังคมพหุลักษณะ (Pluralistic Society)** แนวคิดเรื่องความหลากหลายนี้ ชี้ไปถึงการยอมรับ “อัตลักษณ์” (Identity) สิทธิ (Rights) และการกำหนดชีวิตของตนเอง (Self-determination) ของคนพิการในฐานะ เป็น “บุคคล” (Person) ที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างครบถ้วน เมื่อ “คุณค่าของชีวิต และความเป็นมนุษย์” ของคนพิการ ไม่ถูกมองข้าม และถูกทำให้พร่องไป เมื่อนั้น เราสามารถกล่าวได้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนา สนับสนุน “ความมั่นคงแห่งมนุษย์” (Human Security) เป็นการทำให้คนพิการมีความมั่นใจในตนเอง และพร้อมที่จะรับการพัฒนาต่อไป

การพัฒนาตนแนวพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธไม่มีคำสอนเรื่องพระเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนเกิดขึ้นแต่ “เหตุปัจจัย และเงื่อนไข” มิมีผู้ใดสร้าง หรือกำหนดให้เป็นผู้พิการ หรือไม่พิการ พระพุทธศาสนาเน้นว่า ตัวมนุษย์นี้เองสามารถกำหนดรู้ความทุกข์ หาสาเหตุของความทุกข์ และออกจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง จุดนี้เองเป็นจุดที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ กล่าวคือ มนุษย์เป็นผู้ฝึกตนเองได้ด้วยตนเอง ถ้ามีเจตนาจะฝึก และเปลี่ยนแปลง สัตว์ต้องได้รับการฝึกจึงจะพัฒนาได้ (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๗, ๑๓) การที่มนุษย์สามารถฝึกตนเองได้ พัฒนาตนเองได้ มนุษย์จึงเป็น จุดศูนย์กลางของการพัฒนา พระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาตนอย่างสูงสุดของมนุษย์จากภายใน (Inner Development) เพื่อพัฒนาให้ถึงจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน การพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันก็เช่นกัน จะมุ่งเน้นการพัฒนาที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human Centered Development) แทนการเน้นการพัฒนาแต่เพียงวัตถุ และเศรษฐกิจอย่างเดียว (Lossky 1991, 270) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาในระดับ Eternal Principle สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนา และการวางแผนอย่างยั่งยืนที่สามารถให้ผู้พิการนั่นเอง เป็นผู้ที่มีเจตนา และริเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้ได้ใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะปรับปรุงระดับความสามารถในการใช้ชีวิตในทางธรรม และในระดับโลกียะได้อย่างมีความสุข

Cultural Expression กับคนพิการ

อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวว่า พระพุทธศาสนามีได้ให้โอกาสกับคนพิการ ให้มี “พื้นที่” ในการเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา อุปัชฌาย์ไม่สามารถอุปสมบทให้ผู้พิการได้ (ถึงแม้ในทางปฏิบัติ มีผู้พิการทางกายบวชเป็นพระจำนวนไม่น้อย) ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา จากค่านิยม และปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมว่า นักบวชหรือพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งรวมของความศรัทธา ความชื่นชม และเคารพนับถือจากสังคม หากไม่มีข้อจำกัดในการรับสมาชิกใหม่ ซึ่งรวมทั้งคนพิการ ชุมชนสังฆะ อาจไม่คงงามในสายตาของบุคคลทั่วไป ประเด็นเหล่านี้ อาจสรุปได้ว่า ระเบียบปฏิบัติ ในระดับคำอธิบายและปรากฏการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรม (Cultural Expression) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลยึดติด และเป็นอุปสรรคประการหนึ่ง ต่อโอกาสของการพัฒนาศักยภาพของคนพิการ

เมื่อเราเข้าใจคำสอนทั้งในระดับ Eternal Principle และ Cultural Expression ทั้งที่สนับสนุน และอาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในทางศาสนาของคนพิการแล้วนั้น อาจทำให้ทัศนคติ วิธีคิด และท่าทีของคนพิการที่มีต่อตนเอง และจากสังคมภายนอกที่มองคนพิการได้ดีขึ้น

ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์

ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้พิการทั้ง ๕ ประเภท จำนวน ๒๐ คน ได้เรียนรู้ว่า

๑. ผู้พิการส่วนใหญ่เข้าใจถูกต้องว่า ตนเองมีคุณค่า และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยถือเกณฑ์คุณธรรม และการประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องชี้คุณค่าของบุคคล ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง การตัดสินใจคนดีจากการพิจารณา “วิชาและจรณะ”

๒. ผู้พิการคิดว่าตนเองเป็น “ภาระ” ต่อผู้อื่นและสังคม โดยเฉพาะในกรณีไม่สามารถช่วยตนเองได้ ความคิดเช่นนี้ขึ้นอยู่กับระดับความมากน้อยของความพิการ และการให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาในด้านต่างๆ มากน้อยเพียงไร

๓. ผู้พิการคิดว่าตนเองสามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นได้ในด้านการเป็นบทเรียน เป็นตัวอย่าง เป็นกำลังใจให้ผู้มีความทุกข์ได้ต่อสู้ชีวิต รวมทั้งอาจเป็น “อุปกรณ์สอนธรรมะ” ให้กับผู้อื่นได้อีกด้วย

๔. ความเป็นอยู่ของคนพิการมีผลกระทบต่อสังคมไม่มากนัก เพราะผู้พิการพิจารณาว่ากลุ่มของตนเองเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม แต่ในความเป็นจริงตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกี่ยวเนื่องกัน เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ตามหลักปฏิจสุมุบาท นอกจากนั้น ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา สภาวะความพิการของพลเมือง ถ้ามีจำนวนมาก ย่อมมีผลต่อการสูญเสียแรงงานในการพัฒนาประเทศ การกล่าวเช่นนี้มิได้มีเจตนาที่จะซ้ำเติม หรือทำให้ผู้พิการลดทอนกำลังใจลง การมองว่าภาวะความพิการของตนไม่มีผลต่อสังคมนั้น อาจจะสะท้อนความรู้สึกไร้ค่า และความไม่ภาคภูมิใจในตน ซึ่งเป็นทัศนคติที่ต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงต่อไป

๕. คนพิการมองว่าสังคมส่วนใหญ่เห็นผู้พิการเป็นบุคคลผู้มีความแตกต่างในเชิงแปลกแยก จึงมองด้วยสายตาสงสาร หรือสมเพช ถึงแม้จะมีการส่งเสริมสนับสนุนผู้

พิการทางด้านการศึกษา และการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติดังกล่าวของสังคมส่วนใหญ่ก็ยังมีน้อยกว่าที่น่าจะเป็น

๖. ทัศนะในเรื่องการบวช ในเรื่องนี้มีความเห็นแตกต่างออกเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ ฝ่ายแรกยอมรับ เข้าใจ และทำใจได้ ว่าไม่จำเป็นต้องบวชก็สามารถ “บวชใจ” ได้ เหมือนฆราวาสทั่วไป แต่อีกกลุ่มหนึ่ง “น้อยใจ” และอยากมีโอกาสบวชได้ ในทางปฏิบัติถึงแม้มีการบวชให้กับผู้พิการที่มีภาวะความพิการไม่มาก แต่ก็ยังเป็นเพราะความกรุณา เห็นใจเป็นรายๆ ของอุปัชฌาย์ มิได้เป็นการยอมรับให้บวชอยู่บนกติกาเดียวกัน

๗. ผู้พิการมองว่า วัดหรือศาสนสถานยังไม่ได้จัดกิจกรรมให้คนพิการมีส่วนร่วม ได้ อย่างเต็มที่และทั่วถึง(Full Participation) ขาดการใช้ล่ามภาษามือในการฟังพระเทศนา ขาดการแปลคำสอนทางศาสนาแก่คนหูหนวก การจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ยังไม่เพียงพอ รวมทั้งอาคารสถานที่ไม่เอื้อให้คนพิการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง

๘. ผู้พิการอยากเรียกร้องให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการปรับเปลี่ยนทัศนคติทางลบของสังคมที่มีต่อคนพิการ รวมทั้งมีมติในการส่งมอบบรรณธรรมแก่ผู้พิการด้วยวิธีต่างๆ ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

การเสริมพลังคนพิการจากมุมมองของพระพุทธศาสนา

การเสริมพลัง หรือทำให้คนพิการมีพลัง (Empowerment) นั้นหมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องที่ทำให้บุคคลมีประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์ มีพลังในการปลดปล่อยความทุกข์ มีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การทำให้เกิดพลัง จึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง และเติบโตซึ่งกันและกัน (ของคนพิการและสังคม) เพราะความเป็นบุคคลมิได้หมายถึง “บุคคล” ด้วยตนเอง แต่ “ความเป็นบุคคล” ดูที่การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอีกด้วย (Heyward ๑๙๘๘, ๔๒)

ตามทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Research Development : HRD) การให้อำนาจ การเสริมพลัง หรือ Empowerment คือ ความสามารถในการทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกที่มีส่วนร่วม หรือ ผูกพัน ต่อเป้าหมายและผลสำเร็จของตน โดยให้

หรือมอบหมายอำนาจในการตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากงานที่ปฏิบัติได้ในระดับที่เหมาะสม (อาภรณ์ ภูวพิทยพันธ์ ๒๕๔๘ , ๘๗)

ในกรณีพระพุทธศาสนากับคนพิการ พระพุทธศาสนา สังคมสงฆ์ และพุทธบริษัท ควรมีส่วนในการทำให้ผู้พิการได้ตระหนักรู้ว่า ผู้พิการเป็น “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญที่สุดในการเสริมพลังแก้ไขปัญหาของคนพิการเอง ศาสนาควรให้พื้นที่ และโอกาส ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อการมีส่วนร่วม และการมีสิทธิอย่างเต็มที่ในฐานะเป็นศาสนิกชนกลุ่มหนึ่ง(Full Participation and Rights)

พระพุทธศาสนามีทรัพยากร ทั้งที่เป็นหลักคำสอน มีผู้นำศาสนา มีพิธีกรรมอันเป็นสิ่งเพิ่มพูนความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ดังนั้นศาสนาพุทธจะสามารถเสริมพลังคนพิการ โดยการสร้าง และสนับสนุนเงื่อนไข ที่จะทำให้คนพิการมีโอกาสในสังคมมากที่สุด โดยเฉพาะในชุมชนศาสนา นอกจากนั้น การจัดโอกาสที่เท่าเทียมให้คนพิการ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้คนพิการได้พัฒนาตนเองทั้งภายนอก และภายใน ก็เป็นสิ่งที่บุคคลากรทางศาสนา สามารถช่วยได้ ในงานวิจัยชิ้นนี้ จึงส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างชุมชนคนพิการ (โดยใช้การสัมภาษณ์เพื่อเข้าใจเงื่อนไข สภาพชีวิต ทัศนคติต่อตนเอง และความต้องการของคนพิการต่อพระพุทธศาสนา) และชุมชนสงฆ์ โดยผ่านแนวนโยบายและข้อปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างพลังแก่คนพิการ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า จะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้คนพิการเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักถึงศักยภาพ และคุณค่าของตนเอง คนที่ไม่พิการจะตระหนักรู้ และเข้าใจสภาวะความพิการ “เกิดจิตสาธารณะ” ที่จะช่วยเหลือคนพิการอย่างเหมาะสม พร้อมกับเกิดวิถีคิด และทัศนคติใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับความพิการ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

พระพุทธศาสนาจะสามารถเสริมสร้างพลังคนพิการได้ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างทัศนคติ แนวคิด และความสามารถที่เหมาะสม (Attitude and Capacity Building) ให้เข้าใจคำสอน และการปฏิบัติที่เป็นทั้ง Eternal Principle และ Cultural Expression ด้วยการตีความคำสอน เข้าใจคำสอนอย่างเป็นองค์รวม (เช่น คำสอนเรื่องกรรม นิยาม) คำสอนเรื่องอุเบกขา เมื่อได้พยายามแสดงความเมตตา กรุณา แล้วไม่อาจเปลี่ยนแปลง และช่วยเหลือได้ทั้งหมด ก็จะวางอุเบกขา มองทุกสิ่งอย่างที่เป็น

(See everything as it is) พุทธสุภาษิตที่ว่า “อิตถานัง อัมมังกาเล” ความหมาย คือ การมีตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ สนับสนุนให้ทุกคนมีทัศนคติแบบ “การเอาใจเขามาใส่ใจเรา” ซึ่งเป็นการสร้างทัศนคติและท่าทีที่เหมาะสมของสังคมต่อคนพิการ นอกจากนี้ การส่งเสริมวิถีคิด และการมองความทุกข์เพื่อออกจากปัญหาแบบพุทธ ก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่ชุมชนสงฆ์ต้องพัฒนาการสอน การเผยแพร่ศาสนาให้กับคนพิการ และสังคมทั่วไปได้รับทราบ ดังนี้

๑.๑. เสริมสร้างทัศนคติการมีส่วนร่วม (Full Participation and Rights)

ให้โอกาส และสนับสนุนคนพิการได้ใช้วัดเป็นสถานที่ที่เป็น **ธรรมบَابัด** ให้คนพิการได้มีโอกาสศึกษา และฝึกภาวนา ให้เหมาะสมกับสภาวะ เงื่อนไข ความหนักเบา และข้อจำกัดทางความพิการ โดยผู้พิการเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนงานในวัด ในด้านที่จะกำหนดทิศทาง และบทบาทของวัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของคนพิการมากที่สุด

๑.๒. ให้กำลังใจ และให้โอกาสคนพิการเป็นผู้นำ ผู้ร่วมในการเผยแพร่ศาสนา เป็น “อุปกรณ์” ของการสอนธรรมะ เช่นกรณีของ อาจารย์กำพล ผู้พิการจากอุบัติเหตุ ได้ “ลาออก” จากความทุกข์ และใช้ชีวิต และประสบการณ์ของตนเองสอนธรรมะ และการภาวนาแก่ผู้พิการอื่นๆ เมื่อผู้พิการได้เห็นตัวอย่างชีวิตที่มีคุณค่าของผู้พิการด้วยกัน จะทำให้เกิดกำลังใจในการ ทำประโยชน์ และพัฒนาตนเองในทางจิตวิญญาณต่อไป

๑.๓. อาจมีการร่วมตีความคำสอน หรือวางแผนทางที่เป็นไปได้สำหรับการบวชช่วงระยะสั้นๆ แก่ผู้พิการที่มีระดับของความพิการไม่มากนัก การตีความนี้ควรเป็นความเห็นชอบร่วมกันของ “พุทธบริษัท” โดยไม่ได้ขัดกับพระธรรมและวินัย และประกาศใช้ความเห็นชอบนี้เป็นทางการ

๑.๔. ส่งเสริมให้คนพิการได้มีโอกาส **เรียนรู้** และ **ทำงาน** ทั้งทางโลกและทางธรรมร่วมกับบุคคลปกติ มิแยกคนพิการออกจากชีวิตปกติ เช่น การเรียนร่วมกันของเด็กพิเศษ (พิการ) กับนักเรียนปกติของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนโดยพระ เช่น โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในวัด

๑.๕. โครงการพัฒนาคนพิการใดๆที่จะพึงมี ควรคำนึงถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ **ชีวิตปกติของคนพิการ (Regular Activities)** ซึ่งเป็นชีวิตที่ต้องการความสุข ความปลอดภัย ความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และความสุขทางด้านจิตใจขั้นพื้นฐาน แจก

เช่น บุคคลผู้ไม่พิการอื่นๆในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาความสามารถจึงมิใช่การ *สังคมสงเคราะห์* แต่เป็นการให้ผู้พิการช่วยเหลือตนเอง (Self-help Formation) อย่าง สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๑.๖. ชุมชนศาสนาร่วมจัดเวที “*สานเสวนา*” (Dialogue) ที่เป็นเครื่องมือสื่อสาร อย่างสันติ ให้ได้มีการ *เรียนรู้* (Learn) ระหว่างคนพิการ และสังคมเกี่ยวกับปัญหา เงื่อนไขของคนพิการแต่ละกลุ่ม จนกระทั่ง *เติบโต* (Grow) ในด้านความเห็นอกเห็นใจ และเกิดการ *เปลี่ยนแปลง* (Change) ทักษะ ทักษะ อคติและความเข้าใจผิดต่างๆ ทั้งของคน พิการเอง และของสังคม

๒. การสร้างสิ่งแวดล้อม (Creating Accessible Environment)

๒.๑. วัดควรจัดเตรียมสถานที่ให้เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิต และการไปร่วม ปฏิบัติธรรมของคนพิการ เช่น *ทางลาด เก้าอี้ แสงที่เหมาะสม* เป็นต้น เหนือสิ่งอื่นใด วัด ควรเป็นสถานที่ *ที่ร่วมเย็นด้วยธรรมชาติ* (ธรรมชาติบำบัด) อันเป็นการช่วยผ่อนคลาย ความเครียด ความทุกข์ ขยายจิตใจเล็กให้เป็นจิตใหญ่ ด้วยธรรมชาติอันสงบ

๒.๒. พระสงฆ์ในวัดที่ *สมัครใจ* ใ้รับการฝึกอบรมล่ามภาษามือ เพื่อสื่อสาร ธรรมะกับผู้พิการ เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมแก่คนพิการอย่างยิ่ง

๒.๓. การใช้ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบในการเผยแพร่ ธรรมะให้ผู้พิการได้ศึกษาธรรมะได้ด้วยตนเอง เช่นการผลิตคำสอน เทป วิดีทัศน์พร้อม ล่ามภาษามือ การจัดพิมพ์คู่มือธรรมะด้วยภาษาที่คนตาบอด หรือผู้มีความพิการทาง สมองสามารถเข้าใจได้ง่าย

๒.๔. เสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างคนไม่พิการ และคนพิการในวัด ด้วย การเสนอโครงการทำงานร่วมกัน ในลักษณะ *ชุมชนอาสาสมัคร* ที่มีประสบการณ์ด้าน ศิลปะ ดนตรี ช่วยฝึกอาชีพที่เหมาะสมให้กับคนพิการ *อาสาสมัครแลกเปลี่ยนการทำบุญด้วยการให้ “ธรรมทาน”* แก่ผู้อื่น เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้สถานที่ของวัดเป็น “*ชุมชน บำบัด*”

๒.๕. ถ้าวัดใดมีความพร้อมอาจพัฒนาเป็นที่พักชั่วคราวให้คนพิการที่ต้องการ ความช่วยเหลือ ในลักษณะ เป็น *บ้านพักฉุกเฉิน* เพื่อผ่อนคลายความทุกข์ เฉพาะหน้าของผู้ พิการ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ ได้เท่ากับบุคคลปกติ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือ แนวทางศึกษาที่จะนำพระพุทธศาสนาไปสู่การเสริมพลังแก่คนพิการ เป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่คนพิการ ให้ได้มีโอกาสพัฒนาทางจิตวิญญาณ เพื่อเป็นทุนทางสังคม เพื่อร่วมพัฒนาสังคมไทยในด้านอื่นต่อไป ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นจะสำเร็จได้ ต้องผ่านกระบวนการวางแผน เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในระดับนโยบาย ให้ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ปฏิบัติในทุกระดับตระหนักถึงปัญหาของคนพิการ และมีท่าทีพร้อมที่จะสนับสนุน ปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมกับเครือข่ายอื่นๆในการร่วมพัฒนาผู้พิการต่อไป

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ และหนทางทั่วไปในการช่วยเหลือพัฒนาคนพิการที่ผ่านมา เพื่อให้เห็นสภาพ และภาวะที่คนพิการกำลังเผชิญอยู่ กับทั้งจะสำรวจคำสอน และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนพิการในเชิง “พื้นที่ และการมีส่วนร่วม” ในพระพุทธศาสนา ต่อจากนั้นจะเชื่อมโยงความคิดของการพัฒนาตน แนวคิดที่เป็นบวก และสร้างสรรค์ต่อชีวิตของคนพิการ กับแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อีกนัยหนึ่ง การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้ จะเกี่ยวข้องกับข้อมูล ๔ เรื่อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องคนพิการ แนวคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หลักคำสอน วิธีคิด และท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ และทฤษฎีคำสอนเรื่องการพัฒนาตนในแนวพุทธ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับคนพิการ

มีการรวบรวมแนวคิดบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการมาดังต่อไปนี้

๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคนพิการ

ความหมายของคนพิการในทางสังคมวิทยาเดิมถือว่า เป็นกระบวนการทางสังคม และอธิบายความพิการในความหมายของความเจ็บป่วย หรือมองว่าความพิการเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนเพราะมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่าปกติและเหมาะสม โดยถือว่า ลักษณะทางกายภาพเป็นหลักให้คนพิการกลายเป็นคนกลุ่มน้อยที่แตกต่างจากบุคคลปกติทั่วไป แต่ในทัศนะใหม่ของทางสังคมวิทยานี้ ได้ให้คำจำกัดความคนพิการว่า เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกิดจากการไร้ความสามารถ การสูญเสียความสามารถที่จะปฏิบัติตามบทบาทที่คนอื่นคาดหวัง เนื่องจากการเสื่อมสมรรถภาพทางด้านร่างกายและจิตใจ(พิมพ์วัลย์ ปรินดาสวัสดิ์ ๒๕๒๔, ๔๒-๔๓)

สำหรับทางการแพทย์ให้ความหมายว่า คนพิการคือผู้ที่มีความบกพร่องหรือสูญเสียสมรรถภาพทางร่างกายหรือจิตใจ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการ

กระทำกิจวัตรประจำวัน การเรียนรู้ การประกอบอาชีพ และการมีความสัมพันธ์ทางสังคมได้เหมือนอย่างปกติ (คณะอนุกรรมการฝ่ายการแพทย์ ๒๕๑๕, ๑)

ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ กล่าวว่าคนพิการ หมายถึง บุคคลที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญาหรือจิตใจตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยจำแนกคนพิการไว้ ๕ ประเภท ดังนี้

๑) คนพิการทางการมองเห็น ได้แก่ คนที่มีสายตาสั้นที่ต่ำกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดา และมองเห็นน้อยกว่า ๖/๑๘ หรือ ๒๐/๗๐ ลงไปจนมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่างหรือคนที่มีลานสายตาแคบกว่า ๓๐ องศา

๒) คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ได้แก่ คนที่ได้ยินเสียงที่ความถี่ ๕๐๐ เฮิรตซ์ ๑,๐๐๐ เฮิรตซ์ หรือ ๒,๐๐๐ เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ต่ำกว่า โดยมีความดังเฉลี่ยดังนี้ สำหรับเด็กอายุไม่เกิน ๗ ปี เกิน ๔๐ เดซิเบลขึ้นไปจนไม่ได้ยินเสียงและสำหรับคนทั่วไปเกิน ๕๕ เดซิเบลขึ้นไปจนไม่ได้ยินเสียงหรือคนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องในการเข้าใจ หรือการใช้ภาษาพูดจนไม่สามารถสื่อความหมายกับคนอื่นได้

๓) คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจนและไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันได้ หรือคนที่มีการสูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหวมือ แขน ขา หรือลำตัว อันเนื่องมาจากแขนหรือขาขาด อัมพาตหรืออ่อนแรง โรคข้อหรืออาการปวดเรื้อรัง รวมทั้งโรคเรื้อรังของระบบการทำงานของร่างกายอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันหรือดำรงชีวิตในสังคมเยี่ยงคนปกติได้

๔) คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือมีความบกพร่องทางจิตใจ หรือสมองในส่วนของการรับรู้อารมณ์ ความคิด จนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเอง หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น

๕) คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางสติปัญญา หรือสมองจนไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาปกติได้ (สมัยศิริทองถาวร, อุบล หมดธรรม และเสาวลักษณ์ ดังกาพันธ์ ๒๕๔๗, ๕-๖)

๑.๒ ผลกระทบของความพิการ

ความพิการไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใด ทั้งที่เกิดทางร่างกายหรือเกิดที่จิตใจ ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ ทั้งต่อตัวผู้พิการเองหรือต่อบุคคลรอบข้าง และรวมไปถึงทางสังคมด้วย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑.๒.๑ ผลกระทบที่มีต่อผู้พิการ แบ่งออกเป็นปัญหาใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประการ คือ

ก. ปัญหาที่เกิดกับจิตใจของผู้พิการ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ กล่าวคือ คนพิการที่มีรูปลักษณ์ผิดปกติ จะรู้สึกอับอาย ท้อแท้ รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า มีการวาดมโนภาพและอยากจะเป็นดั่งฝัน แต่เมื่อทำไม่ได้ก็ก่อให้เกิดอารมณ์วิปริตแปรปรวน มองโลกและผู้อื่นในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เมื่อสภาพร่างกายพิการก็ทำให้จิตใจไม่มีความสุข มีผลก่อให้เกิดความผิดปกติของระบบประสาท สมอง เกิดการเจ็บป่วยทางจิตเวชได้ ผลกระทบที่เกิดจากความพิการทางกายมาสู่ปัญหาด้านสุขภาพจิตนั้น ย่อมส่งผลสะท้อนกลับไปสู่สุขภาพกายได้อีกเช่นกัน อาทิ การเกิดโรคแทรกซ้อน (พงศ์ประภา กาญจนพญา ๒๕๒๐, ๗๑-๗๒)

ข. ปัญหาที่เกิดกับคุณภาพชีวิตของผู้พิการ เป็นที่ทราบดีว่าร่างกายและจิตใจ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้นเมื่อคนพิการมีปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจมาก ๆ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการเอง เนื่องจากเกิดข้อจำกัดในด้านของการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ จึงมีพฤติกรรมแปรปรวนผิดปกติไป กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างสมบูรณ์ และด้อยโอกาสในการรับผิตชอบต่อตนเองด้วย นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบต่อตนเองในแง่ของการมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้ง ด้อยโอกาสในแง่ของการทำงาน และด้อยประสิทธิภาพในการทำงานด้วย (พัชรินทร์ วนชานนท์ ๒๕๓๔, ๓๓๓-๓๓๔)

๑.๒.๒ ผลกระทบที่มีต่อครอบครัวผู้พิการ ครอบครัวใดที่มีคนพิการอยู่ด้วย ย่อมรู้สึกว่าเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ของครอบครัวที่จะต้องดูแลและช่วยเหลือให้การรักษาพยาบาล ความใกล้ชิด ความเข้าใจ และในขณะเดียวกันภาระทางด้านเศรษฐกิจย่อมเพิ่มขึ้นด้วย (กิตติยา รัตนกร ๒๕๓๑, ๓๘) ครอบครัวคนพิการส่วนใหญ่มักรู้สึกเป็นปมด้อยของครอบครัวตน รู้สึกว่ามีความกดดันและขาดความสุข บางครอบครัวมีความรู้สึกขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เนื่องจากกลัวว่าจะเป็นที่รังเกียจของสังคม (สุชา จันทรเฒ ๒๕๒๕, ๑๓๔)

๑. ๒.๓ ผลกระทบที่มีต่อชุมชนและสังคม สังคมมักมองว่าคนพิการเป็นภาระที่สังคมต้องเลี้ยงดูอย่างสูญเปล่า บางครั้งคนพิการจึงมิได้รับการเอาใจใส่มากนัก สังคมยังมองข้ามคนพิการในหลายกรณี ทั้งในเรื่องสิทธิหน้าที่ ระบบสาธารณสุขปกศ ฯลฯ (ณัฐชัย ตันติสุข ๒๕๒๔, ๑๕) นอกจากนี้ความพิการยังมีผลกระทบต่อสังคมอีกหลายประการ ทั้งในด้านการพัฒนาประเทศ ความมั่นคงของประเทศ การสูญเสียเศรษฐกิจของประเภท และการสูญเสียผลผลิตของประเทศ กล่าวคือ ประเทศใดมีบุคคลพิการเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นความพิการทางกายหรือความพิการทางสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ย่อมเป็นการสูญเสียแรงงานในการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน (ศรัญญา ผลมะเฟื่อง ๒๕๔๐, ๒๔)

๑. ๓ สุขภาพจิตคนพิการ

จากสภาพความพิการของร่างกายที่มีผลกระทบต่อจิตใจหรือสุขภาพจิตของคนพิการนี้ ได้มีนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาทำการศึกษาวิจัยถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจของคนพิการ พบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้

แฮมส์ เซยล์ (Hans Selye 1956 อ้างถึงใน ศรัญญา ผลมะเฟื่อง ๒๕๔๐, ๒๖) นายแพทย์ชาวแคนาดา ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าบุคคลใดอยู่ในสภาพความพิการที่ไม่สามารถยอมรับได้กับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ก็จะทำให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ เช่น ความเครียด เมื่อมีความเครียดทางจิตใจเกิดขึ้น จะสามารถสังเกตได้จากปฏิกิริยาตอบสนองที่แสดงออกมา ดังนี้

๑. เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ เช่น มีพฤติกรรมถอยหลัง แยกตัวเอง เจื้อยขา ไม่ให้ความร่วมมือ อารมณ์แปรปรวนเสมอ

๒. มีปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม เช่น โกรธ ร้องไห้ หัวเราะโดยไม่มีเหตุผล กระวนกระวาย หงุดหงิด

๓. สูญเสียระดับความรู้สึก ความจำ และสมาธิ

๔. กระบวนการทางความคิดถูกรบกวน เช่น ก้าว ตัดสินใจไม่ได้ สับสน เป็นต้น

๕. สูญเสียความสนใจ ไวต่อเสียงรบกวน ขาดสมาธิ

๖. การรับรู้และการเข้าใจถูกรบกวน เช่น เห็นภาพหลอน และความรู้สึกของประสาทไม่ปกติ

๗. มีการเปลี่ยนแปลงในการสื่อภาษา เช่น พูดซ้ำ ๆ กัน พูดในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้อง กับปัจจุบัน ระดับเสียงเปลี่ยนแปลงและการออกเสียงเปลี่ยนไป

๘. ใช้กลไกในการป้องกันตัวโดยไม่รู้ตัว เช่น มีพฤติกรรมถอยหลัง ให้เหตุผลตนเอง ผันกลางวัน เป็นต้น

๙. มีอาการซึ่งแสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์แห่งตน (Self Image) เช่น พูดบิดเบือน ทำตัวเป็นเด็ก แยกตนเอง รู้สึกตนว่าไร้ค่า (สุพัฒนา และคนอื่น ๆ ๒๕๒๐, ๔๖๕-๔๖๖)

ในรายงานการวิจัยของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการ (กระทรวงมหาดไทย ๒๕๒๕, ๒๕-๒๗) ได้สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับจิตใจของผู้ที่ประสบอันตรายจากการทำงานจนเกิดความพิการหรือสูญเสียอวัยวะ อันเป็นบ่อเกิดของการมีสุขภาพจิตไม่ดี โดยกล่าวถึงปัญหาใหญ่ ๆ ที่พบเห็นทั่วไป คือ ปัญหาความรู้สึกด้อย ปัญหาความวิตกกังวล และปัญหาความคับข้องใจ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความรู้สึกด้อย (Inferiority Feeling) เป็นความรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่นเมื่อต้องเข้ากลุ่มหรืออยู่ในสังคม ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นได้กับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนปกติหรือคนพิการไม่มากนัก้อย ในกรณีคนพิการความพิการหรือลักษณะผิดปกติทางร่างกาย จะมีผลในด้านลบต่อการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ลักษณะด้อยทางร่างกายจะส่งผลต่อจิตใจ คนพิการจะรู้สึกว่าตนเองสูญเสียสิ่งที่มีค่าไป

๒. ความวิตกกังวล (Anxiety) เป็นสภาวะจิตใจหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลคิดว่ากำลังจะเกิดอันตราย หรือเกิดสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ในกรณีของคนพิการที่จะต้องพึ่งพาตนเอง ย่อมเกิดความหวั่นไหวต่าง ๆ เช่น ด้านการทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับที่ทำงาน สภาพเศรษฐกิจของการดำรงชีพ และสุขภาพ เป็นต้น จากการสำรวจความรู้สึกของผู้จบการฝึกอบรมจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน พบว่า มีหลายคนกลัวตกงาน ในกรณีของผู้พิการที่พิการเนื่องจากอุบัติเหตุขณะปฏิบัติงาน จะเกิดความรู้สึกหวั่นเกรงต่องานชนิดเดิม หรือหวั่นเกรงว่าอุบัติเหตุอาจเกิดขึ้นอีกจากเครื่องจักรเดียวกัน ซึ่งประเด็นนี้จะทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง การแนะนำและ

การฝึกอาชีพที่ถูกต้องจะช่วยลดความวิตกกังวล และสร้างความเชื่อมั่นให้กลับคืนมาใหม่ได้

๓. ความคับข้องใจ (Frustration) คือ สภาวะของจิตใจที่ความต้องการถูกขัดขวางไว้ด้วยอุปสรรค ทำให้บุคคลไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้และเพื่อหลีกเลี่ยงอารมณ์ดังกล่าว ก็อาจแสดงออกมาในรูปของความก้าวร้าว โกรธ หลบหลีก อ้างเหตุผล เป็นต้น อีกทั้งยังมีปฏิกิริยาอย่างอื่นที่พบเห็นได้โดยทั่วไปเมื่อบุคคลได้รับความกดดันจากความพิการ เช่น การถอยกลับไปเป็นเด็กอีกครั้ง การคิดฆ่าตัวตาย และการมีปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์

ในเอกสารทางวิชาการประกอบสัมมนาเรื่องสุขภาพจิตกับประชากรศึกษาของสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึงสุขภาพจิตและการปรับตัวของคนพิการไว้ดังนี้

๑. คนพิการมักมีการปรับตนเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ยากกว่าบุคคลธรรมดา และมักจะแสดงความประพฤติก่อกมลที่ผิดแปลกออกไปเมื่ออยู่ในหมู่บุคคลธรรมดา แต่ก็มีบ้างที่มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าบุคคลธรรมดา

๒. การแสดงความประพฤติก่อกมลที่ผิดแปลกออกไป มักจะไม่เกิดขึ้นเมื่ออยู่ในหมู่คนพิการด้วยกัน อาการที่คนพิการมักจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน คือ จี้อาย ไม่ชอบการสังสรรค์ เป็นต้น

๓. คนพิการมักจะใช้ชีวิตของพวกตนไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้การดูแลและรักษาในระยะยาว เพื่อให้เขาสามารถปรับตนเองได้

๔. คนพิการที่มีประวัติว่ามีความพิการมานาน มักจะปรับตนเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ยากกว่าผู้ที่มีความพิการในระยะสั้น (สงัน สุวรรณเลิศ ๒๕๓๐, ๑๓)

จากการศึกษาในด้านจิตวิทยาได้นำไปสู่ทฤษฎีเกี่ยวกับความพิการ ๒ ประการ ดังนี้

ก. ภาพลักษณ์ทางร่างกาย (Body-Image) คือ รูปลักษณะหรือภาพของตนเองซึ่งเกิดขึ้นในใจ หรือแนวความคิดของตนเอง โดยการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในมโนภาพของรูปร่างของตน เมื่อร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งสูญเสียไป อาจเป็นการสูญเสียในหน้าที่

ของอวัยวะนั้น ๆ เช่น การผ่าตัดบางอย่าง หรือมีการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนต่าง ๆ ภายในร่างกาย เหล่านี้พบว่าย่อมทำให้จิตใจแปรปรวนไปด้วย การมีมโนภาพในร่างกายเปลี่ยนแปลงไปนั้น มีผลกระทบกระเทือนต่อผู้พิการที่อยู่ในวัยเด็กเป็นอย่างมาก เป็นการยากในอันที่จะให้เกิดความสมบูรณ์ในทางจิตใจได้เท่าที่ควร เมื่อเจริญเติบโตขึ้นมาแล้ว จะมีปัญหาทางประสบการณ์ของชีวิต และปัญหาทางอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย คน ๆ นั้นมักจะย้อนกลับไปมีพฤติกรรมในสมัยเมื่อยังเป็นเด็กอยู่

ข. ปมด้อย (Inferiority-Complex) เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยตนเองคิดว่า เป็นผู้ที่ย่ำแย่กว่าหรือหย่อนสมรรถภาพกว่าคนอื่น จากการศึกษาพบว่า ความผิดปกติของอวัยวะในร่างกายทำให้เกิดความแปรปรวนทางจิตใจ โดยทำให้เกิดปมด้อยขึ้นมาภายในจิตใจเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่น และหาทางแก้ไขโดยอัตโนมัติเพื่อหาทางชดเชยและขับปมด้อยนั้นเสียในระยะแรก (ศรัญญา ผลมะเฟื่อง ๒๕๔๐, ๒๘-๒๙)

๑.๔ การฟื้นฟูและพัฒนาสมรรถภาพคนพิการ

โดยทั่วไปบุคคลผู้พิการมักเสียเปรียบบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นมองในแง่ของการประกอบอาชีพ การศึกษา และการดำรงชีวิตประจำวันทั่วไป ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างคนปกติกับคนพิการที่มีร่างกายผิดปกติ แม้คนพิการอาจเสียเปรียบอยู่บ้าง แต่ก็มิได้หมายความว่าคนพิการจะไม่สามารถทำงานได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้ ตรงกันข้าม ถ้าหากคนพิการได้รับความช่วยเหลือให้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางร่างกาย การศึกษา การฝึกอาชีพ และการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคมก็สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลปกติในสังคมได้ เช่น สิทธิในการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

ความหมายของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

การฟื้นฟูสมรรถภาพตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ในมาตรา ๔ หมายถึง การเสริมสร้างสมรรถภาพ หรือการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการให้มีสมรรถภาพดีขึ้น โดยอาศัยวิธีการทางการแพทย์ การศึกษาทางสังคม และการฝึกอาชีพ เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนทั่วไป

พาร์เกอร์และแฮนสัน (Parker and Hanson) (กิตติยา รัตนกร ๒๕๓๑, ๔๑) การฟื้นฟูสมรรถภาพ หมายถึง การเสริมสร้างความสามารถ สมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของคนพิการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ การศึกษา ตลอดจนการปรับตัวด้านสังคมให้กลับสู่สภาพที่ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

กง สุวรรณรัตน์ (กิติวัลย์ ฉัตรมณีฤกษ์ ๒๕๔๗, ๒๘) การฟื้นฟูสมรรถภาพตามคำจำกัดความหมายถึง การรักษาและฟื้นฟูสภาพของร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งให้การศึกษาศึกษาและฝึกอาชีพที่เหมาะสมให้ กลับคืนสู่สภาพร่างกายและจิตใจที่เป็นอิสระสามารถประกอบอาชีพช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่เป็นภาระต่อผู้อื่นหรือสังคม ดังนั้น การรักษาจึงเป็นการรักษาส่วนของร่างกายที่พิการประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งคือ การบริหารส่วนของร่างกายที่ไม่พิการให้มีความแข็งแรง คล่องแคล่ว สามารถทำหน้าที่แทนส่วนพิการได้ จนสามารถประกอบอาชีพดูแลตนเองและครอบครัวอยู่ในสังคมได้โดยอิสระ

กรมประชาสงเคราะห์ ได้บรรยาย การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการว่า หมายถึง การเสริมสร้างสมรรถภาพ และ ความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยอาศัยวิธีทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพเพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติ (กรมประชาสงเคราะห์ ๒๕๔๐, ๑-๒)

การฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นเป็นบริการที่จัดให้กับบุคคลพิการ เพื่อมุ่งหวังที่จะให้บุคคลพิการได้มีโอกาสรับการปรับสภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และเศรษฐกิจ ให้กลับคืนสู่สภาพในการช่วยเหลือตนเอง สามารถพึ่งตนเองและปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่กระทำได้ตามความเหมาะสมกับสภาพความพิการของแต่ละบุคคล

๑. ๔.๑ ประเภทของการฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการ

ตามหลักสากลทั่ว ๆ ไป จำแนกการฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการออกเป็น ๔ ประเภท

ก. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ (Medical Rehabilitation) เป็นรูปแบบของการบำบัดรักษา ซึ่งในบางครั้งจะรวมถึงการผ่าตัดด้วย เช่น บุคคลซึ่งได้รับอุบัติเหตุจากเครื่องจักร แพทย์จะตัดสินใจตัดขาเพื่อช่วยชีวิตของเขานั้น หลังจากนั้นถ้าคนไข้ปรารถนาจะมีขาเทียมอาจจะต้องมีการผ่าตัดอีกเพื่อให้เหมาะสมกับการใส่ขาเทียม และ

จากนั้นจะต้องทำกายภาพบำบัดและอาชีพบำบัดด้วย เพื่อดำรงไว้ซึ่งอวัยวะส่วนที่ยังทำหน้าที่ได้ก่อนใส่ขาเทียม เป็นต้น

ข. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา (Educational Rehabilitation) คือ การจัดการศึกษาพิเศษสำหรับบุคคลพิการ เช่น โรงเรียนสำหรับคนตาบอด หูหนวก และเด็กปัญญาอ่อน

ค. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม (Social Rehabilitation) คือ เป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจและอารมณ์ รวมถึงการให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม โดยการจัดให้มีกิจกรรมที่จะจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการได้มีบทบาทในสังคมเช่นเดียวกับคนปกติ เช่น การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับคนพิการ อาทิ ลิฟท์ ห้องน้ำ ที่จอดรถ สัญญาณเสียง สัญญาณจราจร ฯลฯ รวมถึงการให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม เพื่อให้คนพิการคงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Esteem) และมีสุขภาพจิตที่ดี รวมถึงยอมรับสภาพความพิการของตนเอง ตลอดจนการให้การศึกษาแก่สังคมที่จะยอมรับความสามารถของคนพิการ และเห็นพ้องต้องกันถึงสิทธิของคนพิการที่จะอยู่ในสังคมเดียวกัน

ง. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ทำต่อเนื่องกัน ซึ่งรวมถึงการให้คำปรึกษาทางอาชีพ การเตรียมความพร้อมทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ การฝึกอาชีพ การทดลองงาน การจัดหางานสำหรับคนพิการ โดยจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อช่วยให้คนพิการช่วยเหลือตนเองได้ และมีส่วนสร้างสรรค์ให้แก่สังคม ตลอดจนเพื่อให้มีความภูมิใจและมีศักดิ์ศรีของตนเอง และเพื่อมีสิทธิและอิสรภาพเหมือนเช่นคนทั่วไป (เกษร พันธุ์ ๒๕๔๓, ๑๔-๑๕)

นอกจากแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการดังกล่าวมาแล้ว ยังมีแนวทางที่ใช้ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการซึ่งได้รับผลเป็นอย่างดี นั่นคือ

๑. การฟื้นฟูสภาพโดยกายภาพบำบัด เป็นการช่วยเหลือผู้ป่วยในการบำบัดป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูสภาพหรือความพิการทางร่างกายหรือจิตใจ ด้วยวิธีการทางกายภาพ ได้แก่ การใช้ความร้อน ความเย็น การกระตุ้นด้วยกระแสไฟฟ้า การนวด การตัด การดึง และการออกกำลังกายเพื่อการรักษา เป็นต้น

๒. การฟื้นฟูสภาพ โดยกิจกรรมบำบัด เป็นการรักษาด้วยกิจกรรม เพื่อช่วยเหลือบุคคลที่มีความพิการให้ฟื้นคืนสภาพให้เร็วที่สุด หรือช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุดในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม โดยการบำบัดด้วยกิจกรรมการดูแลตนเองในกิจวัตรประจำวัน การบำบัดด้วยกิจกรรมงานบ้าน การบำบัดด้วยกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ การบำบัดด้วยกิจกรรมการใช้เวลาว่าง หรือนันทนาการและงานอดิเรกต่าง ๆ และการบำบัดด้วยกิจกรรมสังคม เช่น งานพบปะสังสรรค์ต่าง ๆ งานอาสาสมัคร ฯลฯ

๓. การฟื้นฟูสภาพโดยจิตบำบัด เป็นวิธีที่ใช้ในการฟื้นฟูสภาพทางจิตใจของบุคคลที่มีปัญหาความแปรปรวนทางจิตใจและอารมณ์ ด้วยวิธีการสื่อสารด้วยคำพูดและไม่ใช้คำพูดกับผู้ป่วย ซึ่งต้องใช้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ป่วยกับผู้รักษาเป็นหลัก ในการทำจิตบำบัดนั้นมีหลายชนิดด้วยกัน คือ จิตบำบัดชนิดลึกที่ต้องสืบค้นส่วนลึกของจิตใจที่เป็นสาเหตุของความผิดปกติ และจิตบำบัดชนิดตื้นที่ไม่สืบค้นส่วนลึกของสาเหตุ แต่เป็นการเสริมแรง ด้วยวิธีการให้ระบายความคับข้องใจและอารมณ์ และการแทนที่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ป่วยดีขึ้น (พรทิพย์ เกษุรานนท์ ๒๕๓๔, ๖๗๐-๖๗๕)

๑. ๔.๒ สิทธิของคนพิการ และแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพคนพิการ

สำหรับสิทธิของคนพิการในประเทศไทย ได้เริ่มตระหนักและหันมาให้ความสนใจในเรื่องสิทธิของคนพิการมากขึ้นนับตั้งแต่ปีคนพิการสากล เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะในสาระสำคัญแห่งเหตุผลของการที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นปีคนพิการสากล เพราะเนื่องจากเห็นว่า สภาพความเป็นอยู่ของคนพิการทางร่างกาย สมอง และจิตใจ ทั่วโลก ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสมและขาดโอกาสที่จะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งร่างกาย จิตใจ อาชีพ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมุ่งหมายรื้อฟื้นให้ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ทั่วโลก ได้ตระหนักถึงความสำคัญและการปฏิบัติตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งมีสาระสำคัญว่าคนพิการจะต้องได้รับสิทธิเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ในสังคม

สิทธิต่าง ๆ ของคนพิการหรือผู้พิการตามคำประกาศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิคนพิการจำนวน ๑๓ ข้อ ได้กำหนดขึ้น โดยความเห็นชอบที่มีมติเป็นเอกฉันท์จากการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ โดยยึดหลักมาตรฐานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทั่วไป “ในฐานะที่ทุกคนเกิดมาอย่างมีเสรี มีสิทธิและ

เกียรติศักดิ์ในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน สิทธินี้เป็นสิทธิขั้นมูลฐานประจำตัวของมนุษย์ซึ่งมีอาจโอนให้แกกันได้”

คำประกาศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

๑) คำว่า บุคคลพิการ หมายถึง บุคคลที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ทั้งหมดหรือบางส่วนที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติ หรือการใช้ชีวิตในสังคมอันมีผลมาจากความบกพร่องทางกายหรือจิตใจไม่ว่าจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม

๒) บุคคลพิการจะรับประโยชน์จากสิทธิทั้งหมดที่กล่าวในคำประกาศนี้ สิทธิเหล่านี้จะให้กับบุคคลพิการทุกคน โดยปราศจากข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้นและปราศจากความแตกต่างหรือเลือกที่รักมักที่ชังในเรื่องเชื้อชาติ ผิวพรรณ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ หรือสังคมที่กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ ของคนผู้พิการนั้น หรือของครอบครัวของเขา

๓) บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือในฐานะเป็นมนุษย์ผู้มีเกียรติ บุคคลพิการไม่ว่าจะมีมูลเหตุมาจากอะไร ลักษณะและความพิการนั้นมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมได้รับสิทธิพื้นฐานในฐานะเป็นพลเมืองทัดเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ที่มีอายุเท่ากัน ซึ่งมีสิทธิที่จะดำเนินชีวิตอย่างคนปกติและสมบูรณ์มากเท่าที่จะเป็นไปได้

๔) บุคคลพิการมีสิทธิในฐานะพลเมือง และมีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลปกติอื่น ๆ ยกเว้นแต่ย่อหน้าที่ ๗ ของคำประกาศสิทธิของคนปัญญาอ่อน ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการหรือข้อระงับสิทธิของคนปัญญาอ่อน

๕) บุคคลพิการมีสิทธิสมควรที่จะได้รับการสนับสนุนให้พวกเขาสามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าที่จะเป็นไปได้

๖) บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดรักษาทั้งทางการแพทย์ ทางจิต และกายภาพบำบัด ซึ่งรวมถึงการใช้วิธีช่วยเหลือด้วย การฟื้นฟูทางการแพทย์ และทางการศึกษา การฝึกอาชีพ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้บริการอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลพิการสามารถพัฒนาความสามารถและความชำนาญของเขาให้ถึงที่สุด เพื่อที่จะทำให้เขาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ หรือได้กลับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกครั้งหนึ่ง

๙) บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ พวกเขามีสิทธิตามความสามารถที่จะได้รับสวัสดิการในการทำงาน หรือได้รับประโยชน์จากผลผลิตและรายได้จากอาชีพ และเข้ามีส่วนร่วมในสหพันธกรรมกรต่าง ๆ

๙) บุคคลพิการสมควรได้รับสิทธิพิจารณาความต้องการพิเศษ ในการวางแผนทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่าง ๆ

๙) บุคคลพิการมีสิทธิที่จะอยู่อาศัยกับครอบครัว หรือพ่อแม่อุปถัมภ์และเข้ามีส่วนร่วมในสังคม ร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์และนันทนาการต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องที่อยู่อาศัย บุคคลพิการไม่ควรได้รับการปฏิบัติแตกต่างไปจากบุคคลอื่น ๆ ยกเว้นแต่ที่จำเป็นสำหรับสถานะของบุคคลนั้น ๆ หรือเพื่อการแก้ไขสภาพที่บุคคลนั้น ๆ จำเป็นต้องได้รับ ถ้าบุคคลจำเป็นต้องอยู่ในสภาพที่พิเศษ สิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ในที่นั้น ควรมิชดัดเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่นเดียวกับการดำรงชีวิตปกติของบุคคลทั่วไปผู้มีอายุเท่ากันกับเขาและเธอผู้นั้น

๑๐) บุคคลพิการจะถูกปกป้องจากการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากกฎเกณฑ์ข้อบังคับทั้งหมด อันเนื่องมาจากการเลือกที่รักมักที่ชัง การถูกกีดกัน การกระทำทารุณหรือการถูกเหยียดหยาม

๑๑) บุคคลพิการสามารถได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เมื่อความช่วยเหลือนั้นไม่ขัดกับการพิทักษ์สิทธิส่วนบุคคลและทรัพย์สิน ถ้าที่การพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมฟ้องร้องเขา การพิจารณาคดีนั้น ๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพความพิการทางร่างกายและจิตใจประกอบด้วย

๑๒) เรื่องใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ควรจะปรึกษากับองค์กรต่าง ๆ ของบุคคลพิการ

๑๓) บุคคลพิการ ครอบครัว และชุมชน จะได้รับการบอกกล่าวโดยสื่อต่าง ๆ ถึงสิทธิของบุคคลพิการตามประกาศนี้

องค์การสหประชาชาติได้ให้แนวคิดในการพัฒนาศักยภาพคนพิการไว้ ดังนี้

๑) คนพิการมีสิทธิมนุษยชนสมบูรณ์เช่นคนทั่วไป จึงควรมีสิทธิได้รับมาตรการแห่งการคุ้มครองและการช่วยเหลือตลอดจนโอกาสในการฟื้นฟูสมรรถภาพ

๒) โดยสภาพความพิการบุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนทางอารมณ์และจิตใจอันเนื่องมาจากปัญหาของเขาเองในด้านต่าง ๆ เขาจึงควรมีสติทริเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจ และการสร้างสรรค์จากสังคมเป็นพิเศษ

๓) ถ้าได้รับโอกาสที่เหมาะสม คนพิการจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ดีขึ้นได้ และจะกลายเป็นผู้มีประโยชน์ต่อประเทศแทนที่จะเป็นภาระของสังคม

๔) คนพิการย่อมมีความรับผิดชอบต่อชุมชนในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาติเท่าที่กระทำได้ภายหลังฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว

๕) คนพิการต้องการมีชีวิตอยู่อย่างอิสระในชุมชนเช่นคนปกติ แทนที่จะไปอยู่ในที่พิเศษต่างหากที่ถูกแบ่งไว้สำหรับคนพิการโดยเฉพาะ

๖) การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการจะสำเร็จได้โดยบุคคลในวงการต่างๆ ในสังคมให้ความร่วมมือและให้โอกาสอย่างจริงจัง (มณฑา พิบูลวรศักดิ์ ๒๕๔๖, ๓๕)

ปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย

คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ ประกาศใช้ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย เพื่อให้หน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับคนพิการตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเรื่องสิทธิ โอกาส แสดงความเสมอภาคที่คนพิการควรได้รับอย่างเท่าเทียมไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนพิการ

๑) คนพิการมีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ และการพัฒนา ตั้งแต่แรกเริ่มที่พบผู้ปกครอง และครอบครัว ต้องได้รับการสนับสนุนทุกด้าน เพื่อให้สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการอย่างเต็มศักยภาพ

๒) คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ ความช่วยเหลืออื่น ๆ จากรัฐเพื่อใช้ชีวิตอยู่ในสังคม เช่นเดียวกับคนปกติ

๓) คนพิการมีสิทธิและโอกาสในการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงานตามความต้องการและความสามารถ โดยได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการ โดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๘ วางแนวทาง

การดำเนินงานแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแบบบูรณาการ โดยมียุทธศาสตร์/มาตรการ ในการดำเนินการ ๘ ยุทธศาสตร์ คือ

- ๑) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพ และความสามารถที่แท้จริงของตนพิการ
- ๒) ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพคนพิการแบบบูรณาการอย่างทั่วถึง
- ๓) ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร เทคโนโลยี บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมของคนพิการและผู้ปกครอง
- ๔) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการ ครอบครัว ชุมชน
- ๕) เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ
- ๖) ส่งเสริมให้คนพิการและผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทให้ได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมาย
- ๗) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตคนพิการและครอบครัว
- ๘) ปฏิรูปการบริหารงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการให้เป็นแบบบูรณาการ และการบริการแบบเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๒๕๔๗, ๔-๖, ๑๗-๑๘)

ในข้อเขียนเรื่อง **แนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ** ของ ขนิษฐา เทวินทรภักดี ได้กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพคนพิการซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- ๑) คนพิการและผู้ใกล้ชิดคนพิการ
 - ก. การยอมรับสภาพความพิการ ทั้งตัวคนพิการเอง พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครอบครัว ซึ่งการยอมรับคนพิการเป็นพื้นฐานสำคัญเบื้องต้นของการช่วยเหลือคนพิการที่จะนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้เพราะถ้าเกิดความพิการแล้วและไม่อาจแก้ไขได้ หรือไม่อาจเรียกร้องให้กลับคืนมาได้แล้ว เช่น สภาพความพิการจากโปลิโอ ตาบอด เป็นใบ้ ปัญญาอ่อน ฯลฯ สภาพเช่นนี้หากตัวคนพิการ พ่อแม่ ผู้ปกครองยอมรับสภาพความพิการ และข้อจำกัดของตนเอง ถือเป็นแนวทางที่จะนำคนพิการไปสู่การปรับตัวปรับใจที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็ง อดทน เกิดกำลังใจในการสู้ชีวิตด้วยความสามารถ การยอมรับของคนในสังคม โดยอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมด้วย เช่น แพทย์

นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ครู หรือผู้มีโอกาสใกล้ชิดกับคนพิการและครอบครัว ช่วยให้คำแนะนำและทำความเข้าใจร่วมกับคนพิการและครอบครัวด้วย

ข. การไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาและอุปสรรคในชีวิต การปลุกปลอบให้กำลังใจ และชี้แนวทางให้คนพิการเกิดกำลังใจ และปฏิบัติต่อคนพิการเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ความพิการเป็นเพียงขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปเท่านั้น แต่ยังมีพลังความสามารถและศักยภาพที่สามารถนำมาฝึกฝนให้เกิดทักษะทดแทนกันได้

ค. การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนพิการสามารถเอาชนะต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ได้ ทั้งอุปสรรคต่อความพิการของตนเอง หรือทัศนคติของคนในสังคมและบุคคลรอบตัวคนพิการ รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เช่น คนตาบอดเดินทางด้วยไม้เท้าได้ คนพิการที่ยอมรับตนเองได้จะเป็นคนที่ไม่มียมด้อย

ง. การพัฒนาตนเอง คนพิการที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ราบรื่นและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น จะต้องมีการพัฒนาตนเองและปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม โดยการฝึกฝนการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน รวมทั้งรู้จักรักษาสุขอนามัยของตนเอง การแต่งกาย ฝึกการใช้เครื่องช่วยความพิการให้เหมาะสมกับตนเอง การพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาและฝึกอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม รู้จักใช้ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ รู้จักตนเองและคนอื่น

จ. การรู้จักสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมมีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ หากคนพิการรู้จักใช้สิทธิในทางที่เหมาะสม ในสิ่งที่ควรมีควรได้ ไม่เรียกร้องมากเกินไป จนทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเป็นการเห็นแก่ตัว ซึ่งการเรียกร้องสิทธิควรเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในส่วนที่สังคมละเลย เช่น การรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงบริการสาธารณะสำหรับคนพิการในด้านต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ คนพิการควรรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นศาสนา เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เคารพสิทธิของผู้อื่น และเคารพนับถือตนเอง

๒) ขบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

ก. การฝึกปฏิบัติให้สามารถช่วยเหลือตนเอง การที่คนพิการจะสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยใช้ศักยภาพที่ยังคงเหลืออยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพใกล้เคียงคนปกติ โดย

อาศัยการยอมรับในสภาพและข้อจำกัด โดยการช่วยเหลือตนเองของคนพิการควรได้รับการฝึกปฏิบัติดังนี้

- การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การขับถ่าย การรักษานามัยส่วนบุคคล และการแต่งกาย

- การฝึกการเคลื่อนไหว การสื่อความหมาย และการใช้ประสาทสัมผัส เนื่องจากสภาพความพิการบางอย่างทำให้เกิดความสูญเสียความสามารถทางร่างกายบางประการ เช่น คนตาบอด ต้องฝึกการใช้ไม้เท้าขาวในการช่วยเดินทาง คนหูหนวก-หูตึง ต้องฝึกการใช้เครื่องช่วยฟัง เครื่องช่วยพูด คนแขนขาด ขาขาด ต้องฝึกการใช้แขนขาเทียม ไม้ค้ำยัน รถโยก หรือรถเข็น เป็นต้น

- การเรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมและการควบคุมตนเอง โดยทั่วไปคนพิการมักจะมีปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ร่วมด้วยเสมอ ทั้งนี้เกิดจากผลกระทบทางจิตใจ จากท่าทีและเจตคติของครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความคับข้อง อึดอัดใจ การปรับพฤติกรรมดังกล่าวให้เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องฝึกฝนตั้งแต่วัยเด็ก หรือเริ่มมีความพิการ ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านต่าง ๆ การอยู่ในโลกของความเป็นจริง ไม่เพื่อฝัน ไม่มองโลกในแง่ร้ายหรือสิ้นหวัง มีกำลังที่มีชีวิตอยู่ต่อไปแม้จะต้องมีความพิการ

- การฝึกเข้าสู่สังคม คนพิการจะมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างราบรื่นและเป็นปกติสุขได้ต้องได้รับการฝึกอบรมเลี้ยงดูให้มีความเข้าใจในตนเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริง จะเป็นส่วนสำคัญให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ มีบุคลิกภาพ พฤติกรรม และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งการฝึกเข้าสู่สังคมต้องอาศัยระยะเวลา การสร้างประสบการณ์ และความคุ้นเคย โดยการเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานที่ การพาไปพบญาติ เพื่อนฝูง ไปวัด ตักบาตร ไปร่วมงานในเทศกาลต่าง ๆ ไปสวนสนุก การรู้จักใช้บริการสาธารณะ เช่น ขึ้นรถประจำทาง การฝึกใช้ชีวิตนอกร้าน เป็นต้น

ข. การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของสังคม องค์กร และชมรมคนพิการประเภทต่าง ๆ เป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยส่งเสริมให้คนพิการได้รับการขัดเกลาทางสังคม การรวมตัวเป็นองค์กร ชมรมคนพิการ เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นลำดับแรก การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิถีการดำเนินชีวิต การได้เห็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยหลายวิธีการ เช่น

- การให้คำปรึกษาแนะแนวในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Counseling) ความพิการที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันเป็นการยากที่ผู้หนึ่งจะยอมรับความขมขื่นนั้นได้ หลายคนจึงคิดพยายามฆ่าตัวตาย การที่คนพิการจะปรับจิตใจเพื่อยอมรับได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายใน คือ บุคลิกภาพ สภาวะจิตใจที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าวิธีการหนึ่งในการฟื้นฟูสุขภาพจิตของคนพิการ คือการให้คำปรึกษาแนะแนวจากเพื่อน ในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อนผู้พิการจะให้ความรู้ที่อบอุ่น ร่วมชะตากรรมเดียวกัน และเป็นแบบอย่างที่ดีในการต่อสู้กับชีวิต เพราะชีวิตไม่ได้สิ้นสุดที่ความพิการ

- การส่งเสริมให้มีการกระจายเครือข่าย การรวมตัวของคนพิการ จากส่วนกลางสู่ภูมิภาค อำเภอ ชุมชน ถึงหมู่บ้าน เพื่อกระจายการรับรู้ถึงสิทธิและโอกาส รวมทั้งการเรียนรู้ การใช้บริการด้านต่าง ๆ ที่ภาครัฐและเอกชนจัดให้ การสร้างองค์กรเครือข่ายของคนพิการเป็นปัจจัยทางตรงและทางอ้อมที่ส่งเสริมในการฝึกปฏิบัติให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งการเคารพและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ค. การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมสำหรับคนพิการ การที่คนพิการแยกตัวอยู่ในบ้าน จะทำให้ชีวิตทางสังคมของเขาจบสิ้นลง รวมทั้งการทำให้ศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่สูญหายไปด้วย การใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อกลางในการปรับตัว พัฒนาศักยภาพของคนพิการ จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ทุกด้าน กิจกรรมทางสังคมที่ควรส่งเสริมมีหลายรูปแบบและหลายแนวทางขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสภาพความพิการแต่ละประเภท เช่น

- การกีฬา โดยการสนับสนุนให้คนพิการได้เล่นกีฬาตามความเหมาะสม เช่น คนใส่ขาปลอม เล่นกีฬาตีกอล์ฟ ยิงปืน ยิงธนู คนพิการนั่งรถเข็นสามารถเล่นกีฬาได้หลายประเภท เช่น เทนนิส บาสเกตบอล เทเบิลเทนนิส เป็นต้น การส่งเสริมการเล่นกีฬาเป็นการฝึกพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาด้วย

- กิจกรรมนันทนาการ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งในกิจกรรมบางประเภทหากฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ คนพิการสามารถประสบความสำเร็จเท่าเทียมกับคนปกติจนสามารถยึดเป็นอาชีพได้ เช่น คนตาบอดสามารถร้องเพลง เล่นดนตรี ได้จนประสบความสำเร็จสูงมากจนเป็นที่ยอมรับในสังคมทั่วไป

- ด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี การยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาทุกศาสนา บุคคลนั้นจึงเปรียบเสมือนมีเข็มทิศ สำหรับชี้้นำการเดินทางของชีวิตทุกขั้นตอน

หลักคำสอนของศาสนาจึงเป็นความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ นอกจากนั้น สมควรมีการส่งเสริมให้คนพิการได้มีส่วนร่วมและปฏิบัติตามประเพณี ศาสนพิธี และรัฐพิธี เพื่อสร้างเจตคติที่ดีต่อตนเอง และเป็นที่ยอมรับชมชอบรับจากกลุ่มชนที่ รู้จักและพบเห็นด้วย (ขนิษฐา เทวินทรภักดี ๒๕๔๐, ๕๒-๑๒๓)

๒. แนวคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนา นับเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มพูนศักยภาพ และสมรรถภาพของสิ่งต่างๆ รวมไปถึงมนุษย์ให้กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ในหัวข้อแนวคิดเรื่องการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์นี้ จึงนำแนวคิดบางส่วนที่จะเป็นประโยชน์แก่การพัฒนา และเพิ่มพลัง ให้แก่คนพิการมาดังต่อไปนี้

๒.๑ การปลูกฝังทัศนคติเชิงบวก

สำหรับทัศนคติเชิงบวกที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการพัฒนาคนพิการได้แก่

๒.๑.๑ การตระหนักในคุณค่าของตนเอง

เป็นพื้นฐานของบ่อเกิดแห่งพลังศักยภาพ เป็นพลังผลักดันให้ก้าวสู่เป้าหมายได้ อย่างไม่ท้อถอย จุดเริ่มแรกของการรู้สึกรักกับตัวเองนั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณา ตัวเองอย่างแท้จริง เสมือนหนึ่งมองตัวสะท้อนจากกระจกเงา ถ้าเห็นสิ่งใดก็ต้องยอมรับ ไปตามตรง เรายอมรับตัวดีที่เราทำงานหนักแค่ไหน เป็นคนที่จัดระบบการทำงานและ วางแผนดีเพียงใด ลงมือทำงานจริงจังกขนาดไหน การตระหนักในคุณค่าของตนเองส่วน ใหญ่นั้นผูกพันกับความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมากับตัวเอง ว่าแท้จริงแล้ว อุปนิสัยการ ทำงาน และการดำเนินชีวิตของเรานั้น คู่ควรแก่การประสพหรือไม่ พลังอำนาจของการ ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับดึงเอาศักยภาพในตัวเรา มาใช้ ประโยชน์ก่อนที่เราจะยกระดับทักษะความเชี่ยวชาญด้านใดก็แล้วแต่เพื่อสร้าง ความสำเร็จให้แก่ชีวิตอย่างเต็มที่ (มณฑารพ เรียบเรียง ๒๕๔๒, ๔๐-๔๓)

นาธาน แบรินแดน (นุชจรี ฌายีเนตร ๒๕๓๘, ๒๒) กล่าวถึงคุณค่าของตนเองว่า

ก. คือความเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคลในการแก้ปัญหา และการเผชิญกับ สิ่งท้าทายต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ข. คือความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ความรู้สึกมีชีวิตอย่างมีคุณค่า เหมาะสม สามารถใช้สิทธิในการบอกถึงสิ่งที่ต้องการในชีวิต และมีความพยายามในการทำให้ชีวิตมีความสุข

นิพนธ์ แจ็งเอี่ยม (๒๕๑๕, ๖-๗) ได้ให้ความหมายของการตระหนักในคุณค่าของตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินค่าของตนตามความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อตนเองของบุคคลในเรื่อง การประสบความสำเร็จ การประสบความสำเร็จ การปฏิเสธตนเอง การยอมรับตนเอง การพึ่งตนเอง คิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากสังคม การได้รับการยอมรับจากบิดา มารดา ผู้อาวุโสหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า

กัลยา เฟื่องเพียร (๒๕๓๔, ๑๓) กล่าวถึง การตระหนักในคุณค่าของตนเองว่าเป็นความรู้สึกว่าตนเองมีความดี มีคุณค่า และมีความหมาย ซึ่งสามารถทำอะไรแล้วประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือตามความคาดหวังของตนเองนั่นเอง

สรุปได้ว่าการตระหนักในคุณค่าของตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดี มีความเข้าใจในตนเอง ยอมรับตนเอง มีอำนาจในการควบคุมตนเอง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การที่บุคคลไม่ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ไม่ยอมรับและเข้าใจตนเอง บุคคลนั้นจะมีความไม่มั่นใจต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และอาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมาได้ (นุชจรี ฌายีเนตร ๒๕๓๘, ๒๓-๒๔)

ในแง่ที่เกี่ยวกับคนพิการนั้น การดำเนินฝึกออาชีพให้คนพิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการฟื้นฟูสมรรถภาพให้กับคนพิการ ให้สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างปกติมีงานทำอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถประกอบอาชีพได้และเกิดการตระหนักในคุณค่าของตนเอง “การมีงานทำของคนพิการถือเป็นจุดสูงสุดของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เนื่องจากการแสดงให้เห็นว่าคนพิการมีคุณค่าในตนเอง สามารถมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ไม่เป็นภาระของสังคม” (สกล บุญคำ ๒๕๔๔, ๕)

๒.๑.๒ การพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเองมีรากฐานมาจากแนวคิดแบบมนุษยนิยม (Humanism) ที่มองในเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีคุณค่า ศักดิ์ศรี และศักยภาพ ความสามารถในตัวเอง ที่จะคิด ทำ พูด ด้วยตัวของตัวเอง หรืออาจกล่าวได้ว่า

การพึ่งตนเอง คือ การเป็นตัวของตัวเอง รู้จักและเคารพในตนเอง (พรประภา สันธุนาวา ๒๕๓๓, ๑๕)

สำหรับในพระพุทธศาสนามีพุทธภาษิตว่า “อตุตาหิ อตุตาโน นาโถ” แปลว่า คนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน ซึ่งถ้าในสังคมมีสมาชิกแต่ละคนต่างพึ่งตนเองได้หรือยังชีพด้วยตนเองได้ จัดว่าเป็นสังคมที่สงบสุขและมั่นคงระดับหนึ่ง โดยมีจุดยืนของชาวพุทธคือ แต่ละคนต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อดำรงตนเป็นหน่วยย่อยที่ดี เพื่อเกื้อกูลสัมพันธ์ทางสังคมและพึ่งพากันได้ โดยมองในลักษณะการช่วยเหลือพึ่งพากันในสังคม ถ้าจะช่วยเหลือผู้อื่น ตัวเองจะต้องเป็นที่พึ่งให้แก่ผู้อื่นได้ หรือไม่ได้อยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น (พระราชวรมนี ๒๕๒๘, ๑๖)

แนวทางเรื่องการพึ่งตนเอง เป็นแนวทางที่สำคัญแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้คนพิการสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยตนเอง สามารถดูแลตนเองและครอบครัว รวมทั้งสามารถนำไปสู่การพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความอยู่ดีกินดี พึ่งตนเองได้ทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจ อารมณ์ และสังคม ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตเพื่อตนเอง ครอบครัว และสังคมต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาระแก่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ความหมายของการพึ่งตนเอง:

กษิมดา วิริยะ (เกษร พันธ ๒๕๔๓, ๑๕) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่กระทำการใด ๆ ได้อย่างถูกต้องและสำเร็จด้วยตนเอง ไม่เป็นภาระหรือปัญหาแก่ผู้อื่น

เจมส์คีย์ ปิ่นทอง (เกษร พันธ ๒๕๔๓, ๑๕) กล่าวว่า ความหมายของ พึ่งตนเอง มีอยู่ ๒ ความหมาย คือ ๑) การทำมาหากินที่เน้นเพื่อกินอยู่ ไม่ขาย ไม่พึ่งใคร ๒) รู้เท่าทันลักษณะการพึ่งพิง มีอิสระตัดสินใจเลือกรับการพึ่งพาได้

ตัณญา ตัณญาวิวัฒน์ และสุพัตรา เพชรมนี (เกษร พันธ ๒๕๔๓, ๑๗) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือ การพยายามรู้จักตนเอง พิจารณาตนเองและใช้ความรู้ ความสามารถของตนเองเสียก่อนแล้วจึงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อจำเป็น ไม่เป็นคนคอยพึ่งผู้อื่นรำไป

สุธรรม รัตนโชติ (เกษร พันธ ๒๕๔๓, ๑๗) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือ การยอมรับรับผิดชอบที่มีสมรรถนะในการตัดสินใจด้วยตัวของตัวเอง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ไม่ได้หมายความว่า การแก้ปัญหาทั้ง

ปวงต้องกระทำโดยตัวเองทั้งหมดคนเดียวเท่านั้น การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นอย่างเต็มที่ เป็นสิ่งจำเป็น

จากแนวคิดต่าง ๆ สามารถสรุปความหมายของการพึ่งตนเองได้ ดังนี้

ก. การพึ่งตนเองในด้านจิตใจ หมายถึง การยอมรับและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง รวมถึงความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ข. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การมีอาชีพ และมีรายได้

ค. การพึ่งตนเองด้านสังคม หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นในสังคม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม (เกษร พันธุ์ ๒๕๔๓, ๑๕)

กล่าวได้ว่าการสนับสนุนคนพิการในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลให้มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองในทุกด้านนั้นมีความสำคัญต่อตัวผู้พิการเอง นอกจากนี้ยังส่งผลไปถึงบุคคลรอบข้าง สังคมและประเทศชาติด้วย

การกล่าวถึงสถานภาพและพัฒนาคนพิการในเบื้องต้น เพื่อเป็นการแนะนำข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคนพิการ ในลำดับต่อไป จะกล่าวถึง คนพิการในฐานะบุคคลที่มีคำอธิบายในทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

๓. หลักคำสอน วิชิตคิด และท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

คำสอนในพระพุทธศาสนาต่อไปนี้ เป็นบางส่วนของคำสอนทั้งหมดที่ครอบคลุมชีวิตของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งผู้พิการประเภทต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับคำสอนจะสำรวจเฉพาะข้อมูลที่จะนำไปใช้โดยตรงกับการพัฒนาเสริมพลังคนพิการ ดังต่อไปนี้

๓.๑ ปฏิจจสมุปบาทโดยทั่วไป

ในคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่อง *ปฏิจจสมุปบาท* นั้นได้กล่าวว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้น บางครั้งอาจเรียกว่า *อิทัปปัจจยตา* แปลว่า สิ่งนี้เป็นปัจจัยแก่สิ่งนี้ หรือ ภาวะจักร แปลว่า กงล้อแห่งภพ เช่น มีวิชา เป็นต้น ที่เป็นตัวการนำสัตว์ไปสู่ภพน้อยใหญ่ คนพิการและไม่พิการต่างอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มีความเกี่ยวเนื่องกันในฐานะเป็นบุคคลในสังคมเดียวกัน และเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน

ปรัชญาสมุปบาทนั้นกล่าวได้ว่า เป็นธรรมที่อาศัย กันเกิดขึ้นพร้อมกัน เป็นกลุ่มธรรมกลุ่มหนึ่งเหมือนสายโซ่ ซึ่งมี ๑๑ ห่วง คือ อวิชา สังขาร วิญญาณ นามรูป อายตนะ ๖ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ

ส่วน ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปยาสะ รวมเรียกว่า ปรัชญาสมุปบันธรรม คือ ธรรมที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยปรัชญาสมุปบาท เหมือนกาฝากแห่งต้นไม้ใหญ่ ปรัชญาสมุปบาททั้งหมดเป็นสังขตธรรมมีปัจจัยปรุง มีความเสื่อมความสิ้นไปเป็นธรรมดา (วคิน อินทสระ ๒๕๒๑, ๒๐๘)

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับ (...)

ฉันใดฉันนั้น เมื่อพระพุทธศาสนาสอนว่าเมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี ดังนั้นได้อธิบายเหตุของความพิการว่าเป็นเหตุและปัจจัยสืบเนื่องมาจากผลขององค์ประกอบในปรัชญาสมุปบาท และส่งผลต่อ นามรูป ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา ลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความพิการ ไม่พิการ เป็นต้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากวิญญาณ สังขาร อวิชา ตามลำดับ

๓.๒ กฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ

ในหลักธรรมเรื่องกฎแห่งกรรมนั้น ได้อธิบายถึงเหตุปัจจัยของความพิการทางร่างกายอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นไปตามระเบียบของธรรมชาติ เป็นกฎของโลกซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมนิยาม ซึ่งหมายถึง ข้อกำหนดที่เป็นไปตามธรรมชาติที่เที่ยงตรงไม่มีการบิดพลิ้ว เช่น คนทำกรรมเช่นใด ย่อมได้รับผลของกรรมเช่นนั้น ถ้าไม่มีสิ่งอื่นมาขัดขวาง ดังนั้นการที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับร่างกายที่ไม่สมบูรณ์หรือพิการ อาจจะเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ และส่งผลให้เกิด **ผลชั้นนอก** ซึ่งผลของกรรมนั้น มีลักษณะให้ผล ๒ ชั้น คือ **ผลชั้นใน** และ **ผลชั้นนอก**

ผลชั้นใน คือ ความรู้สึกซึ่งเกิดขึ้นทันทีในใจของผู้กระทำความกรรม เช่น เมื่อทำความดี จิตใจรู้สึกสงบเย็นเป็นสุข ทำให้มีคุณภาพจิตสูงขึ้น สุขภาพจิตดีขึ้น

เป็นการสร้างอุปนิสัยที่ดีงามแก่ผู้กระทำความดีนั้น แต่เมื่อกระทำความชั่วย่อมรู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจ จิตใจเศร้าหมอง มีผลทำให้จิตใจตกต่ำลง สุขภาพจิตเสื่อมทรามลง

ผลชั้นนอก คือ ผลที่เป็นความสุข ความทุกข์ที่เกี่ยวกับเรื่องของร่างกาย ลาก ยศ สรรเสริญ ได้รับการนับหน้าถือตาในสังคม มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีฐานะที่ดีมั่นคง ในทางสังคม หรือความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ร่างกายพิการไม่สมบูรณ์ การถูกดูถูกเหยียดหยาม มีฐานะต่ำในสังคม ผลชั้นนอกของกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นเมื่อใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยหลายอย่าง เช่น ชนิดของกรรม ความแรงของเจตนาในการกระทำ หรือโอกาสในการให้ผลเป็นต้น ดังนั้น ผลชั้นนอกของกรรมอาจมีลักษณะดังต่อไปนี้ กรรมบางอย่างไม่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศลให้ผลเร็วแต่บางอย่างให้ผลช้า กรรมที่ทำก่อนอาจให้ผลทีหลัง กรรมที่ทำทีหลังอาจให้ผลก่อน กรรมบางอย่างไม่ให้ผล กรรมบางอย่างให้ผลในปัจจุบัน บางอย่างให้ผลในอนาคต แต่บางอย่างอาจให้ผลในชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไปจากชาติหน้า

การให้ผลชั้นนอกของกรรมนั้นแสดงไว้ใน **วิภังคุปกรณ์ (อภิ.วิภังค.)** โดย ความสมบูรณ์ทางร่างกาย จะอยู่ในเรื่อง **สมบัติ ๔** และ ความพิการทางร่างกายจะอยู่ในเรื่อง **วิบัติ ๔**

สมบัติ ๔ หมายถึง ข้อดี ความเรียบร้อย ความสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งอำนวยความสะดวกให้การให้ผลของกรรมดี และไม่เปิดช่องให้กรรมซึ่งแสดงผล (พระเทพเวที ๒๕๓๕, ๑๖๑)

๑) คติสมบัติ หมายถึง ความถึงพร้อม ความสมบูรณ์ด้วยคติ ได้แก่ การเกิดในภพภูมิที่ดีย่อมเอื้ออำนวยต่อการให้ผลของกรรมดี แต่ขัดขวางการให้ผลของกรรมชั่ว

๒) อุปธิสมบัติ หมายถึง เบญจขันธ์ คือ ร่างกายที่สมบูรณ์ สมประกอบ มีสุขภาพดี รวมถึงมีสติปัญญาดี ทำให้ส่งเสริมการให้ผลของกรรมดี และจะปิดกั้นการให้ผลของกรรมชั่วบางอย่างได้

๓) กาลสมบัติ หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยเวลา คือ เกิดมาในช่วงสมัยที่สังคมมีความสงบสุข ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ย่อมเป็นการส่งเสริมการให้ผลของกรรมดี หรือ

อาจหมายถึงการกระทำความดีที่เหมาะสมกับช่วงเวลา ซึ่งจะช่วยให้ได้รับผลของการกระทำความดีนั้นโดยง่ายและรวดเร็ว

๔) ปโยคสัมบัติ หมายถึง ความสมบูรณ์แห่งการกระทำ คือ การประกอบกิจการงานที่ถูกต้อง ทำแต่ความดีงามเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว กรรมดีที่ทำเสริมเพิ่มขึ้นมา ย่อมเห็นผลได้ง่าย

วิบัติ ๔ หมายถึง ข้อเสีย จุดอ่อน ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การให้ผลของกรรมดีแต่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล (พระเทพเทวี ๒๕๓๕, ๑๖๐)

๑) คติวิบัติ หมายถึง ความบกพร่องแห่งคติ คือการเกิดในภพภูมิหรือภาวะที่ไม่ดี อันเป็นช่องทางหรือโอกาสให้กรรมชั่วให้ผลและปิดกั้นการได้ผลแห่งกรรมดี

๒) อุปธิวิบัติ หมายถึง ความบกพร่องทางด้านร่างกาย เช่น การเกิดมามีร่างกายบกพร่อง ทูพผลภาพ หรือมีความบกพร่องทางสมอง อันเป็นเหตุให้มีความด้อยทางสติปัญญา

๓) กาลวิบัติ หมายถึง ความบกพร่องของเวลา อันเป็นเหตุให้กรรมดีไม่มีโอกาสที่จะให้ผล แต่กรรมชั่วมีโอกาสที่จะให้ผล เช่น เกิดมาในสมัยที่สังคมเสื่อมจากศีลธรรม ไร้ความสงบสุข หรือเป็นภาวะแห่งสงคราม นอกจากนี้ยังหมายถึง การทำความดีหรือทำความเพียรที่ผิดกาลละ จึงเป็นเหตุให้ได้รับผลแห่งการกระทำความดีนั้นเล็กน้อยหรือไม่ได้รับผลเลย

๔) ปโยควิบัติ หมายถึง ความบกพร่องในการกระทำ คือ การประกอบกิจการงานที่ผิด หรือทำความชั่วเป็นปกติ นอกจากนั้นยังหมายถึง การประกอบความดีแต่ทำไม่สมบูรณ์ ไม่ครบถ้วน การกระทำดังกล่าวเช่นนี้ย่อมเปิดโอกาสให้ผลของกรรมชั่วแสดงผลได้ง่าย

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือการอธิบายกรรมโดยย่อ ตามข้อความในพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับคนพินิจ

๓.๓ อริยสัจ ๔ และมรรคมืองค์ ๘

อริยสัจ หมายถึง “สัจจะอย่างประเสริฐ” เป็นสัจธรรมที่เข้าใจได้โดยผ่านปัญญา โดยตรง อริยสัจ ๔ ประกอบด้วย

๑) ทุกข์ ได้แก่ความเกิด ความแก่ ความตาย ความทุกข์ต่างๆ ซึ่งมีแก่ร่างกาย และจิตใจ

๒) สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ต่างๆ ทั้งต้นหา ความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ

๓) นิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ การดับต้นหาความดิ้นรนทะยานอยากต่างๆ

๔) มรรค ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ทาง (มรรค) มืองค์ ๘ (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๕, ๑๗๕-๑๘๐)

มรรคมืองค์ ๘ หรือ ทางมืองค์แปดประการอันประเสริฐที่พระอริยะ คือ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ประกอบด้วย

๑) สัมมาทิฏฐิ (Right View หรือ Right Understanding) คือ ความเห็นชอบ

๒) สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) คือ ความดำริชอบ

๓) สัมมาวาจา (Right Speech) หรือ การมีวาจาชอบ

๔) สัมมากัมมันตะ (Right Action) หรือ การกระทำชอบ

๕) สัมมาอาชีพะ (Right Livelihood) คือ การเลี้ยงชีพชอบ

๖) สัมมาวายามะ (Right Effort) หรือ ความพยายามชอบ

๗) สัมมาสติ (Right Mindfulness) หรือ ความระลึกชอบ

๘) สัมมาสมาธิ (Right Concentration) หรือ การมีจิตมั่นชอบ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๓๘, ๖๐๑-๖๐๕) ได้จัดหมวดหมู่ของมรรคมืองค์ ๘ ที่ชี้ให้เห็นลำดับของการปฏิบัติเพื่อนำไปใช้งานได้จริง ในการฝึกอบรม กาย วาจา จิตใจ และ ปัญญา ว่าประกอบไปด้วย

ก. *อริยศีลศึกษา* การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีความสุขจิต ทาง กาย วาจา และอาชีพะ (สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีพะ) ซึ่งก็คือ การดำรงตนอยู่ดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนในการช่วย *สร้างสรรค์ รักษา เอื้ออำนวย* แก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน สิ่งนี้เป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาคุณภาพจิต และการเจริญสติปัญญา

ข. **อธิจิตตสิกขา** การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสร้างสมาธิ (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนา และปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพ และสมรรถภาพสูง ซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผล

ค. **อธิปัญญาสิกขา** การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ) ในขั้นนี้เป็นการมองดู รู้จัก และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือ รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรม เช่นความพิกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นต้น ทำให้เป็นอยู่ และกระทำการต่างๆ ด้วย “ปัญญา” รู้จักวางใจ วางท่าที ปฏิบัติต่อ โลก ต่อชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การเข้าใจอริยสัจ ๔ และมรรคมีองค์ ๘ อาจทำให้การศึกษาศาเหตุ เงื่อนไข ปัจจย ในการเสริมสร้างพลัง และพัฒนาผู้พิกัดเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น โดยการเข้าใจว่าอะไรคือข้อจำกัด หรือสิ่งใดจะเป็นปัจจย หรือเป็นองค์ประกอบ ทำให้คนพิกัด และสังคมมีทัศนคติต่อตนเองได้ดีขึ้น

๓.๔ วิธีคิดในแนวพระพุทธศาสนา

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๔๑, ๓-๒๒) ได้เสนอวิธีคิดที่น่าสนใจว่าแบ่งออกได้หลายอย่างคือ

ก. **คิดแบบปะปะ** เป็นการคิดแบบเรื่อยเปื่อยไม่มีระบบ เพราะขาดการชี้แนะ และเรียนรู้ทำให้มีพัฒนาการทางความคิดได้ช้า

ข. **คิดแบบวิทยาศาสตร์** เป็นการคิดสอบสวนตรวจสอบความรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ ซึ่งตรงกับ สุตมยปัญญา และจินตมยปัญญา เพราะสุตมยปัญญา หมายถึง การฟัง หรือการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่วนจินตมยปัญญา คือการคิดค้นด้วยเหตุผลซึ่งกั้นกรองจากการได้รับข้อมูลข่าวสาร

ค. **คิดแบบอิทัปปัจจยต (คิดเชื่อมโยง)** คิดเชื่อมโยงว่าสิ่งต่างๆ ล้วนเป็นกระแสของเหตุปัจจย ที่เกี่ยวเนื่องกันไปมาไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด

ง. **คิดแบบทวิลักษณ์** เป็นการคิดแบบสองด้าน มองสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งด้านที่เป็นคุณ และเป็นโทษ โดยมีอิทัปปัจจยต เป็นหลัก

จ. **คิดแบบทางบวก** หรือ Positive thinking ซึ่งสัมพันธ์กับความคิดแบบทวิลักษณ์ คือ สรรพสิ่งมีทั้งด้านลบ และด้านบวก การคิดด้านบวกจะส่งผลดีต่อสุขภาพจิต

ฉ. *การคิดแบบไม่คิด* การหยุดคิด หรือ ไม่คิดทำให้เกิดความเป็นกลาง เกิดความสงบ การไม่คิดก็คือการเจริญสติ ทำให้รู้ และอยู่กับปัจจุบัน แล้วเชื่อมโยงไปสู่ปัญญา ทำให้เกิดสุข

ในการคิดแบบแยกแยะ (วิเศษवाद) ซึ่งเป็นการคิดในแนวพุทธอีกวิธีหนึ่ง ที่มุ่งสอนไม่ให้ผู้คิดๆ แบบเหมารวม แต่ให้ทำความเข้าใจและแยกแยะ เพื่อให้เห็นแก่นที่แท้จริง ส่วนการคิดในแง่ดีให้เกิดการสร้างสรรค์ (อุปาทกมนสติการ) เป็นการคิดเพื่อพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส มองวิกฤตที่เกิดขึ้นในแง่ดี เพื่อค้นหา หรือ สร้างโอกาส หรือ สร้างพลัง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (เสฐียรพงษ์ วรรณปก ๒๕๔๕, ๖)

การคิดแบบรู้เท่าทัน เป็นการคิดที่ทำให้มีสติอยู่ในปัจจุบันขณะ รู้เท่าทัน และคอยระวังเรื่องความคิด เห็นโทษภัยของความคิดอันจะนำไปให้เกิดทุกข์ (อย่างเช่น ความฟิการ) การคิดแบบรู้เท่าทัน ทำให้เมื่อเห็นแล้วก็จะได้ทันที เพราะเป็นสมุทัย คือสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (กำพล ทองบุญน่ม ๒๕๔๕, ๘๐)

๓.๕ ทำที่แบบพระพุทธศาสนา

ทำที่แบบพระพุทธศาสนาที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นทำที่ที่เสนอแนะให้มนุษย์มองทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาวะที่เป็นอยู่ คือ มองทุกอย่างตามสภาวะที่เป็นจริง ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติของ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ คับไป อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนั้นทำที่แบบพระพุทธศาสนา จะเป็นทำที่ที่ครอบคลุมการคิด การทำ และการพูด ที่เต็มไปด้วยความเมตตา และมีสติ โดยใช้ปัญญาพิจารณาสภาวะทุกอย่างตามที่เป็นจริงในปัจจุบัน ผู้ฟิการก็เช่นกัน พระพุทธศาสนาจะมีทำที่ต่อคนฟิการตามสภาวะที่เขาเป็น คือ ความฟิการเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจริง มนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความทุกข์ และการไม่ใช่ตัวตน ดังนั้น สังคมพระพุทธศาสนาจึงควรมองผู้ฟิการด้วยความเมตตา การคิด การพูด และการกระทำต่อผู้ฟิการ จะเป็นความตระหนักรู้ว่า ทุกคนรักสุข เกลียดทุกข์ ด้วยกันทั้งสิ้น ทำที่แบบพระพุทธศาสนาจะไม่มีข้อยกเว้นว่าจะปฏิบัติต่อผู้ฟิการแตกต่างจากบุคคลผู้ไม่ฟิการ แต่อย่างใด

ดังนั้น เป็นที่แน่ใจได้ว่า คำสอน และการปฏิบัติต่างๆ ของพระพุทธศาสนาจะครอบคลุม และตระหนักถึงความ เป็นมนุษย์ของผู้พิการ และผู้ไม่พิการในระดับใกล้เคียงกัน

๔. ทฤษฎีคำสอนเรื่องการพัฒนาตนตามแนวพุทธ

จุดเริ่มต้นของการพัฒนา คือเริ่มจากการพัฒนา “ตนเอง” ซึ่งเป็นหน่วยย่อยของสังคม ในทฤษฎีคำสอนเรื่องการพัฒนาตนตามแนวพุทธนี้ เป็นการสำรวจ และนำข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเสริมพลังต่อคนพิการ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๔.๑ การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา ได้มีการวิเคราะห์พฤติกรรม (การกระทำของคน) ไว้ในสองลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์ เกิดจากการไม่รู้หรือวิชาตัญหา เช่น ความโลภอยากได้ของคนอื่นเกิดการลักขโมย เป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์

ลักษณะที่ ๒ พฤติกรรมสลายทุกข์ (การแก้ปัญหา) เมื่อคนเราเกิดความทุกข์จะก่อให้เกิดพฤติกรรมในการแก้ปัญหาคือสร้างปัญญา และฉันทะ เพื่อให้เกิดการศึกษา รู้วิธีการในการแก้ปัญหาจากพฤติกรรมดังกล่าว แนวพุทธศาสนาจึงได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนไว้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ นำสู่ศึกษา คือ ขั้นของการฝึกฝนตนเองในการศึกษา การฝึกฝนให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นรากฐานของการฝึก และพัฒนาตนเอง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ๒ อย่าง คือ

ก. ปัจจัยภายนอก (ปร โต โทษะ) คือ การรับเอาคำอบรมสั่งสอนจากคนอื่น อันเป็นพื้นฐานในการรับเอาความรู้ สังคม และวัฒนธรรมที่ดีในการพัฒนาตนต่อไป

ข. ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) คือ การรู้จักเลือกปฏิบัติ เลือกหา กัลยาณมิตร

ขั้นที่ ๒ ไตรสิกขา เป็นขั้นการพัฒนาตนอย่างสมบูรณ์แบบ และในขั้นนี้ต้องมีการศึกษาเรื่องศักยภาพของมนุษย์ หลักสำคัญในการพัฒนามนุษย์ในขั้นนี้คือ

ก. ศิล เป็นการฝึกพฤติกรรม โดยมีวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึก

ข. สมาธิ เป็นการฝึกด้านจิต ฝึกด้านคุณธรรม ความมีจิตเมตตา

ค. ปัญญา เป็นการฝึกในด้านการรู้ การพิจารณา การไตร่ตรองหาเหตุผล

(<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc5/so31-5-2.htm>)

เป็นที่ทราบว่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheistic religion) ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุ ปัจจัย และเงื่อนไข ไม่มีพระเจ้า และอำนาจภายนอกเป็นผู้สร้าง ที่จะกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ได้เท่ากับตัวมนุษย์เอง ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือพุทธธรรมของท่านว่า “มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่า มีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา ให้วิเศษ ทำอะไรๆ ได้ ประณีต วิจิตร พิสดาร และอัศจรรย์ อย่างแทบไม่น่าเป็นไปได้” (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๖, ๔๗๕) ศาสนาพุทธเน้นการพัฒนาอย่างสูงสุดที่เป็นการพัฒนาจากภายใน เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ได้แยกความแตกต่างการพัฒนาคน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“(การพัฒนา) ทรัพยากรมนุษย์ คำนี้เกิดขึ้นมาเพื่อสนองความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ...ทรัพยากรมนุษย์ เป็นการมองมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือเป็นทุน เป็นปัจจัย ในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการพัฒนามนุษย์ มองคนในฐานะเป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีฐานะเป็นมนุษย์ของเขาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิต คือความสุข อิศราภาพ ความดีงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล

..เราจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างไร พร้อมกับที่อีกด้านหนึ่ง เขาก็จะเป็นทรัพยากร เป็นทุน เป็นปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม”

(พระธรรมปิฎก ๒๕๔๒, ๓)

หากนำข้อความดังกล่าวมาเป็นบทเรียนให้กับการพัฒนาคนพิการ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการ “พัฒนามนุษย์” ให้คนเป็นคนจากการฝึกจิต

ภายใน เมื่อคนมีความเป็นคน ก็สามารถมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็น “ทุนทางสังคม” เพื่อทำความเจริญทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม ทางสังคม และด้านอื่นๆ ได้ต่อไป

๔.๒ คำสอนที่สนับสนุนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

ก่อนอื่น คนทุกคน รวมทั้งผู้พิการจะต้องมีใจ มีศรัทธาในแนวทางการสอน และการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาว่า พวกเราทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนหูหนวก หรือบรพชิต สามารถบรรลุจุดหมายสูงสุดได้ ดังพุทธพจน์ว่า

“ เราไม่สรรเสริญการปฏิบัติผิด ไม่ว่าของคนหูหนวกหรือบรพชิต ก็ตาม คนหูหนวกก็ดี บรพชิตก็ดี ปฏิบัติผิดแล้ว เพราะข้อที่ปฏิบัติ ผิดนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่เป็นผู้ยังกุศลกรรมที่เป็นการรอดพ้น(ญา ยะ) ให้สำเร็จได้ เราสรรเสริญการปฏิบัติชอบ(สัมมาปฏิบัติ) ไม่ว่าของคนหูหนวก หรือบรพชิตก็ตาม คนหูหนวกก็ดี บรพชิตก็ดี ปฏิบัติถูกแล้ว เพราะข้อที่ปฏิบัติถูกต้องนั้นเป็นเหตุ ย่อมเป็นผู้ยัง กุศลกรรมที่เป็นทางรอดพ้นให้สำเร็จได้”

(มัชฌิมนิกาย มหาวรรค ๑๓/๗๑๐/๖๕๐)

“ทางนั้น ชื่อว่าทางสายตรง ทิศนั้นชื่อว่าทิศไม่มีภัย รตนนั้นชื่อ ว่าไร้เสียง ประกอบด้วยล้อคือกรรม มีทิวเป็นฝา มีสติเป็นเกราะกัน ธรรมรตนนั้นเราบอกให้มีสัมมาทิฐิสำหรับเป็นสารถิ บุคคลใดมี ยานเช่นนี้ จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตาม เขาย่อมใช้ยานนั้น (ขับไป) ถึงในสำนักแห่งนิพพาน”

(สังยุตตนิกาย สคาลวรรค ๑๕/๑๔๔/๔๕)

เมื่อก้าวมาถึงจุดนี้ จึงสามารถตีความเงื่อนไข ปัจจัยอันกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่า การปฏิบัติตามกรรม มีหิริ (ความเกรงกลัวบาป) มีสติ และมีสัมมาทิฐิ (มีความเห็นชอบ อริยสัจ ๔ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม) เป็นปัจจัยให้บุคคลสามารถบรรลุนิพพานได้ คำสอนเช่นนี้ เป็นคำสอนที่เป็นกฎธรรมชาติสากล ที่เมื่อผู้ใดมีเจตนาที่จะปฏิบัติตาม ก็ สามารถพัฒนา “ภายใน” เพื่อถึงจุดหมายสูงสุดได้ เป็นคำสอนในระดับ Eternal Principle เป็นคำสอนที่เป็นกฎธรรมชาตินิรันดร์ ไม่ว่าจะกล่าวที่ไหน เมื่อใด ก็ยังคงความ

เป็นจริงเสมอ เป็นคำสอนในระดับที่ก้าวพ้นการคิดขวางทางเพศ (Sexism) การกีดกันเชื้อชาติ สีผิว (Racism) ก้าวพ้นความแตกต่างทุกรูปแบบ รวมทั้งสถานภาพทางสังคม และรูปร่างหน้าตา ความพิการหรือไม่พิการ หากทุกคนได้ตระหนักถึงคำสอนนี้ จะเกิดความมั่นใจว่า มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้ คนพิการก็สามารถพัฒนาความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ ได้เช่นกัน

ประกอบกับคำสอนในพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า บุคคลนั้นมีคุณค่าในเบื้องต้นเท่ากัน (Equal Value) พระพุทธศาสนาตัดสินคนว่าเป็นคนดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ “วิชา และจรณะ” ของบุคคลผู้นั้น การที่พระพุทธศาสนาได้กำหนดความสำคัญที่ “ความรู้และความประพฤติ” ของแต่ละบุคคลนั้น สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง มนุษย์ที่มีความรู้ ที่มีพื้นฐานเป็น (สัมมาทิฐิ) และความประพฤติที่เป็น (กุศลมูล: ห่างไกลจากรากเหง้าของความทุกข์: โลก โกรธ หลง) เป็นเครื่องชี้บอก ความเหมือน (Likeness) และความแตกต่าง (Differences) ดังนั้น การใช้วิชา และจรณะ เป็นเครื่องวัดความเหมือน และความแตกต่างของมนุษย์ เป็นความยุติธรรมในเบื้องต้น ที่ก้าวพ้นสารัตถะในทางกายภาพ คนพิการทางการมองเห็นทางการได้ยิน คนพิการทางกาย แต่มีความรู้ที่เป็นสัมมาทิฐิ และมีความประพฤติดี ห่างไกลการกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่มีพื้นฐานอยู่บนความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็เป็นผู้มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเต็มเปี่ยม สำหรับผู้พิการทางจิต และผู้พิการทางสติปัญญา ก็สามารถนับรวมให้เกิดความมั่นใจว่า เป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน โดยอนุโลมในประเด็นที่ว่า ความประพฤติที่ก่อให้เกิดกรรมนั้นถึงแม้อาจเป็นกรรมฝ่ายอกุศลมูล แต่เนื่องจากผู้พิการทั้งสองประเภทขาด “เจตนา” เพราะความบกพร่องทางจิต และความบกพร่องทางปัญญา ดังนั้น การกระทำโดย “ไม่รู้ตัว” และปราศจาก “เจตนา” จึงไม่นับว่าเป็น “กรรม” ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุปด้วยความหนักแน่นได้ว่า ผู้พิการไม่ว่าพิการด้านใด มากมายเพียงไร ในเบื้องต้นแล้วเป็นผู้มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีอัตลักษณ์ (Identity) ของตนเอง มีความเป็นบุคคล (Personhood) มีคุณค่าของความเป็นคนที่สมบูรณ์นั่นเอง

เมื่อคนพิการมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าคนพิการจะมีความมั่นใจ และ “มั่นคง” ในความเป็นมนุษย์ของตนเอง ความมั่นคงของความเป็นมนุษย์ (Human Security) นี้หมายถึง “ความจำเป็นที่ประชาชนจะสามารถนำพาชีวิต โดยปราศจากการ

ถูกคุกคาม หรือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนถูกทำให้พร่องลง” (โอกาส ๒๐๐๒, ๑๐) หากผู้พิการ ถูกสังคมมองว่าเป็นผู้ทำให้เกิดความไม่สง่างาม ไม่เจริญตาเจริญใจแก่ส่วนรวม ผู้พิการเหล่านี้จะมีความเป็นมนุษย์ที่มั่นใจ และจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่มั่นคงได้อย่างไร ดังนั้นจึงเป็นความเร่งด่วนของสังคม ของผู้ปกครองประเทศ ของชุมชนทั้งอาณาจักร และศาสนจักร จะต้องร่วมมือกันทำให้ผู้พิการ เกิดความมั่นใจในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในความเป็นคนของตนเอง ต้องเรียกคืน “ความมั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์” ของคนพิการกลับคืนมาอย่างเร่งด่วน

กล่าวโดยสรุป คำสอนในพระพุทธศาสนา ในระดับ Eternal Principle สนับสนุนแนวคิดเรื่อง การพัฒนาตน (จากภายใน: *Inner Development*) และใช้เกณฑ์ตัดสินคนดีด้วย “วิชา และจรณะ” และกฎแห่งกรรมที่เป็นการให้ความสำคัญทั้งกรรมในอดีต ในปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งการตระหนักถึง ความแตกต่างหลากหลายเป็นสิ่งสวยงาม ที่คนและสรรพสิ่งทั้งหลายต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ตามหลักปรัชญาสมุปปาท คำสอนเหล่านี้สนับสนุน “คุณค่าความเป็นมนุษย์” “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” และ “ความมั่นคงของความเป็นมนุษย์” ของผู้พิการทั้งสิ้น

เมื่อประยุกต์แนวคิดเรื่องพัฒนามาใช้กับกรณีคนพิการ ความจำเป็นที่สำคัญที่เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาคนพิการ ได้แก่ การ จัดกิจกรรมต่างๆ การจัดหาความรู้ เพิ่มเติมให้แก่คนพิการ และสนับสนุนการเจริญเติบโตของผู้พิการ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเสริมสร้างพลังจากมิติทางศาสนาให้แก่คนพิการ รวมทั้งจากมิติที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางจิตวิญญาณ (Spiritual) แต่เป็นประเด็นอื่น ๆ เช่นการเตรียมความพร้อมให้มีการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ และเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว จะสามารถลดความรู้สึกลบของผู้พิการไม่ให้รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของสังคมได้ เป็นต้น

ในการส่งเสริมและจัดหาความรู้ให้แก่คนพิการ ได้มี “พื้นที่” ในทางศาสนานั้น ถ้าหากประยุกต์กรอบความคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาใช้ ก็จะได้แนวคิดหลัก ๒ ประการ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วม มี “พื้นที่” ในชุมชนศาสนา (Full Participation)
๒. การมีสิทธิเท่าเทียม (Full equality and equity)

(HRD for the Empowerment of People with Disabilities 2001,1)

การมีส่วนร่วมของคนพิการในชุมชนพุทธศาสนา และวัด นั้น ในเบื้องต้นควรประกอบด้วย การเรียนรู้ และรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนพิการ สังคมควรแสดงออกถึงการยอมรับ และตระหนักถึงปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดในการดำรงชีวิตของคนพิการ ปัญหาอาจได้แก่ *ทัศนคติที่เป็นลบต่อตนเอง ทัศนคติที่ว่าความพิการเป็นภาระ เป็นกรรม* เก่า ตลอดจนสังคมแสดงความไม่เข้าใจ เฟื่องถึงข้อจำกัดทำให้เกิดข้อรังเกียจที่จะยอมรับคนพิการให้ประกอบอาชีพ หรือให้ได้มีโอกาสใช้ชีวิตใกล้เคียงกับผู้ไม่พิการที่สุด การพัฒนาคนพิการให้มีส่วนร่วมในการรับรู้ รับฟัง สื่อสารปัญหาแก่ผู้อื่น และสังคมนี้ อาจพัฒนาได้ตั้งแต่ คนพิการสามารถกระตุ้น จูงใจให้สมาชิกนำเสนอความเห็น ระดมความคิด หาทางแก้ไขปัญหา และข้อขัดข้องของกลุ่มคนพิการได้ รวมถึงคนพิการได้รับความเท่าเทียมในเรื่องสิทธิ โดยเฉพาะการฝึกปฏิบัติธรรม จนกระทั่งรวมถึงสิทธิในการบวช เพื่อเข้าสู่สังฆะ ด้วยนั่นเอง การกล่าวถึง “สิทธิ” ในการบวชตามความต้องการของคนพิการ ควรมีการตอบสนองอย่างยุติธรรม ด้วยความเห็นอกเห็นใจ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การตีความพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ การพิจารณาระเบียบปฏิบัติในการรับคนเข้าเป็นสมาชิก “สังฆะ” อีกครั้งเท่าที่จะทำได้ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของพระธรรมวินัยด้วยเป็นประการสำคัญ

นอกจากนั้น แนวคิดเรื่องการเสริมสร้างพลัง การให้อำนาจ (Empowerment) แก่คนพิการ โดยการปลุกจิตสำนึกให้คนพิการมีความผูกพันต่อเป้าหมายในการดำรงชีวิตอย่างมีกำลังใจ มีเป้าหมายในชีวิต ตระหนักถึงคุณค่า ศักดิ์ศรี และผลกระทบที่ตนเองมีต่อสังคมโดยรวม สามารถพัฒนาแนวความคิด Empowerment ให้มากขึ้น และแพร่หลายจนกระทั่งเพิ่มกระตุ้นจูงใจให้ผู้อื่น (คนพิการอื่น ๆ และ เครือข่ายในสังฆมอื่น ๆ) เข้าใจถึงแนวคิดที่ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการปฏิบัติที่เป็นลบ ที่ขัดขวางความกระตือรือร้นในการใช้คำสอน และการปฏิบัติจากชุมชนพุทธศาสนา ในการพัฒนาการดำรงชีวิตของคนพิการให้ดีขึ้น

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการทบทวนข้อมูลที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับคนพิการ ทั้งในด้านสถานการณ์ทั่วไปของคนพิการ รวมทั้งคำสอนและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งที่สนับสนุน และที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และสิทธิหน้าที่ในมิติทางศาสนาของคนพิการ บทเรียนที่ได้เกี่ยวเนื่องกับข้อมูลภาคเอกสาร ที่ชี้ให้เห็นว่า มีความขัดข้อง มีจุดอ่อนของความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน

พิการ โดยเฉพาะจากมติการมีส่วนร่วมในทางศาสนา ในบทต่อไปจะกล่าวถึง วิธีการ
ศึกษาวิจัย ที่จะสืบค้นข้อมูลในภาคสนาม เพื่อจะทราบทัศนคติ และความต้องการของ
คนพิการจากชุมชนศาสนาต่อไป

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสารจากพระไตรปิฎก และเอกสารทางพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับคำสอน วิธีคิด และท่าทีที่เหมาะสมในการพัฒนาตน และการเสริมสร้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนพิการ และการศึกษาภาคสนามเก็บข้อมูลจากคนพิการ โดยยึดแนวจากเอกสารในการตั้งประเด็นคำถาม เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) คนพิการจำนวนทั้งสิ้น ๒๐ คน จากแต่ละประเภทของคนพิการทั้ง ๕ ประเภท โดยแบ่งตามอายุ และการศึกษา เพื่อศึกษาทัศนคติของคนพิการที่มีต่อตนเอง และทราบความต้องการ และความคาดหวังของคนพิการที่มีต่อชุมชนศาสนาในการเสริมสร้างการดำรงชีวิตของคนพิการในสังคมไทย

๑. กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาภาคสนาม ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากผู้พิการทั้ง ๕ ประเภท คือ ผู้พิการทางการมองเห็น ผู้พิการทางการได้ยิน ผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม ผู้พิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ ซึ่งเป็นชาย และหญิง จำนวน ๒๐ คน ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้เพื่อความหลากหลายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์การเลือกตัวอย่าง ที่มีความแตกต่าง ทั้งใน ระดับการศึกษา อายุ เพศ อาชีพ ดังรายชื่อในภาคผนวก ค

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์และเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

๒.๑.๑ ทำการสำรวจ ค้นคว้าวรรณกรรมจากเอกสารต่างๆ โดยเอกสารที่ศึกษาประกอบไปด้วย พระไตรปิฎก และเอกสารทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับคำสอน

วิธีคิด และทำที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาคน และการเสริมสร้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนพิการ และวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการกำหนดคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการถาม เน้นการได้มาซึ่งคำตอบที่ตรงต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอธิบายประสบการณ์ ทักษะคติต่อตนเอง และต่อชุมชน ศาสนาพุทธอย่างละเอียดด้วยตนเอง

๒.๑.๒ ทดสอบแบบสัมภาษณ์กับผู้พิการจำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบการเข้าใจคำถาม และการตอบคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่คณะนักวิจัยต้องการ

๒.๑.๓ คณะนักวิจัยศึกษาผล หรือ ข้อผิดพลาดที่พบ จากนั้นทำการแก้ไขแบบสัมภาษณ์

๒.๑.๓ จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับจริงเพื่อการศึกษาภาคสนาม

๒.๒ เครื่องบันทึกเสียง (Tape) และแถบบันทึกเสียง (Tape Recorder)

๒.๓ กล้องถ่ายภาพ

๒.๔ สมุดจดบันทึก

๓. การรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์ พบปะและพูดคุยสนทนากับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง (Direct Interview) และอัดบันทึกเสียง จะให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติส่วนตัว แนวคิด ความรู้สึกต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล โดยเน้น การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจะเป็นวิธีการหลักของการวิจัย ซึ่งจะมีประโยชน์กว่าแบบสอบถาม เพราะหากมีข้อสงสัยหรือคำถามใด คำตอบไม่ชัดเจนก็สามารถถามซ้ำหรือทำความเข้าใจได้ทันที เป็นการสร้างความมั่นใจให้ทั้งผู้ตอบและผู้ทำวิจัย ทั้งนี้ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังต่อไปนี้

๓.๑ การสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้พิการทั้ง ๕ ประเภทที่กำหนดไว้ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ ๔๕-๕๐ นาทีต่อหนึ่งคน และ เดินทางไปสัมภาษณ์ ๑ ครั้ง มีบางตัวอย่างที่เดินทางไปสัมภาษณ์ ๒ ครั้ง และบางตัวอย่างมีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมทางโทรศัพท์เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยแบ่งเป็น

๓.๑.๑ ผู้พิการทางการมองเห็น ใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้พิการโดยตรง

๓.๑.๒ ผู้พิการทางการได้ยิน ทำการสัมภาษณ์ผ่านล่าม โดยมีล่ามจากวิทยาลัยราชสุดา และ ล่ามจากสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย โดยผู้วิจัยจะพูดคุยกับล่ามก่อน เพื่อทำความเข้าใจ และให้ล่ามได้ศึกษาคำถามในแบบสัมภาษณ์ก่อนด้วยเช่นกัน เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย

๓.๑.๓ ผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้พิการโดยตรง

๓.๑.๔ ผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้พิการที่เข้ารับการรักษาของโรงพยาบาลศรีธัญญาในชั้นดี หรือ อาการเกือบเป็นปกติ จึงสามารถสัมภาษณ์ผู้พิการได้โดยตรง โดยมีเจ้าหน้าที่ของสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตใจแห่งประเทศไทยร่วมสังเกตการณ์อยู่ด้วย

๓.๑.๕ ผู้พิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล จึงแบ่งตัวอย่างออกเป็น ผู้พิการควานซ์ซิน โดรัม (Down Syndromes) จำนวน ๒ คน ซึ่งการสัมภาษณ์ทำผ่านบุคคลใกล้ชิดผู้ดูแล คือ มารดา และผู้พิการออติสติก (Autistics) จำนวน ๒ คน โดยสัมภาษณ์ผ่านมารดาในรายที่มีความรุนแรงของอาการ และ พูดยกับผู้พิการโดยตรงอีกหนึ่งราย

๓.๒ การเก็บข้อมูล

๓.๒.๑ ผู้เก็บข้อมูลการศึกษาระดับปริญญาโทในครั้งนี้ ให้ผู้วิจัย ๑ คน เป็นผู้เก็บข้อมูลเอง ซึ่งทำให้มีประสบการณ์การพูดคุยกับตัวผู้พิการ และเพื่อความสะดวกในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างการสัมภาษณ์ อีกทั้งยังสะดวกต่อการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากความจำกัดของเวลาจึงมีผู้ช่วยวิจัยจากภายนอกช่วยในการสัมภาษณ์ ผู้พิการทางร่างกาย และการเคลื่อนไหว ๒ คน และ ผู้พิการทางการได้ยิน ๒ คน ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการพูดคุยกับผู้ช่วยวิจัยเพื่อทำความเข้าใจ และได้ศึกษาคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงกับวัตถุประสงค์

๓.๒.๒ สถานที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ตามสถานที่ต่างๆ ตามประเภทของผู้พิการดังนี้

ก. ผู้พิการทางการมองเห็น สัมภาษณ์ที่โรงเรียนสอนคนตาบอด กรุงเทพมหานคร เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย

เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร และศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิงสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ข. ผู้พิการทางการได้ยิน สัมภาษณ์ที่วิทยาลัยราชสุดา ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

ค. ผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ทำการสัมภาษณ์ที่ คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และ หอฉัน พุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม สนามฝึกซ้อมลอนเทนนิส ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ โรงทานมังสวิรัต หมู่บ้านอมรชัย ถนนพุทธมณฑลสาย ๓ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จากนั้นเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลผู้พิการที่วัดพิชัยญาติการาม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

ง. ผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม สัมภาษณ์ที่ สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตใจแห่งประเทศไทย โรงพยาบาลศรีธัญญา ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จากข้อมูลที่ค้นพบ ยังได้มีการขยายผลไปสู่การสัมภาษณ์บุคลากรของวัดที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการ คือ วัดบางระโห่ง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

จ. ผู้พิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ ในผู้พิการดาวน์ซินโดรม (Down Syndromes) ผู้สัมภาษณ์ได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลผู้พิการที่วัดพิชัยญาติการาม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร และเดินทางไปสัมภาษณ์ที่บ้านของผู้พิการ ที่แขวงลำปะทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ส่วนผู้พิการออติสติก (Autistics) สัมภาษณ์ที่ศูนย์อาชีพออติสติกไทย แขวงบางพรหม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๓.๓ การบันทึกข้อมูล ผู้สัมภาษณ์บันทึกข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง (Tape) แถบบันทึกเสียง (Tape recorder) และจดบันทึก จะให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติส่วนตัว แนวคิด ความรู้ที่แตกต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล

๓.๔ จากนั้น นำแถบบันทึกเสียงที่ได้มาทำการถอดเทป หรือถอดข้อมูล แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาแยก เพื่อเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ การอธิบายผลของการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล ให้เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔.๒ เป็นการวิเคราะห์ที่มุ่งค้นคว้าหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ของผู้พิการทั้ง ๕ ประเภทตามธรรมชาติ โดยพยายามที่จะศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ มาบรรยายถึงความสัมพันธ์ของ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ทัศนคติที่มีต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อชุมชนศาสนาพุทธ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) นี้เป็นการศึกษาค้นคว้าในแนวลึก (Depth Investigation)

๔.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้วิธีการสรุปบรรยายทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ในการอธิบายและวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ

บทที่ ๕

ทัศนคติของคนพิการต่อพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้พิการทั้ง ๕ ประเภทจำนวน ๒๐ คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้พิการทางการมองเห็น ผู้พิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมาย ผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม และผู้พิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองทัศนคติที่มีต่อตนเอง รวมทั้งความต้องการที่ประสงค์ให้ชุมชนศาสนาในการทำให้ชีวิตของตนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผลของการศึกษามีดังต่อไปนี้

๑. ทัศนคติของคนพิการที่มีต่อตนเอง

ทัศนคติต่อตนเองนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อการพัฒนาและเสริมสร้างพลังในด้านต่างๆ ของมนุษย์ ผลจากการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาทัศนคติของคนพิการที่มีต่อตนเอง มีดังต่อไปนี้

๑.๑ ในด้านคุณค่าความเป็นมนุษย์

คนพิการส่วนใหญ่มองว่าคุณค่าของตนเองมิได้ด้อยไปกว่าคนปกติ มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน แต่ก็ยังมีปมเกี่ยวกับความพิการของตน ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นส่วนที่ตัวผู้พิการเองแม้พยายามจะมองข้าม แต่กลับทำได้ยาก ตัวอย่างเช่น ผู้พิการในกลุ่มของผู้พิการทางการได้ยินที่แม้จะเชื่อมั่นว่าคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเท่าเทียม แต่ก็ยังคิดถึงจุดพร่องในเรื่องของการสื่อสาร “ในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ไม่คิดว่ามีอะไรแตกต่าง เป็นคนเหมือนกัน มีร่างกาย มีอะไรทุกอย่าง นอกจากว่าไม่ได้ยินเท่านั้น” (ดุสิต สุนทรภักดี, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๙) หรือ “คนปกติรู้ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว ส่วนคนหูหนวกไม่รู้ ต้องรับฟังข่าวจากลำอย่างเดียว เห็นรูปในหนังสือพิมพ์ ก็ไม่เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น คำบางคำยังไม่รู้เลยว่าแปลว่าอะไร” (ธนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๙) เช่นเดียวผู้พิการทางการมองเห็น ที่มองว่าคนเราจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับการกระทำ และคิดว่าตนเองไม่มี

ความแตกต่างจากคนอื่นๆ เพียงแต่คิดว่า “ถ้าหากได้ตาอาจจะทำได้ดีกว่านี้” (จารุพรรณ เนตรพุกณะ, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ส่วนผู้พิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ ก็คิดว่า คุณค่าของความเป็นมนุษย์ของตนเท่าเทียมกับคนปกติ ไม่ด้อยกว่าใคร หรือ “ไม่มีอะไรแตกต่าง เขามีส่วนดีของเขา มีเมตตามากกว่าคนอื่นด้วยซ้ำไป ถ้ามีอะไรเขาก็จะแบ่งปันให้ เด็กๆที่ในชุมชน” (นวลจันทร์ ลุพันธ์, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) เป็นที่น่าสนใจว่าสำหรับผู้ พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม การมองคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มตนนั้น มีข้อ คำนึงอยู่ที่ความมากน้อยของอาการ ถ้าหากมีอาการน้อย สามารถดูแลตัวเองได้ ผู้พิการกลุ่ม นี้คิดว่าคุณค่าของตนก็ไม่ได้แตกต่างไปจากคนปกติ แต่ความมั่นใจจะถดถอยลงทันที ถ้า หากเมื่อใด หรือผู้ใดมีอาการมาก

อย่างไรก็ดี ผู้พิการบางคนมองว่าในการตีความความหมายของคุณค่าความเป็น มนุษย์นั้น ถ้าหากหมายรวมถึง การมีธรรมะ และความสุขแล้ว คนที่มีร่างกายเป็นปกติ ถ้า ขาดคุณธรรมก็สู้คนพิการที่มีคุณธรรมไม่ได้ เพราะคุณธรรมทำให้คนมีความสุข และเพื่อแผ่ ความสุขนั้นสู่สังคม ช่วยเหลือสังคม ดังนั้นในแง่ของคุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว ไม่ว่าจะ พิการหรือไม่จึงไม่มีความแตกต่าง ผู้พิการสามารถมีคุณธรรม และมีความสุขในชีวิตที่ เหนือกว่าคนปกติได้ เช่นเดียวกับคนปกติที่อาจมีคุณธรรม และมีความสุขในชีวิตที่ เหนือกว่าคนพิการได้เช่นกัน และถ้าหากจะมองในด้านของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วนั้น ไม่ว่าจะ เป็นใครก็ล้วนแล้วแต่ต้องเผชิญ โดยไร้ซึ่งความแตกต่างทั้งสิ้น

๑.๒ แนวคิดเรื่อง “ภาวะ”

ดูเหมือนว่าปมด้อยที่สำคัญของผู้พิการประการหนึ่ง คือแนวคิดเรื่อง การเป็นภาวะ ทั้งต่อครอบครัว และสังคม โดยเฉพาะในส่วนของผู้พิการที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ และ ต้องพึ่งพาคนอื่น ที่มีความรู้สึกกว่าตนเองเป็นภาวะ ซึ่งแน่นอนว่าความรู้สึกเช่นนี้ได้บั่นทอน ความมั่นใจ หรือความเชื่อมั่นของผู้พิการเป็นอย่างมาก ดังเช่นกรณีของผู้พิการทางจิตใจราย

หนึ่งที่ซึ่งแม่จะมีรายได้จากทำงานในร้านเพื่อน* ของโรงพยาบาลศรีธัญญา และเดินทางไปกลับแทนการพักที่โรงพยาบาลเหมือนผู้ป่วยคนอื่นๆ แต่ก็ยังมองว่า “เป็นภาระของครอบครัว ของโรงพยาบาล เพราะถ้าหากไม่ได้โรงพยาบาลก็ไม่ได้มาตรงนี้ ถึงแม่จะหาเงินมีรายได้เองแต่ก็หาได้น้อย ไม่พอ คิดว่าตัวเอง และเพื่อนที่ติดเป็นภาระเพราะมาอยู่มากิน โดยไม่ได้จ่ายเงินให้แก่โรงพยาบาล” และ ปมด้อยเรื่องการคิดว่าตนเองเป็นภาระ ทำให้ผู้พิการทางจิตใจรายนี้ถึงกับไม่เรียกห้องอะไรจากสังคมเพราะ “ไม่อยากรบกวน” (สร้อยวาริน โปธิกัตต์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕) อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มของผู้พิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ถึงแม้ครอบครัว หรือผู้ดูแลจะคิดว่า พวกเขาไม่เป็นภาระ แต่ในข้อเท็จจริงแล้วก็ยอมปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อผู้พิการเหล่านั้นต้องออกสู่สังคม ทั้งนี้อาจมีข้อยกเว้นในรายของผู้พิการที่มีความพิการอยู่ในระดับไม่มาก ที่ให้ความเห็นว่าตนเองไม่เป็นภาระแก่สังคม เพราะสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้เอง แต่อาจเป็นภาระแก่ครอบครัว เพราะ “ต้องขอเงินแม่” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕)

ผู้พิการที่ประกอบอาชีพ และมีรายได้ หรือสามารถดูแลตัวเองได้ ไม่เคยมองว่าตนเองเป็นภาระ ในทางตรงกันข้าม มีผู้พิการหลายคนที่เป็นผู้รับภาระ ด้วยการดูแลส่งเสียครอบครัว บางคนบริจาคเงินซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียน หรือแม้กระทั่งบริจาคเงินสร้างสนามเทนนิส อย่างเช่นนายวิทยา พิมพ์มี นักกีฬาลอนเทนนิสทีมชาติไทย เหรียญทองเฟสปิกเกมส์ ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ในพ.ศ. ๒๕๕๕ ได้บริจาคเงินรางวัลส่วนหนึ่งที่ได้จากการแข่งขันสร้างสนามเทนนิสเพื่อให้นักพิการทางการเคลื่อนไหวคนอื่นๆ ที่สนใจกีฬาประเภทนี้ได้มีโอกาสฝึกฝน และยังช่วยฝึกสอนให้ สำหรับคนที่อยากเป็นนักกีฬา หรือต้องการออกกำลังกาย ผู้พิการส่วนใหญ่ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่สามารถลบล้างแนวคิดเรื่องการเป็นภาระ ได้แก่การพัฒนาศักยภาพ ทั้งในเรื่องของการศึกษา และอาชีพ เพราะเมื่อใดที่ผู้พิการสามารถดูแลตัวเองได้ เมื่อนั้นพวกเขาก็จะไม่มองว่าตนเองเป็นภาระทั้งต่อครอบครัว และสังคม

* ร้านเพื่อน (Friends Shop) เป็นร้านค้าซึ่งแสดง และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของผู้ป่วยจิตเวชของโรงพยาบาลศรีธัญญา นอกจากสินค้าแล้วยังมีบริการ เครื่องดื่ม ซักรีด ล้างรถ โดยให้ผู้พิการทางจิตใจเป็นผู้จำหน่าย ให้บริการ และบริหารจัดการ

กลุ่มผู้พิการทางสายตามองว่า โดยทั่วไปแล้วตนเองไม่เป็นภาระ เนื่องจากสามารถใช้ชีวิตได้เกือบเท่าคนปกติ แต่จะรู้สึกเป็นภาระในทุกครั้งที่ทำกิจกรรมที่ต้องใช้สายตา “ช่วงไหนก็ตามที่เราต้องใช้สายตาเราก็ต้องพึ่งคนอื่น” (จารุพรรณ เนตรพุกกณะ, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘) อย่างเช่น การขอให้คนปกติบอกสายรถเมล์ หรือพาข้ามถนน ผู้พิการมั่นใจว่า การเปิดพื้นที่ด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ให้แก่คนพิการประเภทต่างๆ จะเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยให้ผู้พิการสามารถใช้ชีวิตได้อย่างคนปกติโดยไม่มีความรู้สึกแปลกแยก หรือคิดว่าตนเองเป็นภาระ “ถ้าหากเขาอยู่ต่างประเทศที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเขาก็อาจจะไม่เป็นภาระ มันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมด้วย” (คันธารส ชำนาญกิจ, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ผู้พิการบางคนมองว่า การที่ผู้พิการฝึกฝึในธรรมชาติจะทำให้เป็นภาระทั้งต่อครอบครัวและสังคมน้อยมาก เพราะการปฏิบัติธรรม เจริญสติวิปัสสนาส่งผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจ การมีจิตใจที่ไม่พิการทำให้เกิดสติปัญญาในการฝึกฝนตนเองในด้านต่างๆ อันจะเป็นการลดภาระของผู้คนรอบข้างที่คอยดูแล “เมื่อเราทำตัวดีแล้วครอบครัวก็มีความสุข คนพิการที่เป็นภาระกับครอบครัวและสังคมนั้น คือคนพิการที่ขาดธรรมะ ถ้าคนพิการที่มีธรรมะแล้วก็เอื้อประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคม” (กำพล ทองบุญน่วม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

อย่างไรก็ดี ผู้พิการส่วนใหญ่มองว่า การขาดโอกาสก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พวกตนกลายเป็นภาระ โอกาสดังกล่าวครอบคลุมไปถึงการทำงาน การได้รับการยอมรับ การเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่ต้องแข่งขันกับคนปกติ อย่างเช่น การเลือกรับคนเข้าทำงานของบริษัทต่างๆ ที่ไม่รับคนพิการ ถึงบางแห่งจะรับแต่ก็มีจำนวนน้อยมาก จนทำให้ผู้พิการที่ซึ่งแม้จะมีโอกาสเรียนหนังสือ แต่ก็ไม่มีโอกาสเข้าทำงาน อย่างเช่นในกรณีของผู้พิการทางการได้ยิน “ถึงจะมีความรู้เท่าเทียมกับคนปกติ แต่ในการไปหางานทำ สมัครงานนั้นยากมาก หน่วยงานไม่รับเรา ส่วนหนึ่งอาจจะคิดว่าคนหูหนวกเป็นปัญหาในเรื่องของการสื่อสาร หรือสงสัยในเรื่องความสามารถ” (อัญชลี อภินันท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘) หรืออย่างเช่น กรณีของผู้พิการดาวน์ซินโดรมรายหนึ่ง ซึ่งพิการซ้ำซ้อน ถูกเพื่อนเหยียบจนไม่สามารถเดินได้ ต่อมาถูกให้ออกจากโรงเรียนภายหลังที่มีการเปลี่ยนตัวผู้อำนวยการคนใหม่ ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าไปใช้ชีวิตในโรงเรียน ต้องอยู่บ้านทั้งๆที่สามารถเรียน

หนังสือร่วมกับเด็กปกติได้ และเคยเข้าเรียนตั้งแต่อายุ ๔ ขวบ จนถึง ๗ ขวบ ปัจจุบันมีอายุ ๑๒ ปี ผู้ปกครองของเด็กหญิงคนดังกล่าวมองว่า “ถ้าหากสังคมให้โอกาส ลูกสาวซึ่งพูดเก่ง ฉลาด และชอบเรียนหนังสือ คงจะได้เรียนรู้ และมีพัฒนาการในการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี” (มาลัย ค้วงใหญ่, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕) เช่นเดียวกับผู้พิการทางด้านอื่นๆที่มองว่า ถึงแม้ตนเองจะมีความสามารถ แต่ความสามารถก็คงไม่มีความหมายถ้าหน่วยงานไม่รับ และไม่ให้ออกาส

๑.๓ ในด้านการทำประโยชน์ให้กับสังคม

ผู้พิการบางคนแสดงความเห็นว่า ประเด็นที่น่าสนใจคือสิ่งต่างๆ ล้วนมีประโยชน์อยู่ในตัวทั้งสิ้น ไม่เว้นแม้แต่ความพิการ หรือผู้พิการ ดังนั้นปัญหาก็คือ สังคม และผู้พิการ มองเห็นตนเองว่า สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้หรือไม่ “สังคมไทยขาดที่สุดคือการมองเห็นประโยชน์ในตัวของมันเอง” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ประโยชน์ในตัวของผู้พิการที่เด่นชัดที่สุด คือ “ในด้านกำลังใจ ในด้านร่างกายอาจจะช่วยไม่ได้ แต่ในด้านจิตใจช่วยได้ อย่างน้อยให้แ่งคิด หรือภาพสะท้อนกับสังคมว่า คนพิการเขาทำอะไรได้บ้าง บางครั้งจะทำได้ดีกว่าคนปกติด้วย” (กำพล ทองบุญนุ่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นคนปกติหลายคนจึงได้ประโยชน์ ได้บทเรียนชีวิต ได้กำลังใจ จากผู้พิการในเวลาชีวิตประสบกับปัญหา และก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่ “เห็นแก่ตัว” ลืมนึกถึงบุญคุณของผู้ที่มีส่วนช่วยให้ตนผ่านช่วงวิกฤตไปได้ ด้วยการละเลยไม่เอาใจใส่ หรือช่วยเหลือ คุณแลคนพิการ (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

อาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์ในตัวของผู้พิการอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การเป็นอุปกรณีสอนธรรมะ ดังเช่นกรณีของอาจารย์กำพล บุญทองนุ่ม ซึ่งเป็นผู้พิการทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหวจากการประสบอุบัติเหตุ ผู้ได้อุทิศตัวเองให้กับพระพุทธศาสนา และก่อตั้งชมรม “เพื่อนคุณธรรม” มีการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุ ผลิตซีดี และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยอาจารย์กำพลกล่าวว่า งานประจำของตน คือ “การปฏิบัติธรรมให้กับตัวเอง คือจะทำอะไรก็ตามให้รู้เนื้อรู้ตัวไว้ ทำหลักอันนี้ให้เป็นประจำเป็นอาชีพ” และ “รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามเรือนจำ

โรงพยาบาล ตามวัด และสถานที่ที่เขาปฏิบัติธรรม เข้าไปเป็นอุปัชฌาย์ให้พระธรรม โดยที่ไม่
มีสินจ้าง”(กำพล ทองบุญน่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

มีตัวอย่างที่น่าสนใจของผู้พิการที่ยึดถือเอา อาจารย์กำพล ทองบุญน่ม เป็นกำลังใจ
และเป็นแบบอย่าง ได้แก่ นายสุทิน ทองสอาด ผู้พิการทางร่างกายจากอุบัติเหตุ ซึ่งเรียนจบ
ชั้นปริญญาตรี ปัจจุบันอาศัยอยู่ในโรงพยาบาลมั่งสวัสดิ์ในหมู่บ้านอมรชัย ถนนพุทธมณฑล
สาย ๓ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร นายสุทินหรือลุงด้อยปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ มี
บุคลิกเป็นคนอารมณ์ดี ดังจะเห็นได้จากการให้กำลังใจผู้หญิงที่มาปรับทุกข์เรื่องสามีมี
ภรรยาบ่อยว่า “อย่าคิดมาก ปล่อยเสียเถอะ มันมีเมียนี้ดีกว่ามีเมียมาก” (สุทิน ทองสอาด, ๓
พฤษภาคม ๒๕๔๕) และมีคติประจำใจว่า “ถึงแม้ร่างกายจะพิการ แต่อย่าให้ใจพิการด้วย”
ปัจจุบันเขามีรายได้จากการเก็บของเก่า และช่วยงานที่ร้านขายของชำในหมู่บ้าน เงินที่ได้
นอกจากใช้จ่ายส่วนตัว และทำบุญแล้ว ยังมีไว้เพื่อให้เด็กๆ ลูกของคนงานที่ทำงานใน
โรงงานซึ่งมีฐานะยากจน โดยเด็กๆสามารถขอเงินได้ในกรณีที่ต้องการซื้อขนม หรืออาหาร
แต่จะไม่อนุญาตให้นำเงินไปเล่นเกมตามร้านอินเทอร์เน็ต นอกจากช่วยเหลือเด็กๆแล้ว นาย
สุทินยังพยายามชักชวนให้วัยรุ่น คนงาน พ่อบ้าน ในบริเวณนั้นเลิกดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ อีก
ทั้งยังคอยให้คำปรึกษาปัญหาความทุกข์ร้อนต่างๆ ให้กับบรรดาแม่บ้าน หรือภรรยาของ
คนงาน โดยนายสุทินเล่าว่า สิ่งที่ทำทั้งหมดนี้เกิดจากแรงบันดาลใจที่ได้ติดตามประวัติ เห็น
การทำงาน และเคยได้พบกับอาจารย์กำพล ทองบุญน่มนั่นเอง

ในด้านของประโยชน์ภายนอก ผู้พิการส่วนใหญ่ต่างเคยช่วยเหลือสังคม ไม่ว่าจะเป็น
ในรูปแบบของการทำบุญ บริจาคเงิน สิ่งของ “แค่ไม่ทิ้งขยะลงบนถนน ขับรถตามกฎหมาย เสีย
ภาษีถูกต้องก็ถือว่าเป็นประโยชน์แล้ว” (คันธารส ชำนาญกิจ, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕)
บางครั้งมีการช่วยเหลือ ดูแลกันและกันภายในกลุ่ม อย่างเช่นในกลุ่มของผู้พิการทางการได้
ยินที่มีการช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจเพื่อนที่หูหนวกด้วยกัน หรือกลุ่มเพื่อน ๒๐๐๐
ที่มีเว็บไซต์เป็นสื่อกลางในการให้คำปรึกษา ข่าวสาร ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่างๆ ในกลุ่ม
ของผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

ในกลุ่มของผู้พิการทางจิตใจให้ความเห็นว่าการเผยแพร่ หรือประชาสัมพันธ์ข่าวสาร
เพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกลุ่มของตน รวมทั้งการปฏิบัติตัวให้ดี ไม่สร้าง

ปัญหาให้กับสังคม วางตัวอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ก็นับว่าเป็นการทำประโยชน์อย่างมากแล้ว สำหรับผู้พิการทางสติปัญญา ถึงแม้ว่าจะมีความพร่องในด้านการเรียนรู้ แต่ก็สามารถทำบุญ บริจาคเงิน และสิ่งของ หรือแม้กระทั่งการไปช่วยกวาดใบไม้ เก็บขยะ ทำความสะอาดลานวัดของผู้พิการอดีตติง ที่ต่างก็บอกว่า เมื่อทำแล้วรู้สึก “มีความสุข สุขใจ” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการทุกคนต่างเห็นพ้องกันว่า สิ่งเหล่านี้ต่างสนับสนุนความเชื่อมั่นของตัวผู้พิการ ให้มั่นใจว่าตนเองมีศักยภาพ มีคุณค่าสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้เหมือนคนปกตินั่นเอง

๑.๔ ในด้านความเป็นอยู่ของคนพิการกับผลกระทบต่อสังคม

หากเปรียบเทียบร่างกายของมนุษย์ เมื่อส่วนหนึ่งส่วนใดเจ็บป่วยก็ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ เช่นเดียวกับผู้พิการส่วนใหญ่ที่มองว่า ความเป็นอยู่ของสังคมย่อมได้รับผลกระทบไปตามการผันแปรของชีวิตของพวกเขาซึ่งมีฐานะหน่วยหนึ่งของสังคม เช่นเดียวกับคนปกติกลุ่มอื่นๆ “สังคมระหว่างคนปกติ และคนพิการเกี่ยวข้องกัน” (ดุสิต สุนทรภักดี, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ในกรณีที่ผู้พิการไม่ได้รับการดูแล ผลที่ส่งออกมาถึงสังคมอาจจะมี ๒ แบบ คือ

๑) ความรุนแรง อาจจะด้วยการเคลื่อนไหว หรือเรียกร้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม หรือ

๒) การยอมจำนน การยอมรับอาจจะด้วยการขอทาน การลักขโมย หรือ การปล้น เพื่อความอยู่รอด (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

แต่ผู้พิการหลายคนกลับมองว่า สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นกับกลุ่มของผู้พิการนั้น ไม่มีผลใดๆ ต่อความเป็นอยู่ของสังคม โดยมองไปที่จำนวนของผู้พิการว่า ผู้พิการเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อย ดังนั้นจึงไม่มีอำนาจในการต่อรองใดๆ หรือที่ซ้ำร้ายบางคนมองไปถึงการนำตนเองออกมาจากสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่า “สังคมไม่ยอมรับ” (มาลัย ด้วงใหญ่, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕) อยากรู้ก็ดูการที่สังคมจะยอมรับหรือไม่ นั่น ส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากตัวของผู้พิการเอง ถ้าหากผู้พิการหมกมุ่นอยู่กับความทุกข์เพราะปมในความพิการ ตัวของผู้พิการเองก็จะไม่มีความสุข ผลที่ตามมาก็คือ ทำให้ถูกสังคมมองด้วยความสงสาร ในทางตรงกันข้าม

ในผู้พิการที่ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค พยายามจะพัฒนาตนเอง พยายามช่วยเหลือตนเอง “พวกนี้นอกจากจะทำให้ตัวเองมีความสุข มีคุณค่าแล้ว ก็จะทำให้สังคมยอมรับได้ด้วย” (คำพลทอง บุญนุ่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘) ดังนั้นผู้พิการส่วนใหญ่จึงสรุปว่า การเร่งแก้ไขอคติ การสร้างเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งในส่วนของสังคม และตัวของผู้พิการเองจึงเป็นสิ่งที่ควรริบกระทำเป็นอย่างยิ่ง

๑.๕ สังคมกับคนพิการ

ถึงแม้จะเข้าใจในข้อเท็จจริงที่ว่า ตนเองเป็นหน่วยหนึ่ง ในอีกหลายๆ หน่วยของสังคมที่ประกอบขึ้นด้วยความหลากหลาย แต่ผู้พิการให้ความเห็นว่าสังคมส่วนใหญ่ไม่ได้มองกลุ่มตนในแง่ของความหลากหลาย หากแต่มองในแง่ของความแตกต่าง โดยเป็นความแตกต่างในเชิงแปลกแยก เพราะว่า “ไม่เหมือนเขา” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๘) และสิ่งนี้ทำให้เกิดการ เลือกว่าจะเข้าหาใคร หรือจะปฏิเสธใคร จนกลายเป็นการเลือกปฏิบัติที่คนปกติมีต่อคนพิการ ดังเช่นกรณีคนพิการถูกสุนัขกัด แล้วเจ้าของไม่รับผิดชอบ ด้วยการบอกว่า “แค่หมากัดคนใบ้” (คูสิต สุนทรภักดี, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘) หรือ การเรียกรถแท็กซี่ที่ “สัก 7-8 คันถึงจะรับเราสักคัน ทั้งๆที่เรามีเงินจ่ายเหมือนกัน” และเหตุผลของการไม่หยุดรับ ที่คนพิการมองว่าสังคมเลือกปฏิบัติก็คือ “คนขับไม่อยากจะเสียเวลาในการช่วยเหลือเรื่องขึ้นลงรถ เพราะเขาต้องใช้เวลาเกือบสิบนาทีในการช่วย เวลาตรงนั้นถ้าหารับคนปกติก็ไปได้หลายคน” (วิทยา พิมพ์มี, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

คนพิการทุกประเภทไม่ค่อยพอใจเท่าที่ที่คนส่วนใหญ่มองกลุ่มของตน เพราะหลายคนให้ความเห็นว่าเป็นการมองในด้านลบ คือมองด้วยความสงสาร กลุ่มของผู้พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายถูกเรียกว่า “คนใบ้” ซึ่งถือว่าเป็นคำที่ดูถูก และไม่ต้องการให้สังคมเรียกอย่างนั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วผู้พิการกลุ่มนี้มองว่าตนเองมีความบกพร่องทางการได้ยิน แต่ไม่ใช่ในเรื่องการพูด

กลุ่มผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากท่าทีของสังคมมากที่สุด เพราะถูกมองอย่างหวาดระแวงจากการไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง จนก่อให้เกิดการเข้าใจผิดกลัวว่าจะถูกทำร้าย โดยเฉพาะภายหลังที่เกิดกรณีผู้พิการทางจิตใจทำร้ายเด็ก

นักเรียนในโรงเรียน ทั้งๆที่เป็นความจริงแล้ว มีผู้พิการทางจิตใจจำนวนเพียงเล็กน้อยที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว และเป็นอันตรายเช่นนั้น การถูก “เหมารวม” จากสังคม ผู้พิการจึงมองว่าเป็นข้อกล่าวหาที่ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง

เช่นเดียวกับผู้พิการออทิสติก ที่คิดว่ากลุ่มของตนถูกสังคมมองว่าไม่มีศักยภาพ “เด็กออทิสติกไม่มีความสามารถอะไร ทำตรงนี้ตรงนั้นไม่ได้” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๙) หรือ “การถูกมองอย่างแปลกๆ เพราะบางครั้งผู้พิการออทิสติก มีการยิ้ม หรือพูดเพื่อเจออยู่คนเดียว” (จิตติรัตน์ จันทยานนท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๙) ในส่วนของผู้พิการดาวนซินโดรม มองว่าสังคมบางส่วนมองผู้พิการกลุ่มนี้อย่างสงสาร สมเพช บางคนเข้าใจแต่บางคนรังเกียจ

ผู้พิการทางการมองเห็นสะท้อนความรู้สึกออกมาว่า ไม่อยากถูกมองว่าเป็นภาระ นำสงสาร หรือสมเพช แต่อยากให้สังคมมองที่ความสามารถ เช่นเดียวกับผู้พิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ที่อยากให้สังคมให้ความเข้าใจแทนความสงสาร

ในภาวะที่ผู้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้กว้างขวางมากขึ้นอย่างเช่นในปัจจุบัน ผู้พิการประเภทต่างๆมองว่า สังคมเข้าใจพวกตนมากขึ้น แม้ว่าจะไม่ถึงขั้นที่น่าพอใจก็ตาม แต่ “ถ้าหากเปรียบเทียบแล้วก็นับว่าดีกว่าสมัยก่อน” (ศรินารถ ชาติการุณ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๙) ทั้งนี้ผู้พิการเชื่อว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้พิการได้มีโอกาสในการศึกษามากขึ้น เรียนสูงขึ้น และมีบทบาทในสังคมมากขึ้น อย่างเช่น อาจารย์กำพล บุญทองนุ้ม และ นายวิทยา พิมพ์มี เป็นต้น

๑.๖ สังคมกับการช่วยเหลือคนพิการ

ผู้พิการส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องกันว่า การช่วยเหลือของสังคมยังมีน้อย หรือน้อยมาก อีกทั้งยังขาดความจริงจัง จริงใจ บางครั้งก็ทำตามกระแส “พอดังที ก็ทำที วูบวาบเหมือนไฟไหม้ฟาง” (ฉลอง สุจริตธรรม, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙) ผู้พิการประเภทต่างๆมองว่าการช่วยเหลือทำไม่ตรงจุด ไม่มีการศึกษา เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ “ต้องช่วยภาคสนาม มาอยู่ มาสังเกต ถึงจะรู้ว่าจะช่วยอย่างไร” (จารุพรรณ เนตรพุกคณะ, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘) อย่างไรก็ตามก็ดีผู้พิการบางคนมองว่า นอกจากสังคมจะศึกษาหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับเงื่อนไข

ของคนพิการแต่ละประเภทแล้ว ตัวของผู้พิการเองก็ต้องออกมาให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือ ทั้งสองฝ่ายต้องให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน “ สังคมจริงใจ เราแสดงความจริงใจในสังคม พร้อมที่จะเข้าใจ พร้อมที่จะเรียนรู้” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๘) และมองว่าการช่วยเหลือที่ร่วมมือกันสองฝ่ายอย่างนี้จึงจะเป็นการช่วยเหลือที่ถูกต้อง และยั่งยืน

สิ่งที่ผู้พิการประเภทต่างๆ ต้องการให้สังคมช่วยเหลืออีกประการหนึ่ง ได้แก่ การเปิดพื้นที่ ซึ่งผู้พิการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันมียังน้อยมาก การไม่มีพื้นที่ทำให้ผู้พิการมองว่า สังคมเองคือผู้ที่ทำให้พวกเขากลายเป็นคนพิการ “แค่ออกจากบ้านไปเมเจอร์ (โรงแรมเมเจอร์ ซีเนเพล็กซ์) ใกล้เคียงๆ แค่นี้เอง ก็ลำบากแล้ว อยากดูหนังก็เข้าโรงหนังไม่ได้ เพราะไม่มีทางลาด ทำไมคนพิการดูหนังไม่เป็นหรือ” (วิทยา พิมพ์มี, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘) ผู้พิการบางคนให้ข้อสังเกตว่า พื้นที่ที่มีอยู่บางส่วนก็ไม่มีคุณภาพ สร้างปัญหา และก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้ ยกตัวอย่างเช่น ทางเดินของผู้พิการทางการมองเห็นซึ่ง “พาไปชนเสาข้าง ถึงขยับบ้าง บางทีเดินๆ อยู่ชนแม่ค้าขายของก็มี” (จารุพรรณ เนตรพุกคณะ, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ในด้านการศึกษา ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ผู้พิการจะได้รับโอกาสในการเข้าศึกษาร่วมกับคนปกติมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ยังมีโรงเรียนหลายแห่งที่ไม่รับผู้พิการเข้าเรียน บางโรงเรียนที่รับก็เหมือนกับ “โดนบังคับให้รับเข้าไปเรียน ความพร้อมก็ไม่มี” (ศิรินารถชาติการุณ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘) หรือการให้ออกกลางคันด้วยเหตุผลว่า “กลัวโรงเรียนจะเสียหายพจน์” อย่างเช่นกรณีของผู้พิการดาว์ซินโดรม เด็กหญิงเบญจพร รัตนะชัยมงคล เป็นต้น ดังนั้นผู้พิการจึงยังมีความกังวลใจในความจริงใจของสังคมในเรื่องความช่วยเหลือ

ผู้พิการส่วนใหญ่มองว่าสังคมควรให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพของคนพิการ โดยเฉพาะการยอมรับ และให้โอกาสในการเข้าถึง เพราะคนพิการก็มีศักยภาพที่ไม่แตกต่างจากคนปกติ และควรสงวนอาชีพบางอย่างไว้ให้คนพิการ โดยเฉพาะ อย่างเช่น รัฐบาลประเทศสิงคโปร์บังคับให้ผู้ประกอบการจ้างงานผู้พิการออทิสติกประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์บางชนิดที่ไม่เป็นอันตราย (ฐิติรัตน์ จันทยานนท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

อย่างไรก็ดีสิ่งที่ผู้พิการทุกประเภทต้องการมากที่สุดคือความเข้าใจจากสังคม และการมีทัศนคติที่ถูกต้อง อยากให้สังคมให้การยอมรับคนพิการ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ไม่รังเกียจ

และอยากให้สังคมปฏิบัติกับคนพิการเหมือนบุคคลธรรมดาทุกๆ ไป รวมถึงการให้โอกาส ผู้พิการเชื่อว่า ความเข้าใจของสังคมจะทำให้พวกตน *ไม่รู้สึกละแสบแสบ* และแตกต่าง เพราะถึงแม้ว่าจะไม่มีปัญหาเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ แต่ถ้าหากสังคมไม่เข้าใจ ไม่ให้โอกาสก็เป็นเรื่องยากที่ผู้พิการจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรมที่มองว่า “สังคมข้างนอกไม่ให้โอกาสเราเลย” (สร้อยวาริน โปธิกถัด, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕)

๒. ความต้องการให้ชุมชนศาสนา เสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้พิการทั้ง ๕ ประเภทถึงข้อเท็จจริง และความคาดหวังที่คนพิการ ต้องการให้ชุมชนพระพุทธศาสนาเถรวาทเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต มีดังต่อไปนี้

๒.๑ ศาสนสถานกับคนพิการ

ข้อค้นพบหนึ่งที่สะท้อนออกมาจากการสัมภาษณ์ผู้พิการในงานวิจัยนี้คือ ผู้พิการทุกประเภทมองว่า วัดหรือศาสนสถานส่วนมาก ยังไม่มีการจัดกิจกรรมสำหรับคนพิการที่เพียงพอ ที่ผ่านมามักจัดโดยโรงเรียน สมาคม หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการเป็นผู้ริเริ่มเสียเอง อย่างเช่น โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพมหานครพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมที่เสถียรธรรมสถาน เป็นต้น แต่โครงการที่ดำริหรือจัดโดยวัด หรือศาสนสถานเองนั้นผู้พิการมองว่ามีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้พิการบางส่วนมองว่า อาจจะเป็นเพราะผู้พิการเองก็ไม่มี ความสนใจ เนื่องจากต้องประกอบอาชีพ รวมไปถึงความไม่สะดวกในประการต่างๆ “เพราะความทุกข์ของเขา ความไม่สะดวกต่างๆ ทำให้ผู้พิการไม่ค่อยมาร่วมกิจกรรม” (กำพล บุญทองนุ่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๕) อีกทั้งข้อจำกัดความพิการในด้านต่างๆ ของผู้พิการที่วัดหรือศาสนสถานไม่ได้สร้างพื้นที่ไว้ให้ อย่างเช่น กรณีของผู้พิการทางด้านร่างกายที่ “โบสถ์เป็นบันไดหลายขั้น ทำให้เข้าไปลำบาก” (คันธารส ชำนาญกิจ, ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕)

ทั้งนี้ผู้พิการส่วนใหญ่ต่างเห็นด้วยถ้าหากวัด หรือศาสนสถานจัดกิจกรรม หรือการอบรมที่ตอบสนองภาวะพิการเพื่อคนพิการแต่ละประเภทขึ้นมา

กลุ่มผู้พิการทางการได้ยินมองว่า การมีกิจกรรมที่ประยุกต์เพื่อให้มีความเหมาะสม และตอบสนองข้อจำกัดของกลุ่มตนจะเป็นผลดี เพราะจะทำให้ผู้พิการทางการได้ยิน ได้เข้าไปปฏิบัติธรรม หรือเข้าวัดมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติธรรมที่พุทธมณฑลของกลุ่มผู้พิการทางการได้ยิน ซึ่งจัดโดยวิทยาลัยราชสุดา ในครั้งนั้นเป็นการปฏิบัติโดยใช้การเจริญสติ ด้วยการเคลื่อนไหว ๑๔ จังหวะ ซึ่งผู้พิการทางการได้ยินเห็นว่า เป็นการปฏิบัติที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของคนหูหนวกมาก เนื่องจากการปฏิบัติที่ไม่ต้องหลับตา จึงไม่ต้องคอยระวังว่าจะทำไม่ทันคนอื่น และทำให้ต้องคอยลืมหามอง เหมือนดังที่เคยเข้าร่วมปฏิบัติกับคนปกติ (ธรรมชาติของคนหูหนวกจะไม่ได้ยินเสียง จึงทำให้เกิดความระแวงจนขาดสมาธิ) การเจริญสติที่ใช้การเคลื่อนไหวนี้จึงทำให้คนหูหนวกสามารถฝึกจิตใจให้มีสมาธิ และมีสติอยู่กับการเคลื่อนไหว (คู่มือ สุนทรภักดี, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

นอกจากนี้ ผู้พิการทางการได้ยินยังอยากให้บุคลากรของวัด หรือศาสนสถาน เช่น พระสงฆ์สามารถใช้ภาษามือได้ เพราะจะทำให้ผู้พิการทางการได้ยินสามารถไปวัดได้บ่อยครั้งมากขึ้น อีกทั้งยังไปได้เองโดยไม่ต้องอาศัยครอบครัว หรือล่ามภาษามือ รวมไปถึงการสามารถเข้าใจคำเทศนา คำสอน หรือการบรรยายธรรม ได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วภาษาของพระเป็นคำศัพท์ที่สูง และมีการใช้ภาษาบาลี และสันสกฤต ซึ่งในบางครั้งล่ามภาษามือเองก็ไม่ว่านำคำศัพท์จึงไม่สามารถแปลได้ แต่ถ้าพระสงฆ์ผู้ซึ่งมีความคุ้นเคยกับคำเหล่านั้นอยู่แล้วใช้ภาษามือได้ ก็จะสามารถอธิบายหรือแปลคำต่างๆเหล่านั้นได้โดย อันจะเป็นการขจัดปัญหาการฟังเทศนาโดยผ่านล่ามภาษามือ ซึ่งที่ผ่านมามีอุปสรรคคือ ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำความเข้าใจ และตามคนปกติอื่นๆไม่ทัน ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวทำให้ผู้พิการทางการได้ยินไม่อยากจะไปวัด ดังนั้นถ้าหากวัดแต่ละแห่งมีพระที่เข้าใจภาษามือก็จะเป็นผลดี หรือถ้าจะให้ดีก็ “มีวัดสำหรับคนหูหนวก ให้เจ้าอาวาสเป็นคนหูหนวก พระทั้งวัดก็หูหนวก จะได้สื่อสารกันได้” (ธนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

การผลิตสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มตนก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ผู้พิการทางการได้ยินมองว่า วัดหรือศาสนสถานน่าจะกระทำเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งการนำคำสอนมาแปลให้กลุ่มคนหูหนวกโดยเฉพาะ หรือการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อย่างเช่นการผลิตแผ่นซีดี หรือรายการโทรทัศน์เผยแพร่ธรรมะด้วยการทำหน้าจอให้มีล่ามภาษามือทุกครั้ง ถ้าหากทำได้ สิ่งเหล่านี้

จะสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการทางการได้ยินที่สนใจการศึกษาระยะ ได้ปฏิบัติ และเข้าถึงธรรมะมากขึ้น

ในยุคที่ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างเช่นปัจจุบัน ผู้พิการทางการได้ยินมองว่า การนำสื่อสมัยใหม่เข้าไปประยุกต์ใช้ในวัดหรือศาสนสถานก็น่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องน่าจะนำไปพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องแปลงคลื่นเสียงให้เป็นตัวอักษรวิ่งบนบิลบอร์ด (Bill Board) ขนาดใหญ่ ในขณะที่พระสงฆ์นั่งบรรยายธรรม เพื่อว่าผู้พิการทางการได้ยินจะสามารถเข้าใจได้ทันที และร่วมฟังเทศนากับคนปกติได้ โดยไม่ต้องอาศัยล่ามภาษามือ (ฉลอง สุจริตธรรม, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ผู้พิการทางร่างกายมองว่า การจัดพื้นที่ที่เหมาะสมให้แก่กลุ่มของตน น่าจะเป็นแนวทางที่เอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสถานที่ปฏิบัติธรรม ศาสนสถาน หรือวัด ของกลุ่มร่วมกับคนปกติ เนื่องจากในปัจจุบันปัญหาจากความยุ่งยาก ความไม่สะดวกนั้นเป็นส่วนหนึ่งของผู้พิการหลายคนไม่ยอมไปปฏิบัติธรรม หรือเข้าร่วมในศาสนกิจต่างๆ ดังนั้น ถ้าหากสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ได้ ก็น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง “ความจริงวัด ณ ปัจจุบันก็ถือว่าดีแล้ว แต่ในฐานะที่เราเป็นผู้พิการทางร่างกายก็อยากให้วัดปรับสถานที่ให้เราสามารถเข้าไปร่วมกิจกรรมกับวัดได้บ้าง” (กันธารส ชำนาญกิจ, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘) หรือ “ถ้าโบสถ์ หรือศาลาการเปรียญวัดไหนมีสองชั้น พวกผมก็เข้าไม่ได้แล้ว” (วิทยา พิมพ์มี, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘) ผู้พิการบางคนให้ความเห็นว่า ถ้าหากวัดมีทุนทรัพย์เพียงพอ ก็อาจจัดสร้างสถานที่พักให้คนพิการเข้าไปพัก และปฏิบัติธรรมได้โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หรือสภาพแวดล้อมที่ผู้พิการสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ใช้ชีวิตแบบคนปกติได้ อย่างเช่น วัดป่าสุขโต จังหวัดชัยภูมิสร้างที่พักไว้ให้อาจารย์กำพล ทองบุญน่ม ดังนั้น ถ้าหากว่าวัดหรือศาสนสถานหันมาให้ความสนใจเรื่องนี้ ผู้พิการมองว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ และช่วยให้ผู้พิการได้มองเห็นทุกข์ ไม่หลีกเลี่ยงตัวเอง และหันมาสนใจธรรมะมากยิ่งขึ้น (กำพล ทองบุญน่ม ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

กลุ่มผู้พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม เห็นว่าวัดน่าจะดูแลคนพิการ เนื่องจากวัดมีความพร้อม ทั้งทางด้านสถานที่ บุคลากร และอาหาร อีกทั้งวัดยังมีสถานะเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ผู้พิการจึงเห็นว่า วัดต่างๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมีความเหมาะสมที่จะทำหน้าที่

ดังกล่าว ดังเช่นกรณีของวัดบางระโห่ง ตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ที่ได้นำผู้พิการทางจิตใจ และพฤติกรรม จากโรงพยาบาลศรีธัญญาไปดูแล โดยเริ่มครั้งแรกในพ.ศ. ๒๕๓๘ และดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โครงการดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้พิการทางจิตใจ (ผู้ป่วยจิตเวช) ที่อยู่ในขั้นดี หรือสงบ ได้เรียนรู้การใช้ชีวิต และการปรับตัวเข้ากับชุมชน หรือคนปกติก่อนจะกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัว ปัจจุบันมีผู้พิการทางจิตใจจำนวน ๘ คนอาศัยอยู่ที่วัด ผู้พิการเหล่านี้มีหน้าที่ดูแลทำความสะอาด ช่วยเหลือศาสนกิจ ตั้งแต่ตามพระไปบิณฑบาต ประเคนของ ถวายน้ำ สวดมนต์ ช่วยชาวบ้านที่มาทำบุญของ ชักจิวร ล้างบาตร ปีนโศ หรือบางครั้งไปช่วยชาวบ้านตัดกิ่งไม้ คายหญ้า (เนื่องจากภูมิทัศน์โดยรอบของวัดเคยเป็นสวนผลไม้มาก่อน แม้ในปัจจุบันก็ยังมีหลงเหลืออยู่) ซึ่งจะได้ค่าจ้างเป็นเงินเล็กน้อยๆ อาหาร หรือผลไม้ เป็นการตอบแทน

ผลสำเร็จของโครงการนี้คือ ผู้พิการทางจิตใจสามารถพัฒนาตนเองให้ใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติได้ และชุมชนมีความเข้าใจผู้พิการมากขึ้น โดยวัดจากปีแรกของการเริ่มโครงการที่ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ และหวาดกลัว แต่ต่อมาก็เริ่มวางใจเมื่อเห็นว่าผู้พิการทางจิตใจไม่ได้มีความแตกต่าง หรือเป็นอันตรายแต่อย่างใด จะเห็นได้จากการไว้วางใจให้ผู้พิการไปช่วยงานในสวน การดำเนินงานของวัดบางระโห่งไม่ได้มีหน่วยงานใดสนับสนุนงบประมาณ แต่ได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน จึงนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือระหว่างศาสนสถาน และสังคม ในการสร้างพลังให้ผู้พิการที่น่าสงสาร ผู้พิการทางด้านจิตใจที่เข้าร่วมโครงการต่างมีความสุข สบายใจ และพอใจที่ได้อยู่ที่วัด รวมทั้งทำที่ที่ได้รับจากชุมชน และผู้พิการทางจิตใจเหล่านี้มีความเห็นว่าวัดอื่นๆ ควรจะมีโครงการที่เป็นประโยชน์เช่นนี้

เป็นที่น่าสนใจว่าผู้ปกครองของผู้พิการดาวน์ซินโดรม บางคนมองว่า ศาสนาไม่ได้ดูแลคนพิการ และไม่เปิดโอกาสให้เลย “อยากให้วัดยอมรับ น่าจะเอาใจใส่มากกว่าปกติ” (มาลัย คิ้วใหญ่, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นจึงอยากให้วัด หรือศาสนสถานจัดกิจกรรมที่เป็นพิเศษเฉพาะกลุ่ม อย่างเช่น การอบรม หรือการปฏิบัติธรรมที่สั้นๆง่ายๆ เหมาะสมกับบุคลิกของผู้พิการด้านนี้ที่มีสมาธิค่อนข้างสั้น เช่นเดียวกันกับผู้พิการออทิสติก ที่สะท้อนความต้องการออกมาว่า อยากให้วัดมีกิจกรรมเฉพาะที่สามารถเข้าใจได้ง่ายๆ รวมทั้งอยากให้บุคคลากรของวัดมาอบรมธรรมะที่โรงเรียนแทนการให้กลุ่มของผู้พิการ ไปที่วัด เพื่อว่า

“น้องบางคนที่ไม่ได้ก็ได้ก็จะได้ฟังด้วย” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการบางคนตั้งคำถามว่า ในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป บทบาทของสถาบันศาสนาควรมีการปรับเปลี่ยนไปด้วยหรือไม่ ควรมีการเปลี่ยนจากการตั้งมั่นอยู่ในวัด หรือศาสนสถาน มาเป็นการเดินเข้าไปหาชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร อย่างไรก็ตามจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสังคมและผู้พิการมากกว่า อย่างไรก็ตามผู้พิการบางคนให้ความเห็นว่า การที่จะให้สถาบันออกมานั้น “ยาก” กว่าที่ผู้พิการจะเข้าไปหาสถาบัน เหตุผลก็เพราะคนพิการไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย และ “ศาสนาพุทธไม่ได้มีวิถีคิดเชิงรุก” อีกทั้งการเปลี่ยนกระบวนการหรือวิถีคิดทำได้ไม่ถนัด เนื่องจาก “สังคมสงฆ์เป็นสังคมใหญ่” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

กลุ่มผู้พิการทางกรมมองเห็นที่เคยปฏิบัติธรรมที่เสถียรธรรมสถาน และวัดสวนโมกข์อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ความเห็นว่า วัด หรือศาสนสถานทุกแห่งควรจัดกิจกรรมอย่างเช่นสองแห่งนี้ เพราะในปัจจุบันมีจำนวนของผู้พิการเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นถ้าหากทุกวัดมีกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ผู้พิการซึ่งมีปัญหาเรื่องการเดินทางก็จะสามารถเข้าไปร่วมกิจกรรมที่วัดซึ่งอยู่ใกล้บ้านที่สุดได้ และยังมีมองว่า วัดหรือศาสนสถานน่าจะ使人พิการช่วยเหลือตัวเองได้ด้วยการ “ให้ที่พึ่งพิง ฝึกอาชีพ พอแข็งแรงจึงปล่อยออกสู่สังคม” (จารุพรรณ เนตรพุกกณะ, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้พิการทางจิตใจที่ว่า วัดน่าจะเป็นที่พึ่งให้แก่คนพิการ (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้พิการประเภทต่างๆ ได้เปรียบเทียบสังคมพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่น บางส่วนให้ความเห็นว่าศาสนาอื่นดูแลคนพิการมากกว่าศาสนาพุทธ โดยเปรียบเทียบจากการเข้าไปในศาสนสถาน ผู้พิการมองว่าศาสนาอื่นเอาใจใส่ ให้ความสนใจให้ความสำคัญ ให้การดูแล อีกทั้งยังมีล่ามภาษามือ สิ่งที่ได้เห็น และได้รับทำให้เกิดความอบอุ่น ไม่มีความรู้สึกแปลกแยก และรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญ สิ่งนี้ทำให้เกิดความมั่นใจ มีพลัง แต่เมื่อเข้าไปในศาสนสถานของศาสนาพุทธกลับ “รู้สึกเดียวดายเหลือเกิน” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ผู้พิการทุกประเภทให้ความเห็นว่า ภูมิทัศน์ของวัดเป็นสิ่งสำคัญ วัดที่เต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้าง สัตว์เลี้ยง ขยะ มูลสัตว์ เป็นวัดที่ผู้พิการไม่อยากจะเข้าไปปฏิบัติธรรม แต่ถ้าหากวัดใดมีความร่มรื่น สงบ สะอาด มองไปทางไหนมีแต่ต้นไม้ ก็จะทำให้เย็นใจ เพียงแค่เดินเข้าไปได้สัมผัสธรรมชาติรอบๆ จิตใจก็สงบ “ถ้าเราไปเจอพระที่มีความรู้ ได้พูดคุยก็เกิดปัญญา” (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นผู้พิการจึงอยากมีวัดที่สงบมากกว่าวัดที่เต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้าง

เรื่องที่น่าสนใจในการทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของวัด หรือศาสนสถาน คือ การปฏิเสธผู้พิการที่อยากเข้าไปฟัง และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจ ผู้พิการหลายคนเคยมีประสบการณ์ในการถูกศาสนสถานปฏิเสธ ด้วยเหตุผลที่ว่า ไม่มีคนดูแล หรือ อาจจะไปรบกวนสมาธิของคนอื่น ดังเช่นกรณีของผู้พิการ ดาวน์ซินโดรม (ในภาคผนวก ค) ที่ตามมาวัดปฏิบัติธรรม แต่ทางวัดไม่อนุญาต โดยให้เหตุผลว่า ผู้พิการรายนี้คงไม่สามารถฟังหรือทำความเข้าใจ และคงไม่รู้เรื่อง ทางวัดเกรงว่าจะไปทำลายสมาธิคนอื่น “รู้สึกเหมือนกันตอนที่ถูกปฏิเสธ เพราะตั้งใจพาเขาไปปฏิบัติธรรม ในใจก็คิดว่าทุกคนก็มาราบพระเหมือนกัน แต่ทำไมเขาไม่ให้โอกาส” (นวลจันทร์ ลีพันธ์, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) สิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งก็คือ ในปัจจุบันผู้พิการรายนี้และมารดาเดินทางมาปฏิบัติธรรมด้วยการ “บวชนกขัมมะ” ที่วัดพิชัยญาติการาม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร อย่างสม่ำเสมอ โดยที่ผู้พิการสามารถปฏิบัติธรรมร่วมกับคนปกติอื่นๆ ได้โดยไม่มีปัญหาตามที่วัดแรกกังวลและใช้เป็นเหตุผลในการปฏิเสธ เช่นเดียวกับผู้พิการทางการมองเห็นรายหนึ่งที่เคยถูกวัดปฏิเสธการขอเข้าไปปฏิบัติธรรม เนื่องจาก *วัดคิดว่าผู้พิการคงทำไม่ได้* ผู้พิการบางคนให้ความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัด หรือศาสนสถานกับผู้พิการนั้น ถ้าหากเป็นการปฏิบัติสัมพันธ์ในเชิงของการให้ทานหรือบริจาคจะไม่มีผลอะไร แต่เมื่อใดที่แสดงความเป็นปัจเจก อย่างเช่นการเข้าไปปฏิบัติธรรม หรือ บวช ก็จะถูกรังแกผลักออกมาทันที “ยิ่งเรา (ผู้พิการ) เข้าไปใกล้โดยอาศัยเงื่อนงำของศาสนาเท่าไร แรงผลักยิ่งมีมากขึ้น” (พิทยา ศรีโกตะเพชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๒.๒ พระสงฆ์กับการช่วยเหลือคนพิการ

การให้ธรรมแก่ผู้พิการ คือ ความช่วยเหลือ ที่ผู้พิการมองว่าเป็นการช่วยเหลือที่ดีที่สุดของพระสงฆ์ และการให้ธรรมะนั้นนอกจากจะจัดสถานที่ หรือพื้นที่ให้แล้ว พระสงฆ์ควรจะไปหาผู้พิการ เพราะว่ายังมีผู้พิการอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเดินทางไปวัดได้ มีทั้งที่ถูกขัง ถูกเก็บไว้ข้างในบ้าน ไม่มีโอกาสออกสู่สังคมภายนอก ดังนั้นพระสงฆ์จึงควรมีบทบาทเป็นผู้เดินเข้าไปหา

ในฐานะที่เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ ผู้พิการเห็นว่าพระสงฆ์น่าจะเป็นผู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้าน หรือชุมชนที่มีต่อผู้พิการ โดยลำดับแรก พระสงฆ์ควรจะทำความเข้าใจ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของตัวเองในการมองผู้พิการประเภทต่างๆให้ถูกต้องเสียก่อนว่า คนพิการก็แค่คนธรรมดาคนหนึ่งเหมือนคนทั่วไป ที่อาจทำอะไรไม่ได้สักอย่าง ดังนั้นการที่พระสงฆ์ปฏิบัติต่อผู้พิการเหมือนคนปกติทั่วไปจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด “ถ้าหากใครพิการมากก็อาจจะเอาใจใส่มากขึ้น แต่ไม่ควรเอาใจใส่มากเกินไป เพราะคนพิการจะคิดว่าตนเองแปลกแยก” (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) จากนั้นจึงสอนทัศนคติที่ถูกต้องนี้ให้แก่ชุมชน หรือชาวบ้าน ความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์จะเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแนวคิด และสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้พิการ ทำให้เข้าใจผู้พิการมากขึ้น ดังเช่นกรณีของพระครูกิตติสิทธิพัฒน์ เจ้าอาวาสวัดบางระโห่ง กับผู้พิการทางจิตใจและพฤติกรรม และชาวบ้านในชุมชนบางกร่าง เป็นต้น

นอกจากนั้นผู้พิการบางส่วนยังเห็นว่า การที่พระสงฆ์นำหลักคำสอนของศาสนาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย และสอนด้วยคำพูดสั้นๆง่ายๆ หรือกลวิธีต่างๆ จะทำให้พวกเขาเข้าใจ และอยากปฏิบัติธรรมมากขึ้น อย่างเช่นในรายของผู้พิการออติสติกที่ได้ชมการเทศน์ของพระสงฆ์ ๒ รูปในรายการโทรทัศน์* เป็นการเทศน์โดยใส่ทำนองเสนาะ(แหล่) สอดแทรกคำเตือน คำสอน และมุขตลก โดยเป็นการเทศน์สองธรรมาสน์โต้ตอบกัน ผู้พิการ

* รายการเมืองไทยวาไรตี้ ออกอากาศทางโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕ เวลาประมาณ ๒๑.๑๕ น. ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ พระสงฆ์สองรูปที่ทางรายการนิมนต์มา คือพระครูปลัดราชันย์ธริโย และพระมหาตุ้ยบุญ จากวัดวังศาล อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ทางการเรียนรู้ให้ความเห็นว่า เป็นการเทศน์ที่น่าสนใจ และชวนฟัง เพราะทั้งตลกและได้แง่คิด ทำให้ไม่เบื่อ และน่าติดตามสำหรับวัยรุ่นอย่างพวกเขา หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ก็ตาม ขณะนี้นอกจากจะซื้อแผ่นซีดีมาฟังแล้ว ผู้พิการ ออติสติกรายนี้ยังคิดจะไปฟังพระสงฆ์ทั้งสองรูปเทศน์ที่วัดอีกด้วย “หลวงพี่ตั๋ยนุ้ยที่มาออกรายการของพี่หนุ่ม (นายกรรชัย กำเนิดพลอย) และพี่ฮาร์ด (นายสุทธิพงษ์ ทัดพิทักษ์กุล) ทางทีวีช่องห้า เทศน์ແ່ล่เรื่องแม่ ทำให้เรารู้ว่าแม่ลำบากขนาดไหนกว่าเราจะเกิดมา ซึ่ง คิดถึงแม่ และรักแม่ ได้นำคำสอนที่หลวงพี่บอกว่าพอตอนเด็กๆนั้นดี รักแม่ แต่พอโตขึ้นติดยา กินเหล้าขอเงินแม่ พอแม่ไม่ให้ก็ทุบตีแม่ หรือพอมีแฟนแล้วก็ลืมแม่ ผมนำเรื่องนี้มาใช้เป็นข้อคิดเสมอ” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์นะ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

อย่างไรก็ดีผู้พิการบางส่วนกลับมองว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องศึกษาธรรมะ เพราะพระคือเนื้อนาบุญของโลก จึงไม่ควรมายุ่งวุ่นวายกับทางโลก และผู้พิการก็ไม่ควรเป็นภาระให้กับพระ “เราจะไปเอาอะไรกับพระ” (อนุสรณ์ สุเรนทร์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๒.๓ ความเชื่อเรื่องกรรม

ผู้พิการส่วนใหญ่เชื่อว่าความพิการของตนเกิดจากกรรมเก่า และว่าในอดีตตน หรือพ่อแม่อาจเคยทำอะไรไม่ดีมาก่อน “ มีพี่น้อง ๑๑ คน มีเพียงเราที่ป่วย เราอาจจะเคยทำอะไรไม่ดีไว้” (เบญจวรรณ แซ่ตั้ง, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นจึงเกิดมาพิการ ทั้งนี้ผู้พิการมองว่า เมื่อคิดได้อย่างนั้น จะทำให้รู้สึกสบายใจ และ ไม่กล้าทำในสิ่งที่ไม่ดี อยากรู้ดี แนวคิดแบบขอมจำนนด้วยการ “ ก้มหน้าก้มตา รับกรรม” หรือวิธีคิดเชิงขอมแท้ ไม่ใช่แนวคิดตามหลักศาสนาพุทธ (พิทยา ศรีโกตะเพชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการมองว่าถ้าหากกรรมคือการกระทำ วิชาจึงหมายถึงผล ซึ่งยาวข้ามภพชาติ ความพิการจึงไม่ได้เกิดมาลอยๆ ถ้าหากคิดได้อย่างนั้นจะทำให้เคารพอดีต ว่าเคยทำผิดพลาดอะไรมา และยอมรับปัจจุบันที่เป็นแบบนี้ และจะทำอะไรที่ดีที่สุดสำหรับตัวเอง (พิทยา ศรีโกตะเพชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ผู้พิการบางคนแสดงความวิตกว่า การที่คนเข้าใจศาสนาไม่ลึกซึ้ง ทำให้เข้าใจเรื่องกรรมไขว้เขว กล่าวคือ เชื่อว่าคนที่ทำกรรมไม่ดี หรือทำกรรมชั่ว เป็นคนที่ไม่น่าสนับสนุน และมองว่าคนพิการที่เป็นอย่างนั้น เพราะเคยทำกรรมชั่วมาในอดีตชาติ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้น

คือผู้พิการถูกละเลย “ทุกวันนี้พระไม่สนใจคนพิการ ไม่สนใจคนจน คนหูหนวก ตาบอด ก็เพราะว่าพระท่านไปตีความหมายของคนเหล่านี้ว่า ที่คุณเป็นอย่างนี้ ก็เพราะคุณทำชั่วมาในอดีตชาติ เลยต้องเกิดมารับผลกรรม ตรงนี้จึงเป็นจุดหักเหที่สำคัญที่ทำให้ศาสนาพุทธไม่เป็นหลักสำคัญของการเป็นที่พึ่งทางใจของคนพิการ” (ฉลอง สุจริตธรรม, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ถึงแม้จะมีความเชื่อว่ากรรมเก่าเป็นสิ่งที่ต้องชดใช้ แต่ผู้พิการให้ความเห็นว่า ผู้พิการสามารถปรุงแต่งกรรมเก่าให้เป็นกรรมดีได้ โดยการใช้สภาพความพิการมาปฏิบัติธรรม ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นการเอาความพิการมาปรุงแต่งให้เป็นกุศลกรรม

เป็นที่น่าสนใจว่า มีผู้พิการหลายคนเข้าปฏิบัติธรรมที่วัดพิชัยญาติการาม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ด้วยความเชื่อในคำสอนเรื่องกรรมของแม่ชีทศพร ชัยประคอง “แม่ชีจะชี้เรื่องกรรมว่าแต่ละบุคคลมีกรรมเวรไม่เหมือนกัน เมื่อมาได้ฟัง ได้เห็นถึงกรรมของแต่ละคนก็เก็บไว้เป็นอุทาหรณ์ แต่ยังไม่กล้าถามแม่ชีเรื่องกรรมของตัวเองที่ทำให้เกิดมาเป็นอย่างนี้ กลัว ไม่กล้า ไม่อยากรู้ ได้แต่ฟังของคนอื่นแล้วเก็บมาคิด บางครั้งก็มีที่ใกล้เคียงกับเรามากเหมือนกัน” (ปิยธิดา ตาเต็ง, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘) หรือ “แม่ชีบอกว่าแม่เป็นห่วงเขามากเกินไป จึงทำให้เขาเกิดมาเป็นอย่างนี้ (ดาวนซ์ชิน โดรม)” (นวลจันทร์ ลีพันธ์, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘) ถึงจะไม่มีข้อพิสูจน์ได้ว่ากรรมเก่าที่ได้รับการชี้แนะจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ แต่ผู้พิการที่เมื่อได้รู้กรรมของตนแล้ว ก็จะไม่ทำสิ่งอันจะเป็นการเพิ่มกรรมให้แก่ตนเองมากขึ้นไปจากเดิม อีกทั้งมีการปฏิบัติตามคำแนะนำที่ให้รักษาศีล สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม รวมทั้งทำบุญ ให้ทาน ที่ต่างก็บอกว่า เมื่อทำแล้วก่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ

อย่างไรก็ดี ผู้พิการหลายคนกลับมองสิ่งที่เกิดขึ้น (ความพิการของตน) ว่าเป็นเพราะมันเป็นอย่างนั้นเอง ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรม แต่เป็นเพราะมีเหตุ มีปัจจัยที่ทำให้เป็นอย่างเช่น เรื่องกรรมพันธุ์ ความผิดปกติของยีน หรือการรับประทานยาผิดของมารดา โรคภัย ความเจ็บป่วย หรืออุบัติเหตุจากความซุกซน อย่างเช่น ผู้พิการทางการได้ยีนที่หกล้มตอนอายุสามขวบส่งผลให้ประสาทหูได้รับความกระทบกระเทือน หรือการเกิดจากกรรมพันธุ์ที่ส่งผ่านมาจากพ่อแม่ทำให้ผู้พิการทางจิตใจรายหนึ่ง และพี่สาวสองคนกลายเป็นผู้ป่วยจิตเวชทั้งหมด เป็นต้น

ในส่วนของผู้พิการที่ไม่ได้พิการมาตั้งแต่กำเนิด แม้จะมีความเชื่อในเรื่องกรรมเก่า แต่ก็ให้ความสำคัญกับการกระทำ หรือกรรมปัจจุบันมากกว่า เพราะคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง “ประสบอุบัติเหตุขณะสอนว่ายน้ำ กระโดดน้ำลงไปโดยขาดสติ มีความประมาท มันจึงเกิดอุบัติเหตุ ตรงนี้คือการสร้างกรรมแล้ว และผลก็คือต้องพิการไปตลอดชีวิต” (กำพล ทองบุญนุ่ม ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) หรือ “ที่ป่วยส่วนหนึ่งเชื่อว่าเกิดจากกรรมเก่า และเป็นพฤติกรรมของเราด้วย ที่ไปเชื่อคนอื่น อยู่ดี ๆ ก็มีคนมาชวนไปเสพยา เป็นคนที่เราไม่เคยรู้จักมาก่อน แต่ก็เชื่อเขา ถ้าเราไม่ไปติด ไม่ไปยุ่งกับเขา เราก็คงไม่ต้องมาเป็นแบบนี้” (สร้อยวาริน โปธิกัลด, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) และว่าอนาคตของคนจะเป็นอย่างไรก็ล่วงแล้วแต่เกิดมาจากผลพวงของการกระทำในปัจจุบันทั้งสิ้น “อนาคตคือการกระทำของเรา” (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๒.๔ ธรรมะกับการเปลี่ยนแปลงชีวิต

“จิตเราสามารถหาความสุขได้จากร่างกายที่พิการ เพียงแต่ว่าต้องศึกษาเรื่องของชีวิตให้เข้าใจ โดยอาศัยหลักธรรมะ” (กำพล ทองบุญนุ่ม ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการส่วนใหญ่มองว่า ความพิการทางร่างกายเป็นสิ่งแก้ไขไม่ได้ “คนพิการแขนขา ก็ไม่สามารถทำให้แขนขาออกออกมาได้” (ฉลอง สุจริตธรรม, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นผู้พิการจึงควรจะต้องยอมรับ เรียนรู้ และทำความเข้าใจ เอาชนะความพิการด้วยการไม่ให้จิตใจพิการตามไปด้วย อาจารย์กำพลมองว่า การฝึกจิตใจด้วยการให้จิตได้อยู่กับธรรมะไปนานๆ จะทำให้รู้ว่าความพิการ เป็นเพียงความไม่สะดวกทางร่างกายเท่านั้น แต่จิตใจสามารถปรับปรุงให้ไม่เป็นที่ทุกข์กับความไม่สะดวกนั้นได้ ดังนั้นผู้พิการจึงสามารถใช้ธรรมะเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้มีความสุขได้อย่างแน่นอน ตัวอย่างที่น่าสนใจคือ ผู้พิการบางคนนอกจากจะเอาชนะความพิการได้แล้ว ยังอาศัยความพิการสร้างพลังให้กับตนเอง “รู้สึกฮึกเหิมที่จะทำให้เด่นกว่าคนอื่น” (ปิยธิดา ตาเต็ง, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) สอดคล้องกับความเห็นของผู้พิการบางคนที่ว่า การยอมรับ (ความพิการ) ไม่ใช่การยอมจำนน แต่เป็นการยอมรับเพื่อเข้าใจ พอเข้าใจแล้วก็จะรู้ว่าเป็นอย่างไรมาก่อน เมื่อรู้ว่าเป็นอย่างไร ก็จะทำให้เกิดพลัง (พิทยา ศรีโกตะเพชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

แม้ในส่วนของผู้พิการทั่วไปที่ไม่ได้ปฏิบัติธรรม หรือศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง เพราะต้องทำงาน ประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อดำรงชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป ก็ยอมรับว่าในบางช่วงที่มีเรื่องกระทบกระเทือนใจ ผิดหวัง หรือเสียใจ “ก็มาฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เมื่อทำแล้วรู้สึกโล่ง จากที่เคยท้อกลับมีสติขึ้น มาแล้วอยากทำความดี” (ปิยธิดา ตาเต็ง, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ผู้พิการส่วนใหญ่เชื่อว่า การปฏิบัติธรรม หรือการศึกษาระยะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิต โดยเฉพาะในด้านจิตใจ ทำให้เกิดการพัฒนาทางจิต การทำวิปัสสนาทำให้จิตสงบ เย็น และเห็นว่า ความนิ่ง ความสงบจะทำให้มีสมาธิในการใช้ชีวิต “เมื่อนิ่ง และสมาธิดี มันสามารถทำให้เราคิดอะไรดีๆ ออกมา” (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) เช่นเดียวกับผู้ปกครองของผู้พิการออทิสติกหลายคนที่ยืนยันว่า ลูกชายมีสมาธิมากกว่าเดิม หลังจากไปปฏิบัติธรรม (จตุรรัตน์ จันทยานนท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) หรือ กรณีของผู้พิการดาว์ซิน โครมที่มีสมาธิยาวขึ้น ช่วยเหลือตัวเองได้ดีขึ้น ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ภายหลังการเข้าปฏิบัติธรรม

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ผู้พิการหลายคนจะมองว่าชีวิตของตนเปลี่ยนแปลง และดีขึ้น ภายหลังการศึกษาระยะ หรือการปฏิบัติธรรม แต่ก็มีผู้พิการหลายคนรู้สึกว่าจะไปปฏิบัติธรรม หรือศึกษาระยะ ชีวิตก็ยังดำเนินไปตามปกติ ไม่ได้ร่ำรวยขึ้น หรือดีขึ้นกว่าเดิม เพียงแต่มีความสุขใจขึ้น เท่านั้น

๒.๕ บุญกับคนพิการ

ผู้พิการส่วนใหญ่เชื่อว่า การทำบุญทำให้ชีวิตมีความสุข “บุญแปลว่าความสุข ถ้าเราทำบุญ เราทำความสุขให้กับจิตใจเรา” (กัปพล ทองบุญน่วม ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) หรือ มนุษย์ทุกคนมีบุญเป็นอาหารของจิต “ถ้าไม่มีบุญ ใจก็อยู่ไม่ได้” (สุทิน ทองสอาด, ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๕) การทำบุญสามารถทำได้หลายแบบ เช่น การแบ่งปัน การรักษาศีล การทำสมาธิหรือวิปัสสนา การช่วยเหลือสังคม การฟังธรรม การศึกษาระยะ การอ่อนน้อม ถ่อมตน ฯลฯ ผู้พิการจึงอาจเลือกทำบุญได้ตามสภาพความพร้อมของตน

ความเชื่อในแนวคิดเรื่องการสะสมบุญว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้น ผู้พิการทุกคนจึงเคยทำบุญมาแล้วทั้งสิ้น โดยมากใช้วิธีบริจาคเงินให้ทาน ให้สิ่งของ รองลงมาคือการไปฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ผู้พิการทางจิตใจเห็นว่าการทำบุญทำให้เรารู้จักการแบ่งปัน การให้ และรักคนอื่น เมื่อทำแล้วจิตใจดีขึ้น และว่า “รู้ว่าบางทีพระก็ไม่ดี แต่ก็ให้เพื่อว่าเดี๋ยวกว่าจะได้กิน” (สร้อยวาริน โปธิกถ์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

การที่ผู้พิการอธิษฐานให้เกิดมาปกติอย่างเช่นคนอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผลของการทำบุญว่าสามารถส่งผลไปถึงชาติหน้าได้ ดังนั้นนอกจากการทำบุญเพื่อให้ตนเองมีความสุขในชาตินี้แล้ว ผู้พิการส่วนใหญ่ยังมุ่งหวังผลที่เกิดขึ้นในชาติหน้าด้วย แม้ว่าผู้พิการบางคนจะบอกว่าไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนกลับมา แต่ก็อดคิดไม่ได้ว่า “ลึกลงๆ ไปอีกชาติหนึ่ง หรือโลกอีกภพหนึ่งจะเกิดเป็นอะไร” (อัญชติ อภินันท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

มีผู้พิการบางรายที่ไม่เชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด เพราะคิดว่า เมื่อคนเราเกิดมาใช้ชีวิตจบแล้วก็จบเลย ดังนั้นจึงไม่ได้คิดถึงการสะสมบุญไว้สำหรับชาติหน้า แต่คิดถึงเฉพาะปัจจุบันนี้ และชาตินี้ และว่าการทำบุญจะก่อให้เกิดสิ่งดีๆ ในชีวิต อย่างเช่น การอุปการะผู้ที่ยากกว่า ผลที่ได้คือ เขาจะรักและผูกพันกับเรา หรือ “แค่ศึกษาธรรมะ อ่านหนังสือธรรมะ และนำมาปฏิบัติ แค่นี้ก็เป็นการทำบุญแล้ว” (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๒.๖ นิพพานกับคนพิการ

ในแนวคิดเรื่องนิพพานนี้ ผู้พิการหลายคนเชื่อว่าความพิการไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงนิพพาน อีกทั้งพระพุทธเจ้าเองก็ไม่ได้ดำริว่า คนพิการจะพ้นทุกข์ไม่ได้ หรือจะบรรลุธรรมไม่ได้ แต่พระองค์ทรงเน้นไปที่การปฏิบัติ ดังนั้นผู้พิการบางส่วนจึงมองว่าคนเราจะบรรลุได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปฏิบัติเป็นสำคัญ “เหตุคือการปฏิบัติ ผลคือการพ้นทุกข์ เราทำเหตุได้ไหม ถ้าเรายังทำเหตุได้ ก็มีโอกาส ถ้ายังมีร่างกายเคลื่อนไหว มีลมหายใจ มีสติรู้ได้อยู่แล้วละก็ ร้อยเปอร์เซ็นต์” (กำพล ทองบุญน่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ซึ่งก็หมายความว่า ถ้าหากผู้พิการสามารถปฏิบัติได้ ก็ย่อมเข้าถึงนิพพานได้

อย่างไรก็ดี ผู้พิการบางส่วนเห็นขัดแย้งว่า การเข้าถึงนิพพานเป็นสิ่งที่ยาก เพราะแม้แต่คนปกติที่มีอาการครบ ๓๒ ประการยังเข้าได้ยาก แล้วคนพิการซึ่งมีส่วนพร่องของ

ร่างกายเป็นอุปสรรคจะทำได้อย่างไร ดังเช่นกลุ่มของผู้พิการทางการเรียนรู้หรือสติปัญญาที่มีภาวะสมารถสั้นกว่าคนปกติ ถ้าหากให้เจริญสติภาวนาจนถึงขั้นบรรลุคงเป็นไปได้ เช่นเดียวกับผู้พิการในกลุ่มจิตใจและพฤติกรรมบางคน ที่เห็นว่าความไม่คงที่ของอารมณ์และการต้องคอยกินยาควบคุมอาการจะทำให้เกิดอุปสรรค แต่ผู้พิการบางคนในกลุ่มนี้ก็กลับมีความคิดที่น่าสนใจว่าสามารถทำได้ และว่า คนทุกคนสามารถเข้าถึงนิพพานได้ ถ้าหากสามารถปฏิบัติได้ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาพุทธหรือไม่ก็ตาม (พงษ์ศักดิ์ แสงโพธิ์ศิริ, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕) ในขณะที่กลุ่มผู้พิการทางการได้ยินบางคนยังมีความลังเล ด้วยมองว่าเป็นเรื่องยาก เพราะอุปสรรคทางการได้ยินเสียง แต่ถึงกระนั้นผู้พิการก็ยังมองว่า “ทำได้ มันอยู่ที่ใจ” (ชนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าถึงผู้พิการจะยังสงสัยเรื่องอุปสรรค แต่ในส่วนลึกแล้วก็ยังเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ว่ามิได้ด้อยไปกว่าคนปกติแต่อย่างใด

๒.๗ คนพิการกับการบวช

ถึงแม้จะมีข้อห้ามมิให้ผู้พิการบวช แต่ในความเป็นจริงแล้วเราจะพบว่าผู้พิการประเภทต่างๆ บวชอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ดังเช่นกรณีของนายวิทยา พิมพ์มี ผู้พิการทางร่างกายขาตีบจากการป่วยเป็นโรคโปลิโอตั้งแต่เด็ก ได้บวชสามเณรเมื่ออายุ ๑๖ ปี แต่ก็ต้องสึกเมื่อย้ายไปวัดแห่งใหม่ “พอเข้าไปก็รู้ทันทีว่าที่วัดนี้ไม่ต้องรับเรา รู้ได้จากสายตาที่มอง พอเข้าไปกราบท่านเจ้าอาวาส ท่านถามว่ากิจวัตรประจำวัน เช่น ออกบิณฑบาตจะทำได้ไหม เราก็ตอบว่า ได้ครับ แล้วท่านก็ถามมาอีกว่า แล้วกิจวัตรที่ออกบิณฑบาตจะสง่างามไหม เราอึ้งไปเลย” (วิทยา พิมพ์มี, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕) ถึงแม้จะถูกปฏิเสธ แต่ตัวผู้พิการส่วนใหญ่ต่างก็ยอมรับความจริง และเห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่าหลักของศาสนานั้นคืออยู่แล้ว ไม่สมควรจะเปลี่ยน ถึงแม้บางครั้งจะรู้สึกเสียใจบ้าง แต่ก็คิดว่าการที่มีผู้พิการเข้าไปมากๆ อาจมีปัญหาในเรื่องความสง่างาม เช่นเดียวกับอาจารย์กำพลที่มองว่า ศาสนาพุทธนั้นจะต้องมีพระภิกษุที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการช่วยเหลือตัวเอง และก็ต้องมีลักษณะที่ “เด่นและเป็นสง่า” ในการจะเผยแผ่ธรรมะ (กำพล ทองบุญน่วม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๕) อย่างไรก็ตาม ผู้พิการหลายคนมองว่าถ้าหากเป็นการบวชระยะสั้น อย่างเช่น บวชเพียง ๑๕ วัน หรือ

หนึ่งอาทิตย์ก็น่าจะทำได้ อย่างกรณี ผู้พิการอดีตติที่บวชในช่วงปิดเทอม “ตอนที่บวชก็ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น สวดมนต์ นั่งสมาธิกำหนดลมหายใจ เข้าพุทฺธ ออกโธ ทำได้ทุกอย่าง แต่วัดที่ไปบวชอยู่ต่างจังหวัด เลยกลัวผี” (ศิริศักดิ์ วิวัฒน์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) หรือ กรณีการบวชระยะสั้นของผู้พิการทางสายตา ที่ถึงแม้ว่าในระยะแรกอาจจะเป็นภาระแก่พระสงฆ์องค์อื่นๆอยู่บ้าง แต่เมื่อผู้พิการสามารถปรับตัวได้แล้ว ก็สามารถปฏิบัติศาสนกิจ อย่างเช่นการออกบิณฑบาต ได้โดยไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดีผู้พิการบางส่วนมองว่าเรื่องการบวชนั้นควรจะอนุโลมตามยุคสมัย ตามความเหมาะสม รวมทั้งความมากมายของความพิการ “ต้องมองอดีตในสมัยพุทธกาล ว่ายุคนั้นเป็นยุคอย่างไร วัฒนธรรมทางสังคมเป็นอย่างไร ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วก็ต้องเคารพปัจจุบันด้วยว่า ปัจจุบันเกิดอะไรขึ้น เทคโนโลยีก้าวหน้าแค่ไหน การพัฒนาคนก้าวหน้าแค่ไหน” (พิทยา ศรีโกตะเพ็ชร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้นหลายคนจึงให้ความเห็นว่า ถ้าหากมีความพิการไม่รุนแรงก็สมควรให้บวชได้ เพราะในความเป็นจริงแล้ว มีผู้พิการหลายคนที่ตั้งใจจะบวช และอุทิศตนเองเพื่อพระพุทธศาสนา “ตอนนั้น (ที่ตัดสินใจบวช) ผมคิดว่าจะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่อย่างนั้นผมคงไม่ค้นคว้า ไม่ศึกษา ไม่พยายาม แต่พอบวชไม่ได้ กลายเป็นว่าเราไม่มีอะไรจะเผยแผ่” (วิทยา พิมพ์มี, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการทางร่างกายรายนี้เห็นว่า ในสถานะที่ครอบครัวยากจน ไม่มีทุน ไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรการจะเป็นผู้เผยแผ่ธรรมะได้ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของศาสนสถาน ใช้วัดเป็นที่ฝึกปฏิบัติศึกษา ค้นคว้า เมื่อถูกสถาบันปฏิเสธจึงถึงกับคิดว่า “ไม่มีอะไรจะเผยแผ่” และหันหลังให้กับความคิดในการเป็นผู้เผยแผ่ศาสนา

ถึงแม้จะยอมรับ และไม่ใส่ใจในข้อห้ามที่มีให้คนพิการบวช แต่ผู้พิการบางคนก็สะท้อนความรู้สึกออกมาว่า “น้อยใจ” และเห็นด้วย ถ้าหากจะมีการให้โอกาสผู้พิการที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้บวช “เพราะพระพุทธศาสนาสอนว่าให้ให้โอกาสคน” (ปิยธิดา ตาเต็ง, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ผู้พิการทางการได้ยินบางคนตั้งคำถามว่า ระหว่างการให้คนพิการทางการได้ยินคนหนึ่งบวช กับการที่พระสงฆ์ไปทำพิธีสวดในเวลาเขาตาย อย่างไหนที่ผู้พิการทางการได้ยินคนนี้จะได้รับประโยชน์มากกว่ากัน (ธนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ผู้พิการทุกประเภทเห็นว่าการบวชที่ใจเป็นสิ่งสำคัญกว่าการบวชในรูปแบบ และว่าผู้พิการ หรือใครๆก็สามารถปฏิบัติธรรมได้โดยไม่ต้องบวช เพราะคนที่จิตใจดี หรือมีจิตใจสงบ ย่อมดีกว่าคนที่บวชแต่ไม่ปฏิบัติธรรม “บวชไม่ได้ แต่สามารถที่จะปฏิบัติธรรมได้ กิเลสตัณหาไม่มี คุณเป็นคนที่มีสุขภาพจิตดีได้ การบวชจึงไม่สำคัญ” (ดุสิต สุนทรภักดี, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

อย่างไรก็ตาม ผู้พิการชายประเภทต่างๆที่ไม่เคยบวช ต่างอยากบวช หรือเคยมีความคิดว่าอยากบวช “ถ้าสังคมเปิด โอกาสก็อยากบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่” (ชนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ถึงแม้ผู้พิการส่วนใหญ่จะให้ความเห็นว่าการบวชกายมิได้มีความสำคัญเท่ากับการบวชใจ แต่ในส่วนลึกแล้ว ความเชื่อเรื่องการบวชในพุทธศาสนิกสังคมก็เป็นปมที่ทำให้ผู้พิการรู้สึกพร่องอยู่ในใจ ดังเช่นผู้ปกครองของผู้พิการอดีตที่อยากให้ลูกบวช เพราะ “บุญจากการบวชมีมาก” (จิตติรัตน์ จันทยานนท์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

ดังนั้นเราจึงเห็นว่าในทางปฏิบัติแล้วมีอุปสรรคหลายของคัมภีร์บวชให้แก่ผู้พิการ ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยความเห็นใจ ซึ่งผู้พิการบางคนให้ความเห็นว่าเป็นความเห็นใจส่วนตัว และว่าสิ่งนั้นคือ ความ “ลึกลับ” ของสังคมไทยที่บัญญัติไว้อย่างหนึ่งแต่นำไปปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง แต่ก็นมองว่าสิ่งดังกล่าวจะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ของสังคม และมีข้อสรุปที่น่าคิดคือ “ในกรณีพิเศษที่ผู้พิการสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้โดยที่ความพิการนั้นไม่ทำให้มีอุปสรรค บวชได้เลย ไม่มีปัญหา” (กำพล ทองบุญน่ม, ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๒.๘ คำสอนของพระพุทธศาสนากับแนวทางในการดำรงชีวิต

อาจกล่าวได้ว่าไม่มีผู้พิการประเภทใดไม่เคยนำคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำรงชีวิต ผู้พิการบางคนให้ความเห็นว่าไม่มีศาสนาใดในโลกที่เกื้อกูลการใช้ชีวิตได้ดีเท่าพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นศาสนาที่มีการสอนครอบคลุมการดำรงชีวิตในทุกๆด้าน เช่น การสอนให้มีความสุขทางด้านจิตใจ สอนให้ฝึกกายไม่ให้เบียดเบียนกัน หรือสอนการตำรวมทางด้านวาจา ให้พูดจริง พูดถูกต้อง ไม่พูดคำหยาบ ผู้พิการจึงมองว่าถ้าคนพิการหันมาฝึกธรรมะ ฝึกจิต สิ่งนี้จะเกื้อกูลการมีชีวิตที่พิการไม่ให้ความทุกข์ได้ “ปฏิบัติแล้วมันจะ

หายจากความพิการ “ไม่หายทางกาย ก็หายทางจิต” (กำพล ทองบุญนุ่ม, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ผู้พิการทางร่างกายรายหนึ่งยกตัวอย่างของการได้ปฏิบัติธรรมว่า ทำให้ตนเองเป็นคนใจเย็น ไม่อารมณ์ร้อนวู่วาม เมื่อเกิดปัญหาที่ค่อยๆคิด ใช้ปัญญาในการแก้ไข ทำให้สามารถผ่านปัญหาต่างๆได้ อีกทั้งยังรู้จักปล่อยวาง อย่างเช่น ถูกโกงเงินจึงรู้สึกเจ็บแค้น และเป็นทุกข์ แต่เมื่อได้มาปฏิบัติธรรม ฟังการบรรยายธรรม ทำให้ได้รู้ว่ามีคนอื่นที่มีทุกข์มากกว่าตน เขาเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ได้ จึงทำให้รู้สึกมีกำลังใจ และให้อภัย เพราะคิดว่าคงมีกรรมผูกพันกันมา เมื่อคิดได้ดังนี้ ใจสงบและไม่เป็นทุกข์ ศาสนาช่วยให้มีสติขึ้น (ปิยธิดา ตาเต็ง, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘) เช่นเดียวกับผู้พิการทางจิตใจที่บอกว่าดำรงชีวิตด้วยการรักษาสติ “การรักษาสติห้า มันทำให้เราปลอดภัย และที่อยู่กับคนอื่นได้” (สร้อยวาริน โปธิกัลด, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้พิการทางการได้ยินบางคนมองว่า การศึกษาคำสอนของศาสนาสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตได้แน่นอน และตนก็ได้นำมาใช้ เพียงแต่ว่าภาษาธรรมะนั้นเป็นภาษาที่ยาก การจะเข้าใจได้ทั้งหมดยังเป็นเรื่องยากสำหรับคนหูหนวก โดยเฉพาะคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และอ่านไม่ออก สิ่งนี้จึงยังเป็นอุปสรรคสำหรับกลุ่มของตน ดังนั้น ถ้าหากมีสื่อที่ผลิตออกมาสำหรับคนกลุ่มนี้โดยเฉพาะ น่าจะทำให้เข้าใจคำสอนมากขึ้น และส่งผลให้มีการนำธรรมะ หรือคำสอน ไปใช้ในชีวิตได้อย่างกว้างขวางตามมา (ธนัท วิบูลย์, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ผู้พิการทางการมองเห็นยอมรับว่า การยึดมั่นในการทำความดีตามคำสอนของศาสนา จะทำให้ชีวิตพบแต่สิ่งที่ดี เพียงแต่ว่าบางครั้งความดี หรือการทำดีมักได้ผลช้า แต่ก็เชื่อมั่นในการทำความดี และว่า คำสอนของศาสนาพุทธ “เป็นคำสอนที่ไม่เคยล้าสมัย” (ศิรินารด ชาติการุณ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘)

ผู้ปกครองของผู้พิการทางการเรียนรู้และสติปัญญาบางคนเห็นว่าศาสนาเป็นพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้พิการ ถึงแม้จะเคยรู้สึกเสียใจ หรือผิดหวังที่ถูกปฏิเสธจากบางวัด หรือศาสนสถานในระยะแรก แต่เมื่อสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งได้แล้ว และผู้พิการได้ร่วมศาสนกิจกรรมต่างๆ กับคนปกติ ก็สามารเห็นถึงพัฒนาการของผู้พิการได้

อย่างน่าพอใจ ผู้พิจารณาเองก็พอใจ และมีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม พระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในงานต่างๆ โดยที่คนปกติอื่นๆ ไม่ต้องร้องขอ หรือการดูแลตัวเองได้ ไปไหนมาไหน หรือใช้ชีวิตอย่างคนปกติในศาสนสถานได้ โดยไม่ต้องพึ่งผู้ดูแลหรือผู้ปกครอง(นวลจันทร์ ลีพันธ์, ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) ดังนั้น ศาสนาและคำสอนของศาสนาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ข้างต้นนี้ สะท้อนทัศนคติที่ผู้พิจารณาตนเองในแง่ลบ และสะท้อนภาพที่สังคมปฏิบัติต่อกลุ่มคน พิการยังไม่อยู่ในสภาพที่ดีเท่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการบวช

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราเชื่อมั่นในคำสอนที่ว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาจากภายใน และเจริญสติที่จะยอมรับคำสอนที่เกิดขึ้นเพราะ Cultural Expression นั้นได้ มนุษย์ก็จะมีโอกาสเรียนรู้ และหาวิธีที่เป็นทางออก คิด และร่วมสร้างสิ่งต่างๆ ที่ดีงามให้กับเพื่อนมนุษย์ได้โดยไม่ก้าวล่วงสิ่งที่เป็นคำสอนหลักในระดับ Eternal Principle กล่าวคือ การพิจารณาระดับความพิการของบุคคลแต่ละคนให้ชัดเจนว่า ถ้าเป็นความพิการที่ไม่ขัดต่อการปฏิบัติธรรมะ และศาสนกิจ อาจร่วมพิจารณาหารือ และเห็นพ้องในการเปลี่ยนแปลง และเสนอแนะเป็นคำสั่งจากคณะสงฆ์ไทย ให้ภิกษุผู้อนุญาตบวชผู้พิการไม่ต้องอาบัติ **ในกรณีแรก**นี้คือ การร่วมคิด ร่วมประชุม และพิจารณาข้อตกลงร่วมกันของคณะสงฆ์ไทย แล้วประกาศให้ภิกษุทั้งหลายรับทราบ และปฏิบัติอย่างเสมอหน้ากัน หรือ**ในกรณีที่สอง** มีการพิจารณาเรื่องการบวช อนุญาตให้คนพิการบวชอย่างไม่เป็นทางการ พิจารณาการอนุญาตให้บวชโดยพิจารณา “ตามเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินการกระทำดี/ชั่ว” ตามหลักพระพุทธศาสนา แก่ผู้พิจารณาเป็นรายๆ ไป

กล่าวคือ การที่จะพิจารณาว่า การกระทำใดๆ ถูกต้อง ดีงามอย่างไร ในทางพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับ เจตนา วิธีการ และผล คนที่มีพื้นฐานในการคิด ทำ และพูดที่ห่างไกลจากความโลภ โกรธ หลง ย่อมมีการกระทำ ทำที่ น้อมนำในทางที่ “ถูก” ตามเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา ในกรณีการอนุญาตให้คนพิการบวช อาจเป็นเจตนาที่ดี ประกอบด้วย ความรัก ความเมตตากรุณาที่จะอนุญาตให้คนพิการ ได้มี “พื้นที่” “โอกาส” และ “ได้ใช้สิทธิ” ในฐานะพุทธศาสนิกชนผู้หนึ่ง แต่การบวชนั้น ควรคำนึงถึง “วิธีการ” ที่เหมาะสม ในกรณีเช่นนี้ อาจเป็นการยากที่จะตัดสินใจว่า วิธีการใดเหมาะสมที่สุด แต่มีข้อน่าสังเกตคือ

วิธีการที่จะอนุญาตให้บวชนั้นต้องไม่อยู่บนความหลง ความหลงนั้นอาจตีความได้ว่า การมีข้อมูลไม่เพียงพอ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพิการเล็กน้อยเพียงใด หากมีเจตนา และวิธีการที่ไม่อยู่บนความหลงแล้ว (มีข้อมูลเพียงพอว่า คนพิการนั้นมีความพิการที่ไม่ขัดกับการปฏิบัติศาสนกิจ) ภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์ อาจอนุญาตให้ผู้พิการผู้นั้นได้บวช อาจเป็นการบวชในระยะสั้นๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้พิการได้สัมผัสกับมิติทางศาสนา เท่าเทียมกับผู้ไม่พิการทั่วไปสักครั้งในชีวิต

ปัญหาของข้อเสนอในประเด็นที่สองนี้ อาจผลักดันประเด็นการตัดสินใจ และพิจารณาไปสู่พระภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์มากกว่าข้อเสนอที่หนึ่ง ที่ให้คณะสงฆ์ร่วมกันพิจารณา และประกาศให้วัดทั่วไปเข้าใจเกณฑ์ และปฏิบัติให้เท่าเทียมกันอย่างเสมอภาค การนำเสนอข้อเสนอแนะเช่นนี้ อาจเป็นทางออกทางหนึ่งที่สุดคล้องกับหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ส่งเสริมให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในมิติทางศาสนาอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการบวช และการปฏิบัติธรรม ขณะเดียวกันก็ให้ได้มีสิทธิในการบวชเช่นเดียวกับชายชาวพุทธ ผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน ที่สามารถบวชได้เฉกเช่นคนอื่นๆ ในกรณีผู้หญิงที่เป็นคนพิการ ยังคงต้องรอโอกาสที่ยากเป็นสองเท่ากว่าชายผู้พิการทั่วไป เพราะการบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ยังมีได้มีการยอมรับ คงมีเฉพาะการบวชเป็นแม่ชี ซึ่งก็คงต้องพิจารณาตามเงื่อนไข ข้อเสนอแนะในประเด็นที่สอง เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การบวชในพระพุทธศาสนา มิใช่เครื่องหมายรับรองการมีโอกาสปฏิบัติธรรม และการพัฒนาตนขั้นสูงสุดอย่างเดียว การเป็นฆราวาสก็สามารถศึกษา ปฏิบัติธรรมได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ ในประเด็นของการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเชื่อมโยงถึงการฝึกปฏิบัติในขั้นสมณะ วิปัสสนา อันเป็นทางสายตรงในการพัฒนาตนจากภายใน ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เนื่องจากการปฏิบัติสมณะ วิปัสสนา ในทางพระพุทธศาสนามีหลายวิธีหลายสำนัก ตั้งแต่การกำหนดลมหายใจ เข้า-ออก การนั่งแบบยุบหนอ-พองหนอ การนั่งปฏิบัติธรรมในแนวสัมมาอาระหัง การฝึกเจริญสติแบบเคลื่อนไหว และการเดินจงกรม คนพิการควรได้รับการแนะนำวิธีการ และสำนักปฏิบัติให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยความพิการต้องไม่เป็นอุปสรรคกับการปฏิบัติด้วยวิธีนั้นๆ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่ง

ที่ศาสนสถาน และสังฆะ อาจชี้แนะ และนำเสนอรูปแบบทางเลือกในทางปฏิบัติให้หลากหลาย ให้ผู้พิจารณาได้พิจารณา นำไปปฏิบัติต่อไป

นอกจากนั้น ข้อค้นพบจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ และพูดคุยกับผู้พิจารณา ทำให้ตระหนักถึงความจำเป็นในการส่งเสริม “วิถีคิดในแนวพระพุทธศาสนา” เป็นอย่างยิ่ง เพราะการคิดที่รู้เท่าทันสรรพสิ่ง จะขจัดความทุกข์อื่นที่มีอิทธิพล ให้ลดน้อยลงได้ เช่น การคิดแบบทวิลักษณ์ หรือความคิดแบบสองด้าน ได้แก่การมองสรรพสิ่งทั้งด้านที่เป็นประโยชน์ และด้านที่เป็นโทษ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีสองลักษณะ เพราะแม้แต่ตัวมนุษย์เองก็เช่นเดียวกัน การมองแบบทวิลักษณ์จะสามารถทำให้ผู้พิจารณาได้ใช้สิ่งที่ (ตนเองคิดว่า) เป็นโทษคือความพิกการ มาทำให้เกิดประโยชน์ อย่างเช่น การตองเจริญสติภาวนา เพื่อพัฒนาตน ให้มีสติขึ้น ส่งผลให้ความรู้สึกรู้จักทุกข์จากความพิกการลดน้อยลง ความคิดแบบสองด้านจึงเป็นแนวทางในการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ใช้วิกฤตคือความพิกการ สร้างโอกาสให้แก่ตนเองกับทั้งเป็นตัวอย่าง และกำลังใจให้ผู้อื่นได้นั่นเอง และการคิดแบบไม่คิด หรือ ความสุขคือความสงบ โดยปกติความคิดของคนเราไม่เคยหยุดนิ่ง การฝึกหยุดคิด หรือการไม่คิดย่อมทำให้จิตใจสงบ เพราะการไม่คิดคือการเจริญสติ ซึ่งทำให้เรา รู้ และอยู่กับปัจจุบัน ทำให้เกิดสติตามมา (ประเวศ วะสี ๒๕๔๑, ๗-๒๓) การคิดแบบไม่คิดนี้ อีกนัยหนึ่งก็คือ การให้มีสติอยู่ในปัจจุบันขณะ ในทุกอิริยาบถของความเป็นมนุษย์ โดยไม่ทอดลอย และเศร้า โศก ยึดติดกับเหตุของความทุกข์ในอดีต หรือกังวลเรื่องในอนาคต บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้พิจารณา ซึ่งต้องใช้ความพยายามในการดำรงชีวิตมากกว่าผู้ไม่พิจารณา อาจจะใช้วิถีคิดแบบไม่คิด และการทำสมาธิในทุกอิริยาบถของชีวิต ให้เป็นนิสัย อาจช่วยลดทอนความทุกข์ และก่อให้เกิดกำลังใจได้อย่างรวดเร็วขึ้น

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๒.

พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับชีตีรอม.

ประเภทหนังสือ

กรมประชาสัมพันธ์. (๒๕๔๐). พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.

๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ.

กำพล ทองบุญน่ม. (๒๕๔๕). จิตสไตน์แม่กายพิการ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ธรรมดา.

ขนิษฐา เทวินทรภักดี. (๒๕๔๑). แนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ: ผู้การพัฒนาที่ยั่งยืนของ

คนพิการ. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสัมพันธ์.

คณะอนุกรรมการฝ่ายการแพทย์. (๒๕๑๕). ร่างพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคน

พิการ. ม.ป.ท.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และทวี ผลสมภพ. (๒๕๒๘). หลักพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์.

ต่วน ศิริธมโม, พระมหา. (๒๕๔๖). ธรรมะกับเด็กพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อเด็ก

พิการ.

เทพเวที, พระ(ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๓๕). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์

ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทองเรียว หงส์คารมภ์. (๒๕๔๓). คนพิการฟ้องสังคม. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัย.

ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๘). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๕). จะพัฒนาคนได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิกการพิมพ์.

_____. (๒๕๔๒). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (๒๕๔๕). พุทธธรรม ฉบับเดิม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร: กองทุน
อริยมรรค.

_____. (๒๕๔๖). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (๒๕๓๘). สักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
หมอชาวบ้าน.

_____. (๒๕๔๑). กุญแจเรื่องความคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
โกมลคีมทอง.

_____. (๒๕๔๑). ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และ
สุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน

พรทิพย์ เกตุรานนท์. (๒๕๓๔). การจัดสวัสดิการเพื่อสุขภาพของพนักงานและครอบครัว
เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช.

พัชรินทร์ วณิชานนท์. (๒๕๓๑). การดูแลบุคคลพิการ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.

มณฑารพ เรียบเรียง. (๒๕๔๒). หนทางสู่ความสำเร็จ. นครปฐม: สำนักพิมพ์ไดนามิกเพรส.

มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ. (๒๕๔๖) ธรรมะกับเด็กพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ.

วสิน อินทสระ. (๒๕๒๑). หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา (พุทธปรัชญาเถรวาท).
กรุงเทพมหานคร: วัชรินทร์การพิมพ์.

_____. (๒๕๓๔). พุทธปรัชญาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริวรรณ เสรีวัฒน์ และสมชาย หิรัญกิตติ. (๒๕๔๐). ศัพท์การบริหารทรัพยากร.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทดวงกมลสมัย (จำกัด).

สงัน สุวรรณเลิศ. (๒๕๓๐). **สุขภาพจิตของคนพิการ**. เอกสารทางวิชาการประกอบสัมมนา เรื่องสุขภาพจิตกับประชากรศึกษาของสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย.

สันติ เล็กสุขุม. (๒๕๔๒). **ศิลปะอยุธยาช่างหลวงของแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สุพัฒนา เดชาวงศ์ และคนอื่น ๆ. (๒๕๒๐) **ตำราจิตเวชศาสตร์ของสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย.

สุนทร ฦ รังสี. (๒๕๔๓). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๔๖). **รายงานผลการสำรวจความพิการ และภาวะทุพพลภาพ พ.ศ. ๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร.

บทความ

พงศ์ประภา กาญจนพบุ. (๒๕๒๐). ปัญหาทางสังคมและจิตวิทยาเกี่ยวกับคนพิการ, **กรมประชาสงเคราะห์ ๒๒** (กันยายน-ตุลาคม หน้า ๗๐-๗๓)

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และนภาพรณ ะหวานนท์. (๒๕๔๔). ความเป็ยงเบนหรือไม่ขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคม, **สังคมศาสตร์การแพทย์ ๓** (มกราคม-มีนาคม หน้า ๔๓).

สกล บุญคำ. (๒๕๔๔). นโยบายส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔, **การประชาสงเคราะห์ ๒** (มีนาคม-เมษายน หน้า ๒๕).

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (๒๕๔๕). **สังคายนาละเอียดใหม่พระคุณเจ้า. มติชนรายวัน, ๑๕ ตุลาคม หน้า ๖.**

งานวิจัย และวิทยานิพนธ์

- กิตติยา รัตนากร. (๒๕๓๑). คนพิการ: การสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ. วิทยานิพนธ์
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษร พันธุ์. (๒๕๓๔). ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ สังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม),
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุชจรี ฌายีเนตร. (๒๕๓๘). ผลของการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตที่มีต่อการเห็นคุณค่าใน
ตนเองของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ปรกรณ์ วชิรคกุล. (๒๕๔๑). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้พิการในจังหวัดพิษณุโลก.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรประภา สิ้นธนาวา. (๒๕๓๓). การศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชนโดยแนววัฒนธรรม
ชุมชนเพื่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านตะเพินคี หมู่ ๑๑
ตำบลองค์พระ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิทยา ศรีโกตะเพชร .(๒๕๔๕). พระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์ ศึกษาเฉพาะกรณี
การพัฒนาคนตาบอดในสังคมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหา-
บัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภิลิวัลย์ นัตรมณีฤกษ์. (๒๕๔๓). การมองเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ: ศึกษากรณี
ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพ คนพิการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. วิทยานิพนธ์ สังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและ นโยบายสวัสดิการสังคม),
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณฑา พิบูลย์วรศักดิ์. (๒๕๔๖). บทบาทขององค์กรคนพิการในการพัฒนาศักยภาพคน
พิการ: ศึกษากรณีสมาคมคนพิการทุกประเภท จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ สังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รังสิมา วิวัฒน์วงศ์วนา. (๒๕๔๕). คุณภาพชีวิตของคนพิการทางการได้ยินที่ประกอบอาชีพ
อิสระ. หลักสูตรพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหابัณฑิต.

ศรัณญา ผลมะเฟื่อง. (๒๕๔๐). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตคนพิการ
ทางการเคลื่อนไหวและอวัยวะถูกตัด. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตร
และการสอน), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมัย ศิริทองถาวร, อุบล หมุดธรรม และเสาวลักษณ์ ลังกาพันธ์. (๒๕๔๗). ความสุขและ
ความเข้มแข็งของคนพิการในจังหวัดเชียงใหม่. สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์,
กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

สรภรณ์ บัณฑิตชน. (๒๕๔๐). แนวคิดเรื่องมนุษย์ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต

[on line] WWW.<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc5/so31-5-2.htm>

เอกสารภาษาอังกฤษ

Arne Fritson and Samuel Kabur. (2005) **Interpreting Disability : A Church of All
and for all**. Denver: WCC Publication.

Frank Whaling. (ed)(1986) 'Religion Pluralism' by John Hick, **The World's Religious
Traditions**. New York: Crossroad.

Lossky, Nicholas et al. (eds)(1991) 'Development' by Richard D.N. Dickinson,
Dictionary of the Ecumenical Movement. Geneva: WCC Publications.

Ogata, Sadako. (2002) 'Making People a Central Concern' **Bangkok Post**, December 11.

United Nation. (2001) **HRD for the Empowerment of People with Disabilities**.
Bangkok: United Nations Publications.

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ ผศ.ดร. ปาวิชาติ สุวรรณบุบผา หัวหน้าโครงการวิจัย

สถานที่ทำงาน ภาควิชามนุษยศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาลายา นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๒-๔๔๑-๕๓๒๖, ๐๑-๕๘๔-๖๒๘๕ โทรสาร ๐๒-๔๔๑-๕๓๓๘

อีเมล pasu73170@yahoo.com

ตำแหน่งงาน ๑. ประธานหลักสูตรศาสนาเปรียบเทียบ

ภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

๒. กรรมการดำเนินงานศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี

มหาวิทยาลัยมหิดล

๓. รองประธานคณะกรรมการอำนวยการ โครงการจัดตั้งสถาบันจิตตปัญญา

ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

๔. หัวหน้าโครงการสานเสวนาเพื่อป้องกันและลดปัญหาความขัดแย้งใน

ชุมชน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติการศึกษา ครุศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต(ศาสนาเปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล

AMRS. (Religious Studies) Chicago University, USA

Th.M (Theology) Lutheran School of Theology at Chicago USA

Ph.D. (Systematic Theology) Lutheran School of Theology at Chicago

USA

ความสนใจ Religion and Society, Interreligious Dialogue, Feminism, Peace Education

๒. ชื่อ นางสาว จตุพร ไชยทองศรี **นักวิจัย**

สถานที่ทำงาน –

ตำแหน่งงาน นักวิจัยอิสระ

ประวัติการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๓. ชื่อ นางสาวตรีนุช พलगูร **นักวิจัย**

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่งงาน อาจารย์พิเศษ ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง

ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปัจจุบัน กำลังศึกษา หลักสูตรศาสนาเปรียบเทียบ คณะสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล